

Dödligt skjutvapenvåld i Sverige och andra europeiska länder

En jämförande studie av nivåer,
trender och våldsmetoder

Dödligt skjutvapenvåld i Sverige och andra europeiska länder

En jämförande studie av nivåer, trender
och våldsmetoder

Rapport 2021:8

Brå – kunskapscentrum för rättsväsendet

Myndigheten Brå verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsbekämpning och brottsförebyggande arbete, till i första hand regeringen och myndigheter inom rättsväsendet.

Publikationen finns som pdf på www.bra.se. På begäran kan Brå ta fram ett alternativt format. Frågor om alternativa format skickas till tillgangligt@bra.se

Vid citat eller användande av tabeller, figurer och diagram ska källan Brå anges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovs-personens tillstånd.

ISSN 1100-6676
ISBN 978-91-88599-47-6
URN:NBN:SE:BRA-984

© Brottsförebyggande rådet 2021

Författare: Klara Hradilova Selin

Omslag och produktion: Odelius & CO - 21-3397

Tryck: E-print AB

Brottsförebyggande rådet, Box 1386, 111 93 Stockholm
Telefon 08-527 58 400, e-post info@bra.se, www.bra.se

Denna bok kan beställas hos bokhandeln eller hos Norstedts Juridik
106 47 Stockholm, Telefon 08 - 598 191 90, Epostadress: kundservice@nj.se
Webbadress: www.nj.se/offentligapublikationer

Förord

Det har under en tid varit känt att det dödliga skjutvapenvåldet i Sverige har ökat, men det har saknats kunskap om utvecklingen i andra länder. Brå fick därför i uppdrag av regeringen att studera trender och nivåer av dödligt våld med skjutvapen och andra våldsmetoder i Sverige, och att jämföra dessa med motsvarande uppgifter från andra länder i Europa. Det är vad som nu redovisas i denna rapport, som även omfattar jämförelser av dödligt våld mot kvinnor respektive mot män samt mellan olika åldersgrupper.

Att jämföra brottslighet mellan olika länder är alltid förknippat med osäkerheter, varför rapporten också beskriver vilka olika problem som finns vid användning av statistiska uppgifter för internationella jämförelser av dödligt våld. Rapporten har författats av Klara Hradilova Selin, utredare vid Brå. Jonas Öberg, verksam vid Brå, har också deltagit i arbetet med studien.

Brå vill rikta ett varmt tack till Christopher Jung vid Eurostat för hans hjälp med studiens databeställning, samt även till de forskare och myndighetspersoner i olika länder som svarat på våra frågor och bidragit med såväl viktiga uppgifter som kunskap och erfarenheter på området (en lista över dessa personer finns på nästa sida). Brå vill också särskilt tacka Manne Gerell, docent vid Malmö universitet, och fil dr. Sven Granath, Karolinska institutet, som läst ett utkast till rapporten och lämnat värdefulla synpunkter.

Stockholm i maj 2021

Kristina Svartz
Generaldirektör

David Shannon
Enhetschef

*Personer som på olika sätt bidragit
till Brå:s kartläggning:*

Auke Aplowski (Bundeskriminalamt, Tyskland)

Olaug Margrete Askeland (Folkehelseinstituttet, Norge)

Christoph Birkel (Bundeskriminalamt, Tyskland)

Thomas Bliesener (Criminological Research Institute of Lower Saxony, Tyskland)

Nils Duquet (Flemish Peace Institute, Belgien)

Christopher Møller Hansen (Sundhedsdata, Danmark)

Katharina Krüsselmann (Leiden University, Nederländerna)

Dorthe Larssen (Statistics Denmark)

Martti Lehti (Helsingfors Universitet, Finland)

Nick Morgan (Home Office, UK)

Dietrich Oberwittler (Max Planck Institute for the Study of Crime,
Security and Law, Tyskland)

Mikkel Møller Okholm (The Danish Ministry of Justice)

Airi Pajunen (Statistics Finland)

Justine Pooley (Office for National statistics, UK)

Peter Squires (University of Brighton, UK)

Asser Thomsen (Aarhus University, Danmark)

Tomas Wänskä (Socialstyrelsen, Sverige)

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning	13
Metod och material	14
Jämförande studier om dödligt våld	24
Den globala minskningen i dödligt våld tycks ha avstannat ...	24
Få aktuella europeiska jämförelser	25
Kartläggningar av dödligt skjutvapenvåld	26
Försiktighet krävs vid tolkning av olika studier	28
Dödligt skjutvapenvåld i Sverige	30
Tidigare kartläggningar	30
Vad säger de senaste uppgifterna?	32
Jämförelser mellan Sverige och övriga Europa	37
Minskande nivåer och skillnader	37
Sverige högt i rangordningen när det gäller dödsskjutningar ..	38
Vilka våldsmetoder är vanligast i Europa?	39
Landspecifika nivåer och trender	41
Särskilt om England och Wales, Tyskland och Frankrike	54
Dödsskjutningar i den kriminella miljön	61
Uppdaterad jämförelse mellan Sverige, Nederländerna och Finland	61
Slutsatser och diskussion	65
Resultat i korthet	65
Vad kan det bero på?	66
Varför just i Sverige?	68
En särskild gruppdyamik	73
Sker ändå inte i ett vakuum	76
Viktigt att förstå hur skjutvapenvåld sprider sig	77
Bilageförteckning	81
Referenser	124

Sammanfattning

Regeringsuppdrag med fokus på dödligt skjutvapenvåld

Brå fick i regleringsbrevet för 2020 i uppdrag av regeringen att studera nivåer och trender i dödligt våld med skjutvapen och andra våldsmetoder i Sverige och jämföra dessa uppgifter med andra europeiska länder.

I ett längre perspektiv är det sedan tidigare kartlagt att det, i varje fall i de flesta västeuropeiska länder, skedde en ökning i dödligt våld under perioden 1960–1990, följt av en minskning.¹ I Sverige har den nedåtgående trenden dock brutits och från och med 2013 övergått till en ökning (Brå 2019b). I denna studie jämförs den senaste svenska utvecklingen med nivåer och trender i dödligt våld i 22 andra länder i Europa, med fokus på perioden efter millennieskiftet. Analyserna bygger främst på uppgifter om dödsorsaker från Eurostat och WHO.

Minskande nivåer och skillnader mellan europeiska länder

Resultaten visar att den generella nivån av dödligt våld har minskat i nästan alla studerade länder under den aktuella perioden. Där nivån av dödligt våld initialt varit mycket hög, det vill säga i de baltiska länderna, men även i resten av forna östblocket samt i Finland, har det dödliga våldet sjunkit särskilt kraftigt, vilket har resulterat i betydligt mindre nivåskillnader mellan olika europeiska länder i slutet av perioden. Liknande minskning och nivåutjämning märks även specifikt för skjutvapenrelaterat dödligt våld.

Fram till för några år sedan tillhörde Sverige de länder i Europa som hade relativt låga nivåer av dödligt våld. Under den studerade perioden har den svenska nivån dock stigit och ligger nu högre än i många andra länder. Uppgången i Sverige gäller framförallt dödligt våld med skjutvapen som började öka redan under mitten av 00-talet. Till en början doldes de ökande dödsskjutningarna i statistiken bakom en fortsatt minskning i dödligt våld med andra

¹ Aebi och Linde 2014, Eisner 2008, Eisner 2014, Goertzel m.fl. 2013, Lappi-Säpälle och Lehti 2014.

våldsmetoder, men från och med 2013 har de kommit att bidra till en generell ökning av den totala nivån av dödligt våld i landet.

Sett till samtliga studerade länder var det i genomsnitt knappt 8 personer per miljon invånare som blev offer för dödligt våld i Europa 2017 (det senaste året för vilket data för samtliga länder var tillgängligt), vilket kan jämföras med 11 personer per miljon invånare i Sverige. Sedan dess har den svenska nivån stigit ytterligare, till 12 personer per miljon invånare 2020 (Brå 2021a).

Ingen motsvarande ökning i skjutvapenfall i övriga Europa

I frågan om dödligt våld med skjutvapen ligger Sverige idag mycket högt i den europeiska rangordningen, med omkring 4 avlidna per miljon invånare. Europas genomsnitt motsvarar cirka 1,6 avlidna per miljon invånare. Inget annat land i studien uppvisar öknings jämförbara med den i Sverige. I de flesta andra studerade länder observeras istället fortsatt minskande nivåer av såväl dödligt våld totalt som dödligt våld med skjutvapen. Tillfälliga uppgångar kan under några år noteras i ett fåtal andra länder, men inte i något fall rör det sig om en så tydlig ökning som den som skett i Sverige, över flera år i rad.

Störst skillnad i dödsskjutningar mot unga vuxna

Den största skillnaden mellan Sverige och övriga Europa avser dödligt våld med skjutvapen mot 20–29 åringar; det är i princip enbart inom denna åldersgrupp som den svenska ökningen har ägt rum. I slutet av perioden utmärker sig Sverige med runt 18 avlidna per miljon invånare i denna åldersgrupp, jämfört med 0–4 avlidna i de flesta andra länder. På betydligt lägre nivå än i Sverige – men ändå högre än i andra länder och utan någon minskande trend – ligger även dödligt våld med skjutvapen mot 20–29 åringar i Nederländerna (runt 6 avlidna per miljon invånare). Kroatien är det enda landet förutom Sverige där en viss ökning observeras i dödsskjutningar mot personer i denna åldersgrupp, men uppgången är inte så omfattande att den påverkar nivå och trend i dödligt skjutvapenvåld totalt.

Sällan skjutvapen när kvinnor och mycket unga dödas

Dödsskjutningar sker sällan mot personer under 20 år, vilket gäller samtliga länder och hela den studerade perioden. I Sverige noteras 2019 en uppgång från en tidigare mycket låg nivå. Det bör dock tolkas med försiktighet, eftersom förändringar från ett år till ett annat inte utgör någon trend.

De största könsskillnaderna i dödligt våld observeras just i dödligt våld med skjutvapen, som sällan riktas mot kvinnor. Trenderna i dödligt skjutvapenvåld är genomgående minskande för både kvinnor och män i de flesta europeiska länder, men nedgången är tydligast för män, eftersom den skett från betydligt högre nivåer än för kvinnor. Det gäller främst de baltiska länderna och Balkan, men även delar av Centraleuropa. Inom Sydeuropa utmärker sig Italien och inom Västeuropa är det Nederländerna och Belgien, som samtliga haft relativt höga nivåer av dödligt skjutvapenvåld i periodens början.

När kvinnor, men även unga under 20 år, utsätts för dödligt våld är det oftare med kniv eller andra vassa föremål, men ännu vanligare är andra våldsmetoder såsom strypning, kvävning, handkraftsvåld eller trubbigt våld.

Tydliga toppar vid extrema händelser

Bland de observerade trenderna i Europa noteras tydliga årstoppar relaterade till en del extrema händelser i vissa länder, där flera av dödsskjutningarna skedde i form av terrorattentat. Bland dessa är det händelserna i Norge 2011 och Frankrike 2015 som krävt flest liv, och dessa märks tydligt i de redovisade tidsserierna. Höga nivåer av dödligt skjutvapenvåld observeras även i Finland under 2007 och 2008, då två skolskjutningar ägde rum i landet. Även beträffande övrigt dödligt våld, det vill säga händelser där varken skjutvapen eller kniv (eller andra vassa föremål) användes, utmärker sig vissa år och länder genom tydliga uppgångar orsakade av terrordåd. Det gäller exempelvis bombdåden i Spanien 2004 och i Belgien 2016. Skjutvapen och sprängmedel tycks vara de vanligaste metoderna vid denna typ av händelser. Kniv används sällan, men exempel på det finns från attentaten i England 2016.

Dödsskjutningar utanför kriminell miljö sällsynta i Sverige

Forskning visar att ökningen i det dödliga skjutvapenvåldet i Sverige är starkt förknippat med kriminella miljöer i utsatta områden. Även om det inte ingår i uppdraget att studera detta, är frågan om skjutningar i kriminell miljö högst aktuell. Särskilt insamlade data från European Homicide Monitor² har därför analyserats för att undersöka om det skett någon kvalitativ förändring inom kategorin av dödligt skjutvapenvåld i Sverige och ytterligare två länder – Finland

² European Homicide Monitor (EHM) är ett pågående samarbete mellan forskare i ett antal europeiska länder med syfte att få fram jämförbara data om dödligt våld, baserat på uppgifter från rättsväsendet.

och Nederländerna. Länderna jämfördes i en tidigare kartläggning (Ganpat m.fl. 2011) och Brå har nu fått möjlighet att uppdatera denna jämförelse. Resultaten visar att mellan 2008 och 2014 observeras en nästan identisk nivå och uppgång i dödsskjutningar i kriminell miljö i Nederländerna respektive i Sverige. Därefter sker en minskning i Nederländerna medan ökningen i Sverige fortsätter. I dag sker åtta av tio händelser av dödligt skjutvapenvåld i Sverige inom kriminell miljö, vilket kan jämföras med mellan tre och fem av tio under 00-talet. För Finlands del har det under hela den studerade perioden (2001–2018) varit mycket sällsynt med dödsskjutningar i kriminell miljö; där sker det dödliga skjutvapenvåldet istället oftare i en familjerelaterad eller annan kontext.

Global Study on Homicide (UNODC 2019c) har pekat ut ett antal länder där det finns dokumenterade problem med ökad gängbrottslighet (bland annat Danmark och Nederländerna) utan att detta, annat än mycket tillfälligt, återspeglar sig i statistiken över dödligt våld. Det som närmast kan liknas vid den svenska trenden är en uppgång i dödligt våld med kniv i England och Wales mellan 2015 och 2018. Trots skillnaden i våldsmetod skedde dessa händelser i kontexter som liknar de ökande dödsskjutningarna i Sverige, nämligen bland unga män i kriminella miljöer inom utsatta områden, med kopplingar till den illegala drogmarknaden (Morgan m.fl. 2020).

En svårförklarad utveckling

I rapportens avslutande kapitel konstateras att de ökande händelserna av dödligt skjutvapenvåld i Sverige inte kan betraktas som en del av en internationell trend. Ökningen avser dessutom en mycket avgränsad kategori – dödsskjutningar i den kriminella miljön – medan andra typer av dödligt våld, inklusive händelser med skjutvapen, visar på en minskning under större delen av den studerade perioden.

I kapitlet redogörs för faktorer som enligt litteraturen kan ligga bakom kortare respektive längre trender i dödligt våld. Korta plötsliga uppgångar kan enligt forskning kopplas främst till konflikter kring illegala drogmarknader, kriminella gäng och bristande förtroende för rättsväsendet. Dessa omständigheter präglar även de fall av dödligt våld som ökar i Sverige, samtidigt som de också förekommer i andra länder som inte haft samma utveckling i dödsskjutningar. Inte heller är det unikt för Sverige att våldet är koncentrerat till utsatta områden eller att det förekommer illegal vapenförsäljning. Både socioekonomiska faktorer och tillgång till vapen har dessutom i litteraturen beskrivits som visserligen betydelsefulla för att förklara skillnader i dödligt våld mellan

länder (eller olika platser inom ett land), utan att de nödvändigtvis förklarar förändringar över tid.

En rimlig slutsats är att ökningen i Sverige kan handla om en särskild gruppodynamik i den kriminella miljön, där skjutningar utlöser varandra (Gerell m.fl. 2021, Brå 2019a, Sturup m.fl. 2018a). Varför en sådan dynamik har uppstått just i Sverige är idag till stor del oklart. Men även om upptakten till den beskrivna utvecklingen på många sätt är svårförklarlig, har ökningen inte ägt rum i ett vakuum. Den globala minskande trenden i dödligt våld tycks ha avstannat och i flera utvecklade länder observeras en uppgång, åtminstone utanför Europa. Vapensmuggling uppmärksammas som ett växande problem på europeisk nivå, liksom illegal drog-handel. I litteraturen identifieras även flera europeiska länder med dokumenterad problematik kring kriminella gäng. Tillsammans med vissa likheter med den ökning i dödligt våld som skett i England och Wales finns det alltså flera tecken på att den svenska utvecklingen trots allt inte är ett helt isolerat fenomen.

Inledning

I ett globalt perspektiv (UNODC 2019b) har nivån av dödligt våld i Sverige varit förhållandevis låg, men sedan några år uppvisar skjutvapenrelaterade fall en tydligt uppåtgående trend. Mellan 2011 och 2020 har dödligt våld med skjutvapen ökat från 17 till 48 händelser, enligt Brås återkommande publikation *Konstaterade fall av dödligt våld* (Brå 2021a). Det innebär också att de skjutvapenrelaterade fallen utgjorde en betydligt större andel av allt dödligt våld 2020 än 2011 (cirka fyra av tio jämfört med tidigare två av tio). Fördjupande kartläggningar av dödligt våld över en längre tidsperiod har visat på ett trendbrott 2013, efter flera års minskning (Brå 2019b). Ökningen hänger främst samman med just skjutvapenrelaterade fall, varav de flesta är kopplade till konflikter i kriminella miljöer (ibid.). Majoriteten av sådana konflikter äger rum i någon av storstadsregionerna, med överrepresentation i utsatta områden (Brå 2020b).

Även om den generella nivån av dödligt våld, sett till befolkningens storlek, inte är högre än i början på 1990-talet, väcker denna utveckling oro i samhället. Samtidigt saknas det kunskap om vad den beror på och huruvida den är unik i ett internationellt perspektiv. Unga mäns utsatthet för dödligt skjutvapenvåld har numera visat sig ligga på högre nivåer i Sverige än i andra västeuropeiska länder (Sturup m.fl. 2018b). Frågan blir hur resultaten ser ut i ett bredare europeiskt perspektiv och för andra demografiska grupper, samt för dödligt våld med andra våldsmetoder.

För att fördjupa och uppdatera kunskapen om det skjutvapenrelaterade dödliga våldet i Sverige och placera det i ett internationellt perspektiv har regeringen gett Brå ett uppdrag som lyder enligt följande:

Brå ska göra en jämförande studie av skjutningar och andra våldsmetoder vid dödligt våld i Sverige och ett antal andra länder i Europa. I uppdraget ingår att analysera nivåerna och utvecklingen av dödligt skjutvapenvåld, att relatera detta till andra våldsmetoder vid dödligt våld samt att i den utsträckning det är möjligt beskriva det dödliga skjutvapenvåldet utifrån uppgifter om brottsoffrens kön, ålder etc.

Utifrån uppdraget samt tillgång till tillförlitliga data har studiens syfte formulerats i dessa tre huvudfrågeställningar:

- Hur ser nivån och utvecklingen ut vad gäller dödligt våld med skjutvapen, kniv/andra vassa föremål samt övriga våldsmetoder i Sverige jämfört med ett antal andra europeiska länder – från och med 2000 och framåt?
- Vad visar jämförelserna avseende kön och ålder hos offren?
- Har det skett någon förändring i frågan om kontext för dödligt skjutvapenvåld (kriminell miljö, familjerelaterat eller annat) i Sverige och i andra länder?

Studiens syfte är främst att presentera en *beskrivande* redovisning av nivån och utvecklingen av det dödliga våldet i Europa efter millennieskiftet. Det ingår inte i uppdraget att analysera vilka faktorer som eventuella likheter eller skillnader mellan olika länder kan bero på. Resultaten kan dock vara vägledande i en diskussion om faktorerna bakom utvecklingen i Sverige, vilket berörs i ett avslutande kapitel.

Metod och material

Att jämföra data från olika länder

Internationella jämförelser av brottslighet är förenade med svårigheter att få tillgång till tillförlitliga, likvärdiga uppgifter från olika länder (t.ex. Robert 2009). Dessa svårigheter kan dock förväntas vara mindre gällande just dödligt våld, eftersom mörkertalet är litet och brotten definieras och behandlas mer likartat inom de flesta moderna rättssystem. Även på detta område finns dock specifika jämförbarhetsproblem (Andersson och Kazemian, 2017, Smit m.fl. 2012).

Att i brist på bättre alternativ jämföra det ojämförbara är en av potentiella fallgror i kartläggningar som denna. Brå har därför sett det som påkallat att, i den mån det var möjligt inom ramen för uppdraget, göra en genomgång av olika sätt att mäta förekomsten av dödligt våld i olika länder, som en grund för vissa metodologiska överväganden och beslut. Det har resulterat i ett utförligt metodkapitel inklusive ett antal bilagor.

Två källor: dödsorsaksuppgifter och data från rättsväsendet

Det finns främst två källor som typiskt sett kan användas för att mäta nivå och utveckling av dödligt våld i ett land: uppgifter från rättsväsendet respektive uppgifter om dödsorsaker (UNODC 2019b, Mc Evoy och Hideg 2017). När det gäller nivån av dödligt våld

i olika länder kan det cirkulera en mängd olika uppgifter, och rangordningen mellan länderna kan skilja sig åt beroende på vilken datakälla som använts (Smit m.fl. 2012) och hur god kvalitet de analyserade uppgifterna har. Eftersom det rör sig om en relativt liten brottskategori kan de skattade nivåerna, och därmed rangordningen länderna emellan, dessutom skifta väsentligt från ett år till ett annat.

Det råder en konsensus om att uppgifter om dödsorsaksdata är bättre lämpade än data från rättsväsendet för att jämföra dödligt våld i olika länder (Aebi och Linde 2014, Sturup m.fl. 2018b). Mot bakgrund av detta har Brå gjort bedömningen att uppgifter om dödsorsaker ska utgöra en huvudkälla i analysen. Ambitionen har samtidigt varit att för varje land utgå från så tillförlitliga uppgifter som möjligt, vilket har gjort att data från rättsväsendet används för vissa länder där dödsorsaksuppgifterna har dokumenterade kvalitetsbrister.

Större enhetlighet i dödsorsaksdata

Dödsorsaksdata hanteras mer enhetligt länderna emellan. Uppgifterna kodas i varje land med hjälp av WHO:s internationella diagnostiska manual (ICD-10), och registreras i ett dödsintyg av en läkare. Det kan jämföras med hanteringen av data från rättsväsendet, som skiljer sig mellan länderna på flera sätt. I vissa länder utgår man från brottsrubriceringen vid anmälan, i andra registreras brottet först i ett senare skede av utredningen, när det råder större säkerhet om händelsens karaktär (Smit m.fl. 2012).³ Även antalsräkningen kan skilja sig åt, eftersom en händelse kan omfatta flera offer. I vissa länder inkluderar statistiken dessutom försöksbrott, medan andra länder enbart redovisar fullbordade fall. Ibland ingår dödligt våld som skett inom ramen för tjänsteutövning (t.ex. en polisskjutning), ibland utesluts dessa fall, klassade som icke brott. Liknande skillnader gäller även exempelvis illegala aborter eller aktiv dödshjälp. Inte heller misshandel med dödlig utgång hanteras, utifrån uppsåtsfrågan, likartat i kriminalstatistiken om dödligt våld i olika länder (Morgan m.fl. 2020, Smit m.fl. 2012).

Lättare att jämföra trender än faktisk nivå

Även om dödsorsaksstatistiken har många fördelar vid internationella jämförelser av dödligt våld, innehåller den också brister. Uppgifterna kan exempelvis avse fall där personer först bedömts ha avlidit av yttre våld, inte minst skjutvapenrelaterat sådant, men

³ I Sverige anmäls exempelvis betydligt fler fall av dödligt våld än vad som efter utredning visar sig motsvara den faktiska nivån (Brå 2021a). Upp emot tre av fyra anmälda händelser, en andel som dessutom ökat över tid, är egentligen försöksbrott, olyckor, självmord eller naturlig död, vilket framkommer först senare i utredningen. I vilken grad andra länder genomför liknande granskning av kriminalstatistik är oklart och sannolikt varierande.

där det senare visar sig att det inte rörde sig om ett våldsbrott, utan snarare en olycka eller ett självmord. Omvänt kan vissa fall av dödligt våld ha missats, exempelvis genom att de tolkats och registrerats som trafikolyckor eller självmord.⁴ Eftersom dödsorsaksstatistiken bygger på kroppsexaminationer, kan den dessutom inte omfatta försvunna personer så länge ingen kropp har upphittats, trots eventuella misstankar om dödligt våld. Dödsorsaksstatistiken tar heller inte full hänsyn till rättsliga aspekter (UNODC 2019b); den kan innehålla händelser som visserligen handlade om dödligt våld men som efter en utredning inte bedömts utgöra brott (t.ex. nödvärn). Dödsintyg utfärdas i ett mycket tidigt skede av läkare utan forensiska kunskaper, och den bedömning som krävs för att kunna avgöra om dödsfallet orsakats av övergrepp av annan person och/eller huruvida våldet varit uppsåtligt vilar därmed på begränsad information om vad som de facto har skett (Liem och Pridemore 2012).

Dödsorsaksstatistiken kan alltså både sakna fall som bör ingå och innehålla fall som inte bör omfattas. Mycket tyder på att den totalt sett underskattar den faktiska nivån av dödligt våld något, i synnerhet i Västeuropa (Duquet och Van Alstein 2015a). En jämförande studie visade exempelvis att den nederländska dödsorsaksstatistiken innehöll 15 procent färre dödsfall för perioden 2003–2006 än granskade data från rättsväsendet. Motsvarande andelar för Finland och Sverige var 10 respektive 5 procent (Ganpat m.fl. 2011, s. 20). I Danmark har Thomsen m.fl. (2019) studerat innehållet i obduktionsprotokoll och funnit i genomsnitt 8 fler fall⁵ av dödligt våld årligen än vad som registrerats i dödsorsaksstatistiken (perioden 1992–2016).

Dödsorsaksstatistiken är, med andra ord, inte ett exakt mått på den faktiska nivån av dödligt våld i ett land. Däremot kan den med större tillförlitlighet än uppgifter från rättsväsendet användas för en jämförelse med andra länder, och inom ett land över tid (Smit m.fl. 2012). Bakom den slutsatsen ligger bedömningen att de beskrivna mätfelen är relativt likartade över tid och länderna emellan, till skillnad från mer landspecifika olikheter i data från rättsväsendet. Även med denna datakälla är det dock sannolikt något lättare att jämföra trender än faktiska nivåer av dödligt våld (Marshall och Summers 2012), vilket bör beaktas vid tolkning av resultaten.

⁴ Liknande former av systematiska fel kan förekomma också i den löpande (icke granskade) kriminalstatistiken. Dessa problem kommer man alltså inte från helt genom att studera dödsorsaker som mått på dödligt våld.

⁵ Under perioden har det totala antalet fall av dödligt våld enligt dödsorsaksdata fluktuerat runt 40 avlidna i Danmark.

Det bör återigen påpekas att dödligt våld är en till omfattning liten brottskategori, vilket kan leda till stora tillfälliga skillnader mellan enskilda år – i synnerhet i länder med liten befolkning. Slutsatser om trendbrott kan enbart dras utifrån en förändring under flera år i rad.

Särskilt datauttag från Eurostat kompletterat med uppgifter från WHO

Analyserna bygger i första hand på en specialbeställning av dödsorsaksdata från Eurostat för perioden från 2000– och framåt, så långt fram som det fanns tillgängliga data för respektive land. Eurostat började samla in dessa uppgifter mer systematiskt från och med 2011, medan länderna dessförinnan kunde rapportera in data frivilligt. Det innebär att det i början av den studerade perioden saknas uppgifter för vissa länder och år. Där data saknas har serierna kompletterats med dödsorsaksuppgifter från en databas som finns hos WHO. Fördelen med att utgå från Eurostatdata som huvudkälla är att tidsserierna sträcker sig något längre fram än WHO-data, till åtminstone 2017, och för en del av länderna ännu längre. Tillförlitligheten bör dessutom vara större, eftersom Brå erhöll Eurostat-uppgifterna i en bearbetad datafil. I bilaga 2 redogörs för de överväganden som legat bakom valet att kombinera dessa två källor.

Nordisk jämförelse: data från nationella myndigheter

Jämförelsen med andra nordiska länder, som på många sätt delar liknande kulturella mönster, är av särskilt intresse. De nordiska uppgifterna bygger därför på dödsorsaksdata som begärts in direkt från ansvarig myndighet i respektive land med syftet att få så färsk data som möjligt (t.o.m. 2019), och dessutom från primärkällan. För Sveriges del avser detta en specialbeställning från Socialstyrelsen, för Norges del från Folkehelseinstituttet, för Danmarks del från Sundhedsdata samt en beställning från Statistics Finland.

Gällande Sverige används Socialstyrelsens uppgifter i kapitlet om dödligt våld i Sverige och i jämförelse med övriga Norden. I jämförelser med övriga Europa används istället data från Eurostat kompletterat med Socialstyrelsens uppgifter för 2018 – 2019. Skillnaden mellan dessa två källor är marginell och beskrivs i bilagorna 2 och 3.

Kompletterande data för vissa länder

Det finns länder som i ett jämförande perspektiv är av särskilt intresse men vilkas uppgifter om dödligt våld är behäftade med dokumenterade kvalitetsbrister (stora skillnader mellan olika datakällor, uppenbar underrapportering, stor andel fall med

ospecificerad våldsmetod eller liknande). I dessa fall har Brå sökt efter ytterligare datakällor eller relevant forskning att underbygga slutsatserna med.

Det gäller exempelvis UK, där dödsorsaksdata förefaller innehålla en kraftig underrapportering (t.ex. Aebi och Linde 2014⁶). Ytterligare länder som uppvisar orimligt låga nivåer av dödligt våld mätt med hjälp av dödsorsaksuppgifter jämfört med andra källor är Frankrike (Florquin och Desmarais 2018, Mucchielli 2012) och Tyskland (Birkel och Dern 2012). Brås bedömning är att uppgifter från rättsväsendet ligger närmare de faktiska nivåerna av dödligt våld i dessa fall (se bilaga 5 samt de aktuella avsnitten). Som ett undantag kommer alltså fall av dödligt våld registrerade hos rättsväsendet att redovisas i analyser av landspecifika nivåer och trender för dessa länder, och jämföras med motsvarande data från Sverige – det vill säga Brås Konstaterade fall av dödligt våld (2020a).

Som redan nämnts har forskare också i Danmark uppmärksammat en underrapportering enligt dödsorsaksuppgifter de senaste åren (Lehti m.fl. 2019); även detta kommer att diskuteras närmare med hjälp av alternativa data. Brå har fått möjlighet att ta del av bakgrundsuppgifter från den nämnda studien baserad på granskning av obduktionsprotokoll (Thomsen m.fl. 2019). Dödsorsaksdata ingår i Brås analys men i bilaga 4 jämförs dessa med obduktionsuppgifterna och data från rättsväsendet.⁷

Svårt att kvalitetsgranska samtliga länders data

Det finns sannolikt fler länder vars uppgifter om dödsorsaker har bristande tillförlitlighet. Exempelvis uppvisar även Irland en tydlig diskrepans mellan olika datakällor⁸ (se tabell 2B i bilaga 2), där nivån av dödligt våld utifrån dödsorsaksuppgifterna sannolikt är underskattad, men den övergripande trenden är likartad oavsett källa. Irland ingår därför inte i analyser av exempelvis den europeiska genomsnittsnivån av dödligt våld eller ländernas rangordning. Däremot redovisas Irlands trender efter våldsmetod, kön och ålder utifrån dödsorsaksdata, med reservation för att den faktiska nivån sannolikt är högre.

⁶ Samt personlig kontakt med Justine Pooley, Office for National Statistics.

⁷ Det hade varit önskvärt att i huvudanalysen ersätta dödsorsaksdata från Danmark med obduktionsdata. Så har Brå hanterat vissa beräkningar, men inte redovisning av landspecifika trender. Skälet är att denna tidsserie enbart sträcker sig fram till 2016. Som framgår i bilaga 4 följer dock dödsorsaks- och obduktionsdata varandra relativt väl när det gäller trender, trots nivåkillnad.

⁸ Dödsorsaksdata från Eurostat motsvarar cirka 50–60 procent av den nivå som irländska Central Statistics Office (CSO) redovisar utifrån data från rättsväsendet (murder och manslaughter, exklusive dangerous driving). <https://www.cso.ie/en/releasesandpublications/ep/p-rc/recorded-crimeq42017/homicidestatisticsrevisions/>

Det har inte varit möjligt att inom ramen för denna kartläggning göra en ännu djupare metodologisk granskning av samtliga länders dödsorsaksuppgifter. Databrister gällande ytterligare länder kan förekomma utan att det kommit till Brås kännedom, och det vore därför godtyckligt att utesluta vissa länder ur analysen och inkludera andra. Istället har det funnits en tydlig ambition att vara så transparent som möjligt i redovisningen, och lyfta kända brister vid tolkningen. I fall fler länder har bristande dödsorsaksdata, är det dessutom rimligt att anta att det med all sannolikhet innebär en underrapportering av faktiska nivåer, men en relativt tillförlitlig beskrivning av trender.

För att i möjligaste mån reda ut oklarheter kring datakvaliteten och dra korrekta slutsatser har även ett stort antal kontakter tagits med forskare och myndigheter i flera länder. Det optimala tillvägagångssättet vid jämförande studier som denna hade varit ett europeiskt samarbete mellan experter i varje land, något som dock skulle kräva en annan tidsram och ansats. European Homicide Monitor (EHM), som beskrivs nedan, är så nära man idag kan komma ett sådant samarbete.

European Homicide Monitor (EHM) – för att kartlägga typ av dödsskjutningar

Nationella uppgifter från rättsväsendet, det vill säga löpande kriminalstatistik, finns att inhämta från olika länder och samlas exempelvis av Eurostat, men dessa genomgår inte någon större synkronisering för att kunna jämföras internationellt. Sedan några år pågår dock ett europeiskt forskningssamarbete mellan ett antal länder, European Homicide Monitor (EHM), med syftet att ta fram jämförbara uppgifter om dödligt våld. Uppgifterna utgår från olika källor inom rättsväsendet (förundersökningar och domar), kodade enligt en gemensam variabellista. Under perioden 2009–2011 deltog Brå i detta projekt tillsammans med Finland och Nederländerna, vilket resulterade i en rapport som jämförde det dödliga våldet i Sverige med dessa två länder under åren 2003–2006 (Ganpat m.fl. 2011). Samarbetet har fortsatt genom öppna forskarnätverk, och under de senaste åren har Danmark, Estland, Island, Norge och Schweiz anslutit sig genom att använda EHM-kompatibla system. Frankrike, Polen och Skottland undersöker för närvarande möjligheterna (Lehti m.fl. 2019).

Om nätverket utvecklas kommer det att i hög grad underlätta europeiska jämförelser av dödligt våld, dessutom utifrån många olika omständigheter kring brotten. Eftersom det för närvarande är relativt få länder som är anslutna och det saknas en tydlig huvudman, är EHM-materialet inte aktuellt som grund för denna kartläggning.

Brå har dock fått möjlighet att ta del av de senaste EHM-uppgifterna för Nederländerna och Finland för att i en jämförelse med det svenska forskningsmaterialet kunna uppdatera den tidigare jämförelsen (Ganpat m.fl. 2011). Syftet med denna delanalys blir att belysa möjliga skiftningar i de kontexter där dödsskjutningarna sker – inom ramen för kriminell miljö, mot partner/annan familjemedlem respektive i övriga sammanhang.

Kort sammanfattning av studiens metod och material

Sammanfattningsvis används följande data för att besvara studiens frågeställningar:

1. *Sverige*: Dödsorsaksdata (Socialstyrelsen/Eurostat), Konstaterade fall av dödligt våld (Brå).
2. *Andra nordiska länder*: Dödsorsaksdata från Folkehelseinstituttet (Norge), Sundhedsdata (Danmark) och Statistics Finland (Finland).
3. *Övriga Europa*: Dödsorsaksdata från Eurostat (särskilt uttag) kompletterade med motsvarande uppgifter från WHO:s databas.
4. *Tyskland, Frankrike samt England & Wales*: Data från rättsväsendet (Eurostat).
5. Uppgifter från European Homicide Monitor (EHM) gällande *typ av dödligt skjutvapenvåld* i Sverige, Finland och Nederländerna.

Definitioner och avgränsningar

Tre kategorier av våldsmetod

Uppgifter om dödsorsaker bygger på det dödsorsaksintyg som utfärdas av läkare när en person avlidit. Statistiken är indelad efter ett klassificeringssystem som tagits fram av WHO, *International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems* (ICD). I dag används främst en tionde revidering av denna diagnostiska manual (ICD-10⁹). Dödligt våld redovisas under kategorin övergrepp av annan person, och särredovisas efter ett antal olika orsakskoder.

---

⁹ Äldre data i vissa länder är kodade enligt en tidigare version, ICD-9, och har anpassats för att motsvara de aktuella kategorierna i ICD-10.

I den kommande analysen kommer det dödliga våldet att särredovisas för tre olika kategorier:

- Dödligt våld med skjutvapen (ICD-10: X93-X95)
- Dödligt våld med kniv eller andra vassa föremål (ICD-10: X99)
- Övrigt dödligt våld (återstående ICD-10 koder med angiven våldsmetod inom *övergrepp av annan person*).¹⁰

Att ett särskilt fokus ska riktas mot skjutvapenfall är en del av Brås uppdrag. Skälet till att knivrelaterat dödligt våld särredovisas är att det utgör en egen stor kategori i Sverige (ungefär lika stor som skjutvapenvåld, se Brå 2019b), liksom i många andra länder. Övrigt dödligt våld innehåller en mängd olika, enskilt mindre vanliga, våldsmetoder; att särredovisa dessa skulle göra jämförelsen mellan länderna svåröverskådlig.

Det finns dödsfall kodade som dödligt våld utan att en specifik våldsmetod har angetts; dessa fall med ospecificerade våldsmetoder ingår enbart i beräkning av totalnivåer av dödligt våld. För att kunna jämföra förekomsten av dödligt våld i olika länder har uppgifterna räknats upp till befolkningsnivå i termer av antal per miljon invånare.¹¹ Befolkningstalen är hämtade från Eurostats databas.¹²

Fokus på offren

Studien syftar till att redovisa jämförelser av nivån och utvecklingen med utgångspunkt i de *personer som blivit utsatta* för dödligt våld. De bakgrundsfaktorer som jämförelsen kan ta hänsyn till är brotts-offrens kön och ålder indelad i tre ålderskategorier: 0–19 år, 20–29 år samt 30 år och äldre.¹³

Dödsorsaksstatistiken, som större delen av Brås analys bygger på, gör det inte möjligt att uttala sig om gärningspersoner. Det ingår heller inte i Brås uppdrag. Samtidigt kan det nämnas att information

¹⁰ Vissa länder redovisar även koden Y871 (sena effekter av övergrepp). För att nå så konsekvent hantering som möjligt har Brå dock valt att genomgående exkludera den där det varit möjligt (dvs. i Eurostat data samt övriga specialbeställda data som erhållits med individuella koder särredovisade). Fall med denna dödsorsak är hursomhelst sällsynta.

¹¹ Eftersom åldersfördelningen bland utsatta för dödligt våld inte motsvarar åldersfördelningen i befolkningen, och det även kan finnas skillnader mellan olika länder i detta avseende, använder vissa studier ålderstandardiserade beräkningar när talen räknas upp till befolkningsnivå. Morgan m.fl. (2020) har dock kommit fram till att skillnaden i beräkningen blir marginell, och Brå har valt att avstå sådan standardisering på totalnivå, men studerat utsatthet för dödligt våld hos olika åldersgrupper i respektive land.

¹² Ett undantag från detta är det inledande avsnittet om dödligt våld i Sverige där SCB:s befolkningstal har använts (tillsammans med data om dödsorsaker från Socialstyrelsen).

¹³ Uppdelningen bygger på att utsattheten för dödligt våld i de flesta länder är koncentrerad till yngre befolkningsgrupper. Det vore värdefullt att kunna särredovisa utsatthet bland barn, dvs. personer under 18 år. Eurostat redovisar dock ålder hos offren i femårskategorier, varav 15–19 år är en. Att redovisa en kategori med 15–29 åringar skulle resultera i ojämförbart låga tal gällande de yngsta offren.

om gärningspersoner är svårtillgänglig oavsett typ av data. Även om dödligt våld generellt har en hög upplärning jämfört med andra brottstyper, gäller detta inte just dödligt våld med skjutvapen, åtminstone för Sveriges del. Majoriteten av döds-skjutningarna i Sverige klaras inte upp och gärningspersonerna förblir alltså ofta okända (Brå 2019b, Granath och Sturup 2018).

Urval av länder utifrån datakvalitet

Tillförlitligheten i dödsorsaksdata generellt hade tidigare ifrågasatts (Mathers m.fl. 2005) och en internationell forskargrupp (Bhalla m.fl. 2010) har därför studerat datakvalitet i WHO:s offentliga databas. Enligt denna metodstudie finns det närmare 30 länder i Europa, däribland Sverige, vars data gällande dödsorsaker kan anses hålla tillräckligt hög kvalitet för att ge tillförlitliga skattningar av det totala antalet fall av dödligt våld i respektive land. Resultaten av denna studie har relevans även för de dödsorsaksuppgifterna som Brå samlat in via Eurostat och utgör därför det första urvalskriteriet när det gäller vilka länder som ska omfattas av Brås kartläggning (se bilaga 1).

En annan fråga är dock huruvida datakvaliteten kan anses tillräcklig för att göra tillförlitliga skattningar av antalet fall av dödligt våld *uppdelat på olika våldsmetoder* (t.ex. skjutvapenvåld, knivvåld, osv). Brå har i detta avseende behövt göra en egen bedömning och därvid använt ett sätt som liknar den ovan nämnda internationella forskargruppens (Bhalla m.fl. 2010).¹⁴ I detta fall har Brå tagit fram uppgifter om hur stor andel av det totala antalet fall av dödligt våld i respektive land (dvs. genom övergrepp av annan person) som registrerats under ”slaskkoden”, det vill säga som övergrepp med ospecificerade metoder. Alltför stora andelar sådana fall kan inverka på skattningarna av dödligt våld med specifika våldsmetoder, vilket har lett till att vissa länder har uteslutits ur analysen.

---

¹⁴ Forskargruppens bedömning vilar på 1) en jämförelse mellan antalet dödsfall registrerade för respektive land i WHO:s databas och skattningar över dödlighet som tagits fram av FN:s befolkningsdivision, och 2) en analys av andelen av respektive lands registrerade dödsfall som registrerats vid så kallade ”slaskkoder”, dvs. ICD-koder där dödsorsaken inte specificeras närmare (t.ex. ”ofullständigt definierade och okända dödsorsaker”, ”sena effekter av ospecificerade yttre orsaker”). För att olika länders data skulle betraktas som tillförlitliga fick inte andelen fall som registrerats vid slaskkoderna överstiga en viss andel av samtliga fall av dödligt våld. Det bör även påpekas att studien av Bhalla m.fl. (2010) enbart granskade data avseende en period under 00-talet, och det är inte säkert att samma kvalitetsförhållanden gäller idag.

Sammantaget har Brå, som grund för det urval av länder som jämförelsen skulle omfatta, utgått från följande inklusionskriterier (i den ordning de anges):

1. Länder som i metodstudien av Bhalla m.fl. (2010) bedömdes ha tillräckligt tillförlitliga uppgifter om dödsorsaker vid dödligt våld totalt sett.
2. Länder där andelen avlidna i dödligt våld med ospecificerad våldsmetod inte överstiger 25 procent av samtliga fall av dödligt våld.¹⁵
3. Länder med tillräckligt stor befolkningensmängd.

Utifrån dessa kriterier omfattar jämförelsen, utöver Sverige, ytterligare 22 länder, uppdelade i sex geografiska regioner.¹⁶ Det rör sig om Norden (Danmark, Finland och Norge), Västeuropa (Belgien¹⁷, Nederländerna, Irland och Österrike), Centraleuropa (Slovakien, Tjeckien, Polen och Ungern), Baltikum (Estland, Lettland och Litauen), Balkan (Kroatien och Slovenien) samt Sydeuropa (Italien, Spanien och Grekland). Det faktum att huvudmaterialet samlats in genom Eurostat gör att det dessutom är i första hand EU:s medlemsländer som studeras.¹⁸

I nästa kapitel beskrivs tidigare forskning på detta område, dvs. jämförande studier om dödligt våld, både globalt och inom Europa. Rapportens resultat har delats upp i tre separata kapitel – ett om utvecklingen i dödligt våld i Sverige, ett med jämförelser med övriga Europa, samt ett om dödsskjutningar i kriminell miljö och andra kontexter. Rapporten avslutas med en diskussion av resultaten.

¹⁵ För merparten av länderna är denna andel betydligt lägre än så. Andelen varierar dock även mellan de länder som ändå ingår i analysen, i vissa fall dessutom också över tid, vilket är en brist vid skattningar av nivåer och trender i dödligt våld med specifika våldsmetoder. Samtidigt rör det sig mest om skillnader i fördelningen mellan dödligt våld med ospecificerad metod respektive dödligt våld med "övriga" våldsmetoder (dvs. utan skjutvapen eller kniv mm). Skattningar av förekomsten av dödligt våld med skjutvapen (eller kniv) är inte lika påverkade av andelen ospecificerade fall, sannolikt på grund av att dessa är lättare att konstatera.

¹⁶ Se Marshall och Summers (2012) för en diskussion om alternativa indelningar av europeiska länder.

¹⁷ Belgien finns inte med bland de länder som Bhalla m.fl. (2010) bedömt ha en god kvalitet på dödsorsaksdata. Skälet är dock enbart att uppgifterna gällande Belgien inte var tillgängliga för studien och inte ingick i granskningen. Brå har inte hittat uppgifter som skulle strida mot bedömningen att dödsorsaksdata gällande Belgien håller en tillfredsställande kvalitet.

¹⁸ Utöver EU-länderna inkluderas Norge, som ingår i den nordiska jämförelsen, eftersom den ansågs särskilt relevant (samt England och Wales som ännu hörde till EU under den studerade perioden).

Jämförande studier om dödligt våld

Den globala minskningen i dödligt våld tycks ha avstannat

En fråga är i vilken grad det svenska scenario – med öknings i dödligt våld – också går igen i ett vidare, internationellt perspektiv. Enligt Global Study on Homicide (UNODC 2019a) var det 2017 uppskattningsvis 61 personer per miljon i befolkningen som dog genom dödligt våld i världen.¹⁹ Det är en minskning från en hög nivå 1993 motsvarande 74 avlidna per miljon i befolkningen. Nedgången skedde främst mellan 1993 och 2007; därefter har inga större förändringar ägt rum. Dessa nivåer kan jämföras med Sveriges 11 avlidna per miljon invånare 2017 (Brå 2020a).²⁰ Sveriges nivå av dödligt våld är alltså, trots senaste årens öknings, betydligt lägre än genomsnittet i världen.

Small Arms Survey (SAS) är ett WHO-projekt bakom ett annat initiativ att samla globala uppgifter om dödligt våld. I den senaste rapporten från projektet (Mc Evoy och Hideg 2017) som innehåller data fram till 2016 konstateras en viss ökning i världen för första gången sedan 2004. De estimerade nivåerna är överlag lägre än vad som redovisas i Global Study on Homicide (GSH), men de ligger inom av GSH beräknade konfidensintervall. Det rör sig om en mycket liten ökning mellan 2015 och 2016, från 51,1 till 51,5 avlidna per miljon i befolkningen. Enligt både SAS och GSH kan man dock konstatera att den tidigare globala nedgången i varje fall har avstannat under de senaste åren. Mc Evoy och Hideg (2017) menar att uppgången speglar en ökad otrygghet i de delar av världen som i övrigt inte är konfliktdrabbade.²¹ En aktuell rapport från Home Office (Morgan m.fl. 2020) beskriver ett liknande scenario, med minskande nivåer i många länder fram till 1960, en uppgång till 1990–2005, sedan återigen en minskning i ungefär ett decennium

¹⁹ Här menas dödligt våld som inte var en del av en väpnad konflikt, s.k. *intentional homicide*.

²⁰ År 2020 var det 12 avlidna per miljon invånare (Brå 2021a).

²¹ Som författarna beskriver det, "it signals a growing insecurity in non-conflict areas." (s.10).

och mer splittrade trender under de senaste åren, med uppgång i vissa av de studerade länderna.²²

Bakom de på många sätt samstämmiga trenderna har Tuttle m.fl. (2018) för perioden 1980–2010 identifierat olika utvecklingskurvor för tre grupperingar av länder. De med den lägsta frekvensen av dödligt våld, som också tillhör de mest utvecklade (däribland Sverige), uppvisade den tydligaste och mest kontinuerliga minskningen sedan 1990-talet. Länder med den mellanhöga och högsta nivån visade en klar uppgång det första decenniet; för de länder som var värst drabbade av dödligt våld avstannade sedan denna ökning, medan det i länder i mittenkategorin observeras en tydlig minskning under 1990-talet som sedan, efter 2005, övergår till en ny uppgång.²³

Få aktuella europeiska jämförelser

Många jämförande studier av trender i dödligt våld i Europa har haft en historisk ansats och utifrån det granskat upp- och nedgångar i dödligt våld som ägt rum under efterkrigstiden; vissa tar avstamp redan i 1800-talet (Aebi och Linde 2014, Goertzel m.fl. 2013, Eisner 2008, LaFree och Drass 2002). Sedan mitten av 1800-talet har trenderna i dödligt våld varit i hög grad samstämmiga mellan många europeiska länder; liksom globalt sett har det fram till 1960 skett en minskning, följt av en uppgång med olika toppar i olika länder under 1990-talet, varpå en ny nedgång ägt rum. Få studier tar ett större grepp om den senaste utvecklingen i Europa.

Enligt Global Study on Homicide (UNODC 2019a) har Östeuropa²⁴ haft en annan utveckling än övriga Europa, med en fördubbling i dödligt våld under den första hälften av 1990-talet – under en tid av stora ekonomiska och sociala förändringar efter Sovjetunionens fall. Därefter följde en period av årliga skiftningar fram till 2002, varpå en minskning skett. Övriga delar av Europa har haft mer kontinuerliga minskningar sedan 1990, även om man beskriver en tillfällig uppgång i Västeuropa 2015–2016.²⁵

Studier baserade på European Homicide Monitor (EHM)

Baserat på de tidigare nämnda uppgifterna från EHM (se Metod och material) har Brå i samarbete med representanter för Nederländerna och Finland tidigare publicerat en jämförelse av dödligt

²² Inom Europa ska detta gälla Sverige, England och Wales samt Nederländerna.

²³ Även om Sverige inte tillhör denna mittenkategori påminner utvecklingen alltså om den som observeras här.

²⁴ Inklusive Ryssland samt flera länder som i Brås analys i denna rapport redovisas som Centraleuropa.

²⁵ Uppgången förklaras av terrordåden i Frankrike 2015 och av ökningen i dödligt våld i Tyskland 2016 gällande händelser med "utländska gärningspersoner och offer".

våld i dessa två länder och Sverige (Ganpat m.fl. 2011). Under perioden 2003–2006, som då studerades, hade Sverige den lägsta nivån av dödligt våld av dessa tre länder. I både Finland och Sverige motsvarade händelserna oftare våld mellan bekanta män i samband med alkoholintag, medan det i Nederländerna fanns en större andel incidenter kopplade till kriminell miljö. Dessa ägde främst rum utomhus och med skjutvapen, och gärningspersonerna var något yngre.

I en senare publicerad nordisk jämförelse som utgår från EHM-data (Lehti m.fl. 2019) omfattar analysen uppgifter gällande perioden 2007–2016 för Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige. Enligt resultaten formar dessa länder tre grupper; jämfört med Sverige och Danmark är förekomsten av dödligt våld 30 procent högre i Finland, men däremot 30 procent lägre i Norge och Island. I samtliga länder utom Finland koncentreras det dödliga våldet till urbana områden. Alkoholens roll var mer påtaglig i Finland, Island och Sverige än i Danmark och Norge. Sverige beskrivs som en *outlier* (det vill säga tydligt avvikande) vad gäller dödligt våld med skjutvapen. Dessa händelser inträffar oftare i Sverige än någon annanstans i Norden, och man understryker att situationen har förvärrats de senaste åren.

Gängrelaterat våld oroar i flera europeiska länder

Inom ramen för Global Study on Homicide (UNODC 2019c) har man identifierat ett antal europeiska länder där gängrelaterad våldsbrottslighet har väckt oro under senare tid. I vissa länder beskrivs dessa våldsbrott som direkt bidragande till ökat dödligt våld (här tas Sverige upp som det tydligaste exemplet, men även Danmark samt England och Wales) medan det dödliga våldet i andra länder har fluktuerat eller gått ner (Nederländerna, Italien och Spanien). Författarna menar att det dödliga våldet i alla dessa länder har allt mer blivit associerat med vapenbruk och kriminella gäng, men det finns inget enkelt samband med ökade totalnivåer av dödligt våld. Med andra ord kan det även i andra delar av Europa finnas en liknande problematik som den som bidragit till de ökande dödsskjutningarna i Sverige, utan att det i dessa länder synliggörs i statistiken.

Kartläggningar av dödligt skjutvapenvåld

Rapporten från Small Arms Survey (Mc Evoy och Hideg 2017) ägnar ett eget kapitel åt just dödligt våld med skjutvapen. Analysen visar att skjutvapen användes i 44 procent av alla händelser av dödligt våld i världen 2016, medan motsvarande andel 2004 varit 40 procent. Av alla dödsskjutningar i världen 2016 utgjordes 81

procent av dödligt våld (*intentional homicide*) utanför väpnade konflikter.²⁶ Ytterligare 4 procent handlade om oavsiktligt dödligt våld eller våld vid lagliga ingripanden. En av slutsatserna är att de senaste trenderna i dödligt skjutvapenvåld skiljer sig åt, med minskningar i många länder och ökningar i några. Här lyfter man Sverige som ett särskilt exempel där dessa händelser ökat, i synnerhet med kopplingar till kriminella miljöer. Ytterligare europeiska länder där en ökning noterats mellan 2005–2010 och 2011–2016 var Norge, Polen och Frankrike (s. 49).²⁷ Vidare framgår det att hälften av samtliga händelser av dödligt våld hade skett med hjälp av skjutvapen i de länder som hade en hög nivå av dödligt våld (mer än 00 avlidna per miljon invånare per år). Inget av dessa länder ligger dock i Europa.²⁸ Denna höga andel jämfördes med cirka 12 procent i de länder som hade en låg nivå av dödligt våld (30 eller färre avlidna per miljon invånare).

Även Morgan m.fl. (2020) visar att det finns stora skillnader mellan länderna vad gäller våldsmetoder vid dödligt våld. I England och Wales användes skjutvapen i enbart 4 procent av händelserna av dödligt våld, uppmätt under ett års tid fram till mars 2018. Det jämfördes med en betydligt högre nivå i USA (73 procent) men andelen är även klart lägre än i många europeiska länder; man nämner bland annat Sverige (27 procent) och Nederländerna (28 procent).

Skillnader mellan länder i vapenägande

Det finns även stora skillnader i vapenägande länderna emellan, som bland annat visar sig i data från ICVS²⁹ (Duquet och Van Alstein 2015a). Också attityder till att äga vapen skiljer sig mellan olika europeiska länder, vilket återspeglar sig i lagstiftningen. Squires m.fl. (2020) påpekar att frågan om rätten att äga vapen och försvara sig har aktualiserats i takt med tilltagande högerpopulism i flera länder. På sina håll har den även nått lagstiftningsnivån (t.ex. i Tjeckien).

Samtidigt sker de flesta av dödsskjutningarna i Sverige med illegala vapen (Brå 2019b, Brå 2020b). Att kartlägga mängden illegala vapen i ett land är av naturliga skäl svårt (Duquet och Van Alstein 2015a). Vad gäller fördelningen visar dock studier att illegala vapen typiskt

²⁶ Dödligt våld i samband med krigsföring utgjorde enbart 15 procent. Det kan upplevas som oväntat, men förklaras av att majoriteten av dödsfallen i samband med sådana konflikter idag orsakas av annat än skjutvapen (sprängningar, bombningar m.m.).

²⁷ Det problematiseras dock inte att omfattande terrordåd med skjutvapen hade ägt rum i både Norge och Frankrike under den andra perioden.

²⁸ Förutom Albanien, som undantagsvis har en låg frekvens av dödligt våld, men drygt hälften begås med skjutvapen.

²⁹ International Crime Victimization Survey.

sett används inom kriminella miljöer, medan lagligt ägda vapen oftare är aktuella vid självmord och vid dödligt våld inom familjen (Killias och Markwalder 2012).

Illegal vapenhandel och vapensmuggling uppmärksammas allt mer

En rad rapporter tar upp vapensmuggling till Europa, främst från Västra Balkan och före detta Sovjet (Squires m.fl. 2020, UNODC 2020, Savona och Mancuso 2017). Intresset för frågan motiveras med framför allt ökande terrorhot, eftersom vapen av denna typ har använts vid flera attacker, men man nämner även organiserad brottslighet och kriminella gäng. Det har vidtagits flera initiativ³⁰ för att på europeisk nivå motverka illegal vapenhandel, något som identifieras som ett växande problem.

Försiktighet krävs vid tolkning av olika studier

Sammantaget kan det konstateras att det, enligt vissa kartläggningar, finns indikationer på att det dödliga våldet ökat i några europeiska länder, även om den generella trenden är minskande. Flera studier tar upp Sverige som ett land där utvecklingen av det dödliga våldet utmärker sig genom den tydliga ökningen i skjutvapenrelaterade fall kopplade till kriminella miljöer, och det är påvisat att unga svenska män är i särklass drabbade jämfört med unga män i övriga Västeuropa. Det är dock inte klarlagt hur utvecklingen i flera olika länder ser ut för andra våldsmetoder, för andra åldersgrupper eller för kvinnor respektive män.

Det som också framgår vid en genomgång av tidigare studier är att rapporter som tar ett helhetsgrepp om globala nivåer och trender i dödligt våld visserligen har ett värde just i den breda ansatsen, men att uppgifterna om enskilda länder och framför allt jämförelser mellan länderna då behöver tolkas med stor försiktighet. Ambitionen att omfatta så många länder som möjligt gör att man ibland använder de källor som finns tillgängliga och i viss mån gör avkall på data-kvalitet och jämförbarhet. Felmarginalerna i de beräknade frekvenserna av dödligt våld är stora (UNODC 2019a) och inte sällan cirkulerar det en mängd olika uppgifter om förekomsten av dödligt våld i ett visst land. Skillnaderna beror på vilken källa uppgifterna kommer från (rättsväsendet/dödsorsaksdata), vilka händelser som inkluderas (terrorattacker, våld i tjänst, dödshjälp mm), vilken enhet de baseras på (antal händelser/offer), om försöksbrotten ingår samt

³⁰ Exempelvis projekten FIRE (Savona och Mancuso 2017), SAFTE (Duquet 2018), TARGET (<https://www.universiteitleiden.nl/en/research/research-projects/governance-and-global-affairs/project-target>), EU:s handlingsplan för vapensmuggling, m.m.

hur väl granskade dessa uppgifter är utifrån vad som senare framkommit i enskilda fall. Jämförbarhetsproblem av denna typ minskar rimligtvis när analysen – som i denna rapport – avgränsas till en specifik kontinent eller ett mindre antal länder, och därvid utgår från i huvudsak samma typ av data, men en del av de beskrivna svårigheterna kvarstår. Det behöver beaktas främst vid genomgången av den kunskap som redan finns, men även vid tolkningen av de jämförelser som presenteras i kommande kapitel.

Dödligt skjutvapenvåld i Sverige

I detta kapitel redovisas nivåer och trender i dödligt våld i Sverige utifrån olika våldsmetoder, med särskilt fokus på skjutvapenrelaterade fall. Inledningsvis sammanfattas det aktuella kunskapsläget på området.

Tidigare kartläggningar

En bruten trend genom ökade dödsskjutningar

På liknande sätt som i många andra länder minskade det dödliga våldet stadigt i Sverige från början av 1990-talet fram till 2012, då nedgången bröts och i stället övergick i en uppgång (Brå 2019b). Trots den senaste ökningen är nivån, sett i relation till befolkningsstorlek, fortfarande lägre än den som noterades i början av 1990-talet, och mycket låg i ett globalt perspektiv (UNODC 2019a).

Som nämnts inledningsvis består de senaste årens uppgång främst av dödligt våld med skjutvapen (Brå 2019b). Efter flera tidigare upp- och nedgångar sedan början av 1990-talet började dessa händelser öka i antal mer kontinuerligt vid mitten av 00-talet, och har fortsatt så ända till idag. Det har resulterat i att just denna typ av dödligt våld nu har nått historiskt höga nivåer. Även antalet personer som vårdats på sjukhus på grund av skjutvapenskador, det vill säga som drabbats av skjutvapenvåld utan dödlig utgång, har ökat (Sturup m.fl. 2018b, Khoshnood 2019).

Förändringar i karaktären av dödligt skjutvapenvåld redan från 1990-talet

Förändringar i karaktären av det dödliga skjutvapenvåldet började dock ske redan innan detta våld börjat öka i omfattning. I en av Brås tidigare kartläggningar av dödligt våld (Brå 2015) redovisas en särskild fördjupning om de fall som sker med skjutvapen. Resultaten visade att en allt större andel har kommit att handla om konflikter i kriminell miljö, i takt med en minskning i familjerelaterade fall.

Händelser i kriminell miljö utgjorde 18 procent av samtliga fall av dödligt våld med skjutvapen under perioden 1990–1995. Motsvarande andel var 48 procent åren 2008–2013. I linje med det har även en allt större andel skjutvapenrelaterat dödligt våld ägt rum utomhus, med illegala enhandsvapen och riktats mot yngre män. Även senare analyser visar att det dödliga skjutvapenvåldet i allt större utsträckning blivit synonymt med dödligt våld i kriminella miljöer (Brå 2019b, Rostami 2017).

Högst nivå bland unga män i Västeuropa

En svensk studie (Sturup m.fl. 2018b) har visat att risken att bli utsatt för såväl dödligt som icke-dödligt skjutvapenvåld ökade avsevärt bland svenska män under perioden 1996–2015. Bland dem i åldern 15–29 år skedde en femdubbling av risken att bli skjutet så att det lett till döden eller orsakat skador som krävt sjukhusvård. Enligt studiens internationella jämförelse var det bland unga män i åldern 15–29 år relativt fler i Sverige än i andra västeuropeiska länder som under en femårsperiod föll offer för dödligt skjutvapenvåld. I högre åldersgrupper av män i Sverige låg utsattheten på en genomsnittlig nivå i förhållande till de andra länderna. I studien görs ingen internationell jämförelse av det dödliga skjutvapenvåldets utveckling, mellan Sverige och andra länder.

Koncentrerat till storstäder, utsatta områden och öppen droghandel

Enligt Brås senaste uppdatering av konstaterade fall av dödligt våld (Brå 2021a) sker sju av tio dödsskjutningar i någon av de tre storstäderna, det vill säga Stockholm, Göteborg eller Malmö. Den största ökningen under de allra senaste åren har ägt rum i Stockholm (ibid.). Sturup m.fl. (2018a) har visat att skjutningar i storstäder är relaterade till varandra på så sätt att en sådan händelse ökar risken för ytterligare skjutningar i samma område kort därefter. Gerell m.fl. (2021) har – med en liknande studiedesign och utifrån data från Stockholm och Malmö – funnit att när en skjutning ägt rum på en plats där det pågår öppen droghandel, är risken för en ny skjutning minst dubbelt så stor om denna plats ligger i ett utsatt område, jämfört med om den ligger i någon annan del av de studerade städerna. Författarna menar att socioekonomiska och demografiska skillnader mellan utsatta områden och andra, utöver droghandeln, sannolikt bidrar till våldet. Som en annan potentiellt bidragande faktor beskrivs en instabil illegal drogmarknad driven av kriminella nätverk i utsatta områden. Studien visar samtidigt att ökningen i skjutningarna 2017 (jämfört med 2011–2016) var kopplad till platser med öppen droghandel i utsatta områden i Malmö, inte i Stockholm.

Kopplingar mellan droghandel i utsatta områden och skjutvapenvåld har även tidigare beskrivits av polisen i region Stockholm (Polismyndigheten 2018) och i en intervjustudie av Brå (Brå 2019a). En annan kartläggning från Brå (Brå 2020b) har funnit att skjutvapen under de studerade åren (2005–2017) har varit den i särklass vanligaste våldsmetoden vid dödligt våld i samband med konflikter i den kriminella miljön, använd i cirka åtta av tio fall (78 procent).

Oftare illegala vapen när offret är en man

I två tredjedelar av fallen av dödligt våld med skjutvapen under 2014–2017 användes pistoler, revolverar eller andra enhandsvapen (Brå 2019b). I vart femte fall användes automatvapen, och denna andel hade ökat väsentligt de senaste åren. Vapen som hagelgevär, studsare och andra tvåhandsvapen förekommer mer sällan. Jämförelsevis få kvinnor föll offer för dödligt skjutvapenvåld under denna period. I drygt hälften av fallen där kvinnor dödade användes ett tvåhandsvapen som gärningspersonen haft licens för, och som var avsett för jakt. När brottsoffret var en man rörde det sig i stället om illegala enhandsvapen eller automatvapen. Med andra ord förekommer illegala vapen oftare vid dödligt våld mot män. Det speglar rimligtvis det faktum att när män skjuts till döds sker det typiskt sett inom ramen för den kriminella miljön, medan när kvinnor faller offer för sådant våld, vilket i sig är ovanligt, handlar det oftast om relationsvåld med legalt ägda vapen (Brå 2019b). Att kvinnor dödas med skjutvapen i samband med en konflikt i kriminell miljö tillhör undantagen; händer det så är det sällan de som varit den tänkta måltavlan (Brå 2020b).

Vad säger de senaste uppgifterna?

Något mindre totalökning vid kontroll för befolkningen

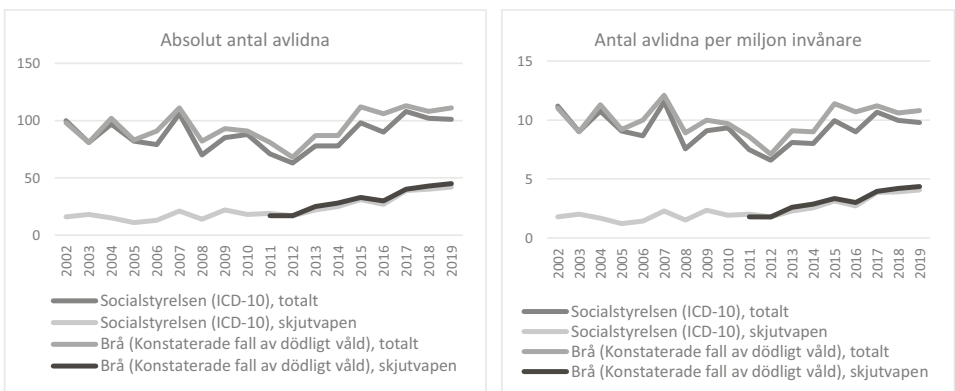
I diagram 1 redovisas antalet fall av dödligt våld enligt aktuella uppgifter som finns tillgängliga fram till 2019, nämligen dödsorsaksstatistiken (specialbeställning från Socialstyrelsen) respektive granskade uppgifter från rättsväsendet (Brås Konstaterade fall av dödligt våld, 2020a). För Sveriges del korresponderar dessa två källor väl med varandra.³¹

Såväl i början av 00-talet som två decennier senare rör det sig om cirka 100 fall av dödligt våld per år, motsvarande 10–11 avlidna per

³¹ I Sverige bygger den offentliga dödsorsaksstatistiken (redovisad från 2002) på fall med enbart avlidna som varit folkbokförda i Sverige, oavsett brottsplats (dvs. även händelser som skett utanför Sverige räknas) medan fall av dödligt våld konstaterade hos rättsväsendet istället avser samtliga avlidna i Sverige oavsett folkbokföring. Det förklarar den relativt modesta skillnaden. Det kan även konstateras att det finns en större samstämmighet mellan dödsorsaks- och rättsväsendetuppgifter när det gäller dödligt skjutvapenvåld än för dödligt våld totalt.

miljon invånare. Enligt båda källorna har det dock skett en ökning i dödligt våld de senaste åren, från och med 2013, även om den är mindre uttalad när man kontrollerar för befolkningstillväxt. Uppgången i skjutvapenrelaterade fall är däremot tydlig både i absoluta antal offer och när hänsyn tas till förändringar i befolkningsstorlek. Antalet avlidna i dödsskjutningar har mer än fördubblats under denna tid. Periodens sista år, 2019, dödades cirka 4 personer per miljon invånare, med hjälp av skjutvapen.

Diagram 1. Antal avlidna i dödligt våld totalt respektive med skjutvapen under 2002–2019 (den period för vilken granskade data från rättsväsendet finns tillgängliga). I absoluta tal och per miljon i befolkningen, enligt två datakällor.

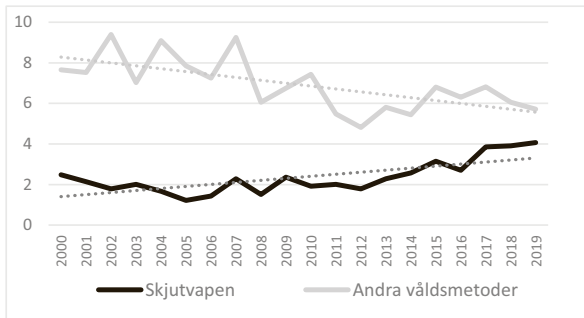
Senaste uppdateringen av Konstaterade fall av dödligt våld (Brå 2021a) visar att under 2020 har antalet dödsskjutningar ökat med tre fall, till totalt 48 fall (4,6 avlidna per miljon invånare), men ökningen i dödligt våld med andra metoder har varit större. Totalt motsvarar nu det dödliga våldet 12 avlidna per miljon invånare. Det är högst nivå på länge, men fortfarande lägre än kring 1990, då den motsvarade 14–15 avlidna per miljon invånare. Uppgiften för 2020 ingår inte i jämförelser med andra länder, eftersom data för detta år ännu inte finns tillgängliga.

Olika utvecklingskurvor för olika våldsmetoder

I diagram 2 som utgår från Socialstyrelsens dödsorsaksdata, redovisas utvecklingen av det dödliga skjutvapenväldet jämfört med dödligt våld med andra våldsmetoder. Det framgår att trenden för dessa två kategorier har varit närmast den motsatta. Dödligt våld med skjutvapen minskade först något under 00-talets första hälft varpå dessa fall började stiga i antal. Denna ökning är särskilt tydlig från och med 2013, och under åren som följer ökar även, i viss mån,

händelser med andra våldsmetoder. De senaste åren har dödligt våld med andra metoder fluktuerat utan en tydlig trend, medan skjutvapenvåldet har fortsatt att öka. Från att det i periodens början utgjorde drygt 20 procent av allt dödligt våld i Sverige, stod skjutvapenrelaterade fall för 42 procent av det dödliga våldet 2019.³²

Diagram 2. Antal avlidna i dödligt våld med skjutvapen samt med andra våldsmetoder, 2000–2019, per miljon invånare. Källa: Socialstyrelsen.

Av de ovanredovisade figurerna framgår alltså att den initiala ökningen i dödsskjutningar från mitten av 00-talet i någon mån dolts av en kontinuerlig minskning av dödligt våld som begåtts med andra metoder, när man betraktar samtliga händelser av dödligt våld. Det är först från och med 2013 som de fall som begås med skjutvapen bidrar till att det dödliga våldet totalt sett börjar öka.

Ökningen avser skjutningar mot unga män

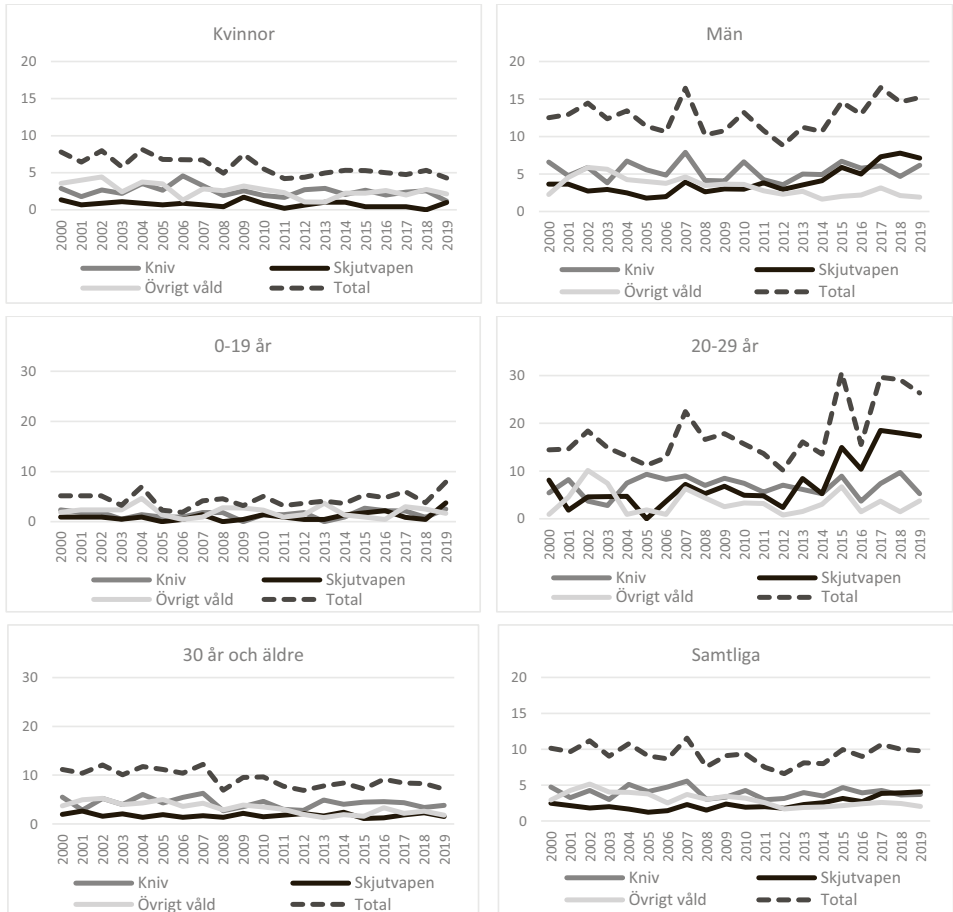
Den tydligaste ökningen avser skjutvapenrelaterade fall bland män och bland personer i åldersgruppen 20–29 år (diagram 3), vilket ligger i linje med andra studier (Sturup m.fl. 2018b, Brå 2019b).

Som högst sköts 25 personer i denna ålderskategori ihjäl 2017 (23 personer 2019). Det motsvarar drygt 18 avlidna per miljon invånare i samma ålder. För män ökade även knivrelaterat dödligt våld under en kort tid, mellan 2012 och 2015, men sett till hela den studerade perioden observeras ingen förändring.

Gällande dödligt våld mot kvinnor är nivån betydligt lägre och den generella trenden något minskande. Bakom minskningen ligger främst ”övrigt” dödligt våld, det vill säga fall utan kniv eller skjutvapen. Nivån av dödligt våld är förhållandevis låg även i den yngsta åldersgruppen, dvs. mot personer under 20 år.

³² År 2020 var denna siffra 39 procent (Brå 2021a).

Diagram 3. Antal avlidna i dödligt våld i Sverige, efter kön, ålder och våldsmetod, 2000–2019, per miljon invånare. Källa: Socialstyrelsen.

Det är ytterst ovanligt att kvinnor eller unga faller offer för dödligt skjutvapenvåld, motsvarande 1–5 fall om året i respektive grupp. Det används vanligtvis andra våldsmetoder när unga eller kvinnor utsätts för dödligt våld. I slutet av den studerade perioden, 2019, var dock antalet barn eller tonåringar som dödats med skjutvapen betydligt högre än något annat år sedan 2000. Det gällde nio unga – mot knappt två per år i genomsnitt under perioden i övrigt. Uppgången är tydlig, men kan vara ett resultat av en slumpvis variation; en förändring från ett år till ett annat, i synnerhet vid överlag sällsynta händelser, utgör ingen trend. På samma sätt behöver man tolka den svaga uppgången av dödsskjutningarna mot kvinnor och viss minskning bland män under det sista året.

När det gäller dödligt våld totalt sett noteras en tydlig nedgång i den äldsta åldersgruppen, som vid brottet varit 30 år eller äldre. Det är dock främst händelser utan skjutvapen eller kniv m.m. som minskar i denna grupp.

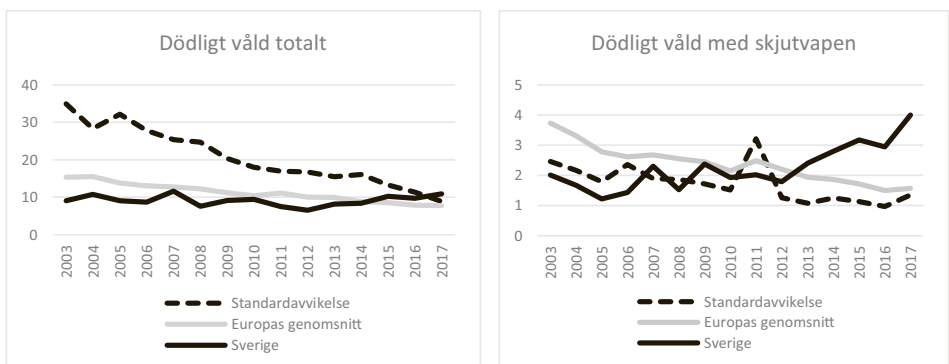
Jämförelser mellan Sverige och övriga Europa

I det följande redovisas en jämförelse mellan Sverige och 22 andra europeiska länder. Inledningsvis, före en analys av landspecifika trender, ges en överblick av utvecklingen för Europa som helhet, med särskilt fokus på dödligt våld med skjutvapen.

Minskande nivåer och skillnader

Som framgår i diagram 4 har det under den studerade perioden (2003–2017³³) skett en minskning både av den genomsnittliga nivån av dödligt våld i Europa, beräknad i antal avlidna per miljon invånare, och av skillnaden mellan länderna.

Diagram 4. Dödligt våld i Europa (genomsnitt och standardavvikelse³⁴) och i Sverige 2003–2017, totalt och med skjutvapen, per miljon invånare.
Källa: Eurostat/WHO/nordiska myndigheter.

I början av 00-talet låg Sveriges totalnivå klart under det europeiska genomsnittet, men är något högre vid periodens slut – motsvarande

³³ De första åren, 2000–2002, saknas data för Italien, varför den redovisade tidslinjen startar först 2003. UK, Frankrike, Tyskland, Danmark och Irland, där underskattningen av den faktiska nivån är särskilt stor, har utgått från denna analys (se Metod och material).

³⁴ Standardavvikelse är ett spridningsmått som uppger den genomsnittliga avvikelsen från medelvärdet.

11 avlidna per miljon invånare (jämfört med knappt 8 avlidna per miljon invånare i Europa i genomsnitt). Liknande men mer markanta skillnader mellan den första och den andra delen av perioden observeras även för dödligt skjutvapenvåld. I början av perioden var det i snitt 3 personer per miljon i befolkningen som sköts till döds i Europa; i Sverige rörde det sig om 2 personer. Detta antal har under de studerade åren fördubblats i Sverige, medan det i Europa sjunkit till omkring 1,6 avlidna per miljon invånare.

Att det har skett en minskning och utjämning i nivåerna av dödligt våld i Europa har kartlagts tidigare (se t.ex. Aebi och Linde 2014). Analysen här visar att det samma gäller även dödligt skjutvapenvåld.

Sverige högt i rangordningen när det gäller dödsskjutningar

En annan fråga är exakt var Sverige befinner sig i relation till respektive land. I diagram 5 har de studerade länderna rangordnats för att ge en överblick av Sveriges nivå av dödligt våld totalt sett, samt med skjutvapen, i relation till resten av Europa. Med tanke på ibland stora årsvariationer visas läget som det var under periodens första fyra år, 2000–2003, i jämförelse med de sista, 2014–2017 (år 2017 är det senaste året för vilket data erhållits för samtliga länder).

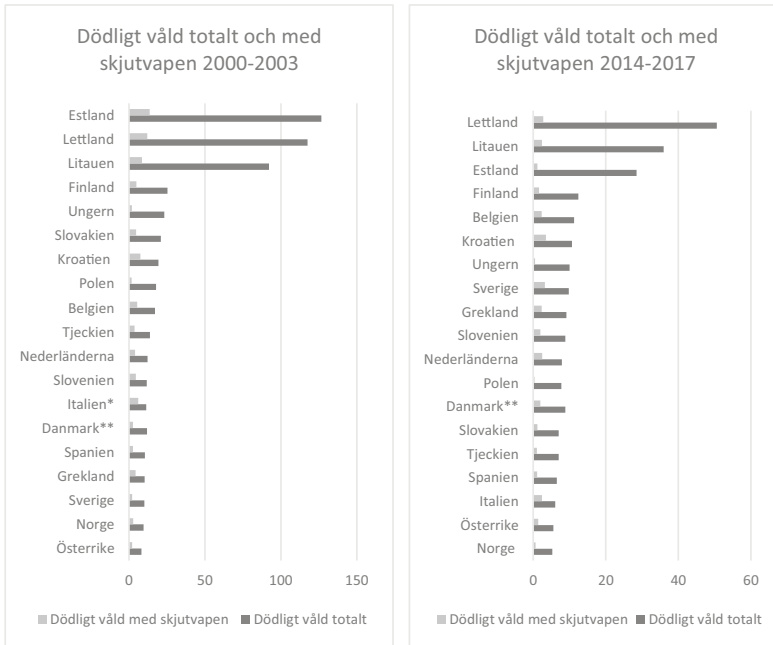
Statistiken över dödligt våld generellt toppas – både under periodens början och dess slut – av de baltiska länderna, Lettland, Litauen och Estland, följda av Finland. Trots att nivåerna har mer än halverats i Baltikum mellan de två mätillfällena, är skillnaden mot de övriga länderna fortfarande mycket stor. De senaste fyra åren uppvisar även Belgien, Kroatien och Ungern en större förekomst av dödligt våld än Sverige, sett till befolkningens storlek. Sverige befinner sig dock i den övre halvan av rangordningen, efter att i periodens början haft den tredje lägsta nivån av dödligt våld bland de studerade länderna. Det behöver samtidigt tilläggas att flera större europeiska länder, som Tyskland, England och Wales eller Frankrike (samt Irland), saknas i denna jämförelse på grund av kvalitetsbrister i dödsorsaksdata. Som analyserna utifrån andra källor visar längre fram (diagram 11) ligger nivån i dessa länder inte långt ifrån Sveriges vid periodens slut. Sett till enbart dödligt våld med skjutvapen är det dock endast Kroatien som uppvisar en högre nivå än Sverige under 2014–2017.³⁵ I periodens början låg däremot Sverige på tredje lägsta nivå.

³⁵ År 2018 går Sverige om även Kroatien och ligger högst i frågan om dödligt skjutvapenvåld bland de något färre länder för vilka data då finns tillgängliga.

Diagram 5. Dödligt våld i europeiska länder år 2000–2003 respektive 2014–2017, totalt och med skjutvapen, per miljon invånare.

Källa: Dödsorsaksdata från Eurostat/WHO/nordiska myndigheter.

* Uppgiften för Italien avser enbart 2003 (data saknas för periodens första tre år).

** Danmarks dödsorsaksdata har på grund av dokumenterade kvalitetsbrister ersatts med obduktionsdata, tillgängliga fram t.o.m. 2016 (Thomsen m.fl. 2019).

Vilka våldsmetoder är vanligast i Europa?

Få europeiska länder där skjutvapen dominerar

Ett sätt att analysera det insamlade materialet är att undersöka om det finns några mönster i vilken våldsmetod som dominerar i respektive land. I Sverige har skjutvapenfall blivit lika vanliga som dödligt våld med kniv eller annat vasst föremål, till och med något vanligare de allra senaste åren. Frågan är då – oavsett generell nivå eller trend – finns det ytterligare länder i Europa där skjutvapen har eller har haft en framträdande roll? Eller finns det andra utmärkande mönster beträffande fördelning mellan olika våldsmetoder?

I diagram 5B (bilaga 6) jämförs förekomsten av dödligt våld inom varje land utifrån de tre studerade våldsmetoderna. Resultaten visar att det endast är i ett fåtal länder i Europa som dödsckjutningarna är, eller har varit, den vanligaste typen av dödligt våld. Ett land som utmärker sig är Italien, där dödligt skjutvapenvåld tidigare var

betydligt mer frekvent än dödligt våld med såväl kniv som andra våldsmetoder. Skjutvapen dominerar även i slutet av perioden, trots en kraftig minskning i dödsskjutningarna. Även i Kroatien och viss mån Slovenien och Grekland var nivån av dödligt skjutvapenvåld tidigare högre än nivån av knivrelaterade eller andra fall. I Sydeuropa utmärker sig även Spanien, dock genom att det är det dödliga knivvåldet som står för den högsta nivån. Vad gäller dödligt våld generellt har Italien och Spanien stora likheter i nivå och utveckling (diagram 7 längre fram), men skjutvapen förekommer alltså betydligt oftare i Italien medan händelser med kniv och andra vassa föremål är en vanligare våldsmetod i Spanien.

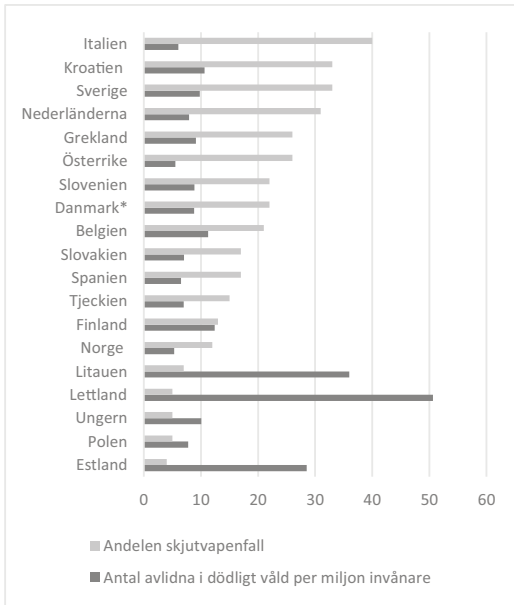
I många länder tenderar dödligt våld med kniv respektive med övriga våldsmetoder (dvs. händelser utan skjutvapen) att ligga på liknande nivåer och följa en likartad trend; eventuella avvikelser gäller oftast skjutvapenfall. I Finland, Baltikum och Centraleuropa används exempelvis skjutvapen betydligt mer sällan än andra våldsmetoder, och så har det varit under hela perioden. Det kan även konstateras att relativa skillnader mellan de olika metoderna överlag är minst uttalade i Västeuropa.

Globalt samvarierar andelen skjutvapenfall med nivån av dödligt våld, men inte i Europa

Som nämnts i kapitlet om aktuellt kunskapsläge har man på en global nivå funnit att *andelen* skjutvapenfall är större i länder med generellt höga nivåer av dödligt våld (cirka hälften) och lägre i länder med de lägsta nivåerna (12 procent) (Mc Evoy och Hideg 2017). Sverige kan i detta fall betraktas som ett undantag, genom globalt sett låga nivåer av dödligt våld samtidigt som skjutvapenfall kommit att utgöra ett betydande andel (omkring fyra av tio händelser de senaste åren).

Det förhållande som beskrivits på global nivå observeras dock överlag inte i Europa, vilket framgår av diagram 6 där totalnivåerna av dödligt våld i respektive land åren 2014–2017 sätts i relation till andelen skjutvapenfall i varje land under samma period. Det är snarare ett negativt förhållande som råder; i länder med hög totalnivå av dödligt våld tenderar andelen skjutvapenrelaterade fall alltså att vara lägre (Spearman's $\rho = -0,34$). Detta förklaras dock i princip enbart av att länderna i Baltikum har höga nivåer av dödligt våld totalt sett, men en betydligt mindre andel skjutvapenfall än många andra europeiska länder (under 10 procent). När de tre baltiska länderna exkluderas ur beräkningen observeras inget statistiskt samband alls (Spearman's $\rho = 0,03$) mellan andelen skjutvapenfall och totalnivåerna av dödligt våld.

Diagram 6. Sambandet mellan totalnivå av dödligt våld i antal avlidna per miljon invånare och andelen skjutvapenfall (%), 2014–2017. Källa: Dödsorsaksdata från Eurostat/WHO/nordiska myndigheter (*obduktionsdata för Danmark 2014–2016).

I de flesta länderna har andelen skjutvapenfall inte förändrats nämnvärt över tid (diagram 6B i bilaga 6), vilket innebär att de har minskat i proportion till annat dödligt våld. Undantaget är en relativt större ökning i Sverige och relativt större minskning i delar av Sydeuropa och Balkan.

Landspecifika nivåer och trender

Som nästa steg jämförs nivåer och trender i dödligt våld för varje studerat land, uppdelat i olika geografiska regioner. Analysen är uppdelad i fyra avsnitt: dödligt våld totalt, dödligt skjutvapenvåld, dödligt våld med kniv eller andra vassa föremål respektive dödligt våld med övriga våldsmetoder. Som tidigare nämnts är det framför allt trender som har en god jämförbarhet, medan jämförelser av nivåskillnader är förenade med en större osäkerhet. I huvudtexten redovisas diagram avseende samtliga avlidna per miljon invånare, medan analyser uppdelade på kön och ålder återfinns i bilaga 7.

Dödligt våld totalt

Störst minskning i länder med initialt höga nivåer

Den generella nivån och minskande trenden i dödligt våld i Sverige skiljer sig inte nämnvärt från många andra europeiska länder fram

till 2013–2014, vilket framgår i diagram 7. Det finns dock regioner där det dödliga våldet låg på flerdubbelt högre nivåer i början av perioden. Estland, Lettland och Litauen har gått från att vara Europas i särklass mest drabbade av dödligt våld i relation till befolkningsstorlek (100 och 150 avlidna per miljon invånare) – till nivåer närmare andra länders, om än fortfarande klart högre.

Ytterligare ett fåtal länder uppvisar, i synnerhet i början av perioden, högre nivåer av dödligt våld än övriga Europa. Som redan framgått i diagram 5 gäller det framför allt Finland, men även Belgien, Kroatien och vissa av de centraleuropeiska länderna (främst Ungern). Även Grekland avviker genom en högre nivå, dock i mitten av den studerade perioden snarare än – som för de flesta andra länderna – i början.³⁶ Uppgången sammanfaller med den finanskris som Grekland drabbades av under dessa år och avser främst dödligt våld mot vuxna män, 20 år eller äldre (bilaga 7).

I övrigt visar i princip alla studerade länder på en nedgång sedan millennieskiftet. Där nivåerna initialt var som högst har minskningen varit tydligast. Det kan även noteras att ökningarna beskrivna i andra kartläggningar exempelvis gällande Danmark (UNODC 2019c) eller Nederländerna (Morgan m.fl. 2020) inte kommer fram i Brås analyser, om inte mycket tillfälliga uppgångar räknas in.

Skillnad främst mellan Sverige och forna östblocket

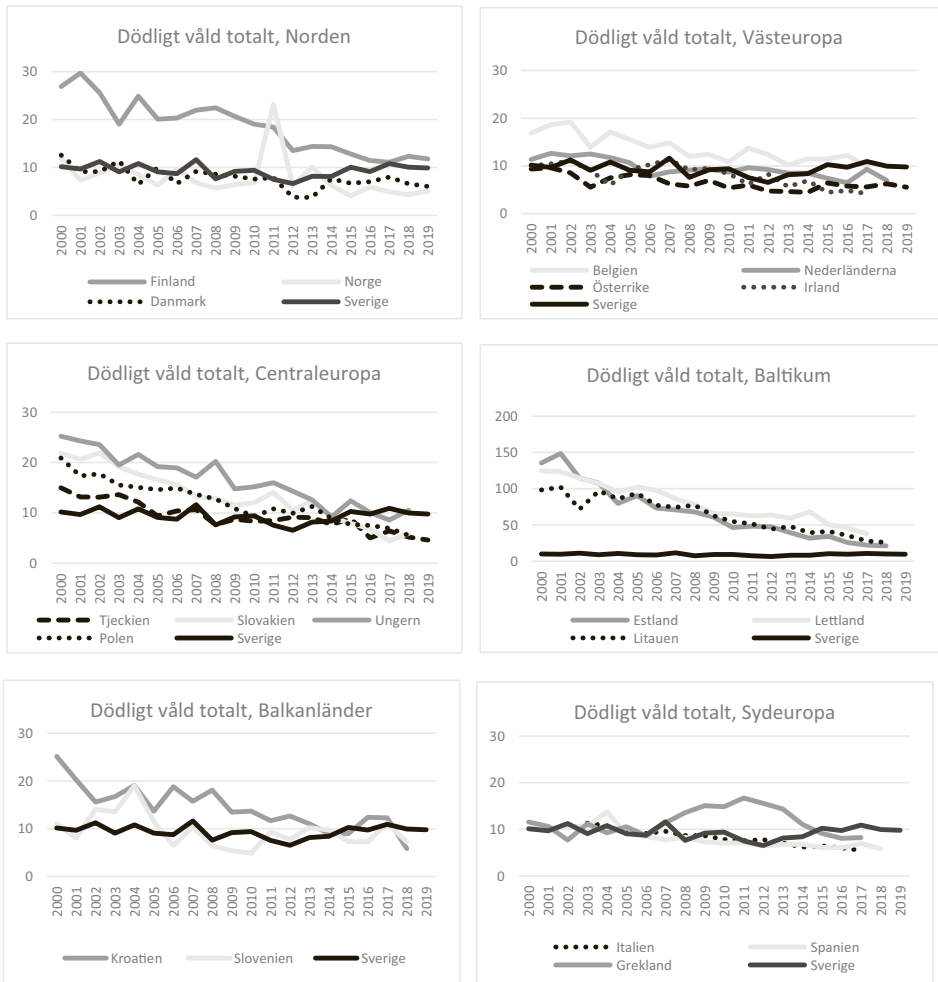
Det är främst övriga Norden,³⁷ Västeuropa och Sydeuropa (utom nämnda Finland, Belgien och Grekland) som ligger närmast Sveriges nivåer det första decenniet och några år inpå nästa. Däremot finns det större skillnader mellan Sverige och de övriga studerade länderna som samtliga tillhör det forna östblocket, med en annan kulturell och närhistorisk bakgrund.

Från och med trendbrottet 2013 stiger det dödliga våldet i Sverige utan att en motsvarande utveckling observeras i övriga Europa. Det som möjligen kan noteras vid ungefär samma tidpunkt är att minskningen avstannar något i ett fåtal länder, som Slovenien eller Belgien. Under slutet av perioden har dock Sveriges nivå passerat de flesta länder som ingår i denna analys (diagram 7). Samtidigt ligger den nära totalnivån i Frankrike, Tyskland samt England och Wales (diagram 11 längre fram).

³⁶ En liknande uppgång för Grekland observeras även i andra källor (t.ex. <https://www.macrotrends.net/countries/GRC/greece/murder-homicide-rate>).

³⁷ Som nämnts i *Metod och material* har flera experter uppmärksammat en tydlig underrapportering i Danmarks dödsorsaksdata från och med 2012 (Lehti m.fl. 2019, Thomsen m.fl. 2019). En jämförelse med alternativa källor redovisas i bilaga 4, och problemet uppmärksammas särskilt i nästa avsnitt om dödligt skjutvapenvåld.

Diagram 7. Antal avlidna i dödligt våld *totalt* i Sverige jämfört med olika delar av Europa 2000–2019, per miljon invånare. (Observera en annan skala för Baltikum.)
Källa: Dödsorsaksdata från Eurostat/WHO/nordiska myndigheter.

Liknande trend oavsett kön och ålder hos offren

Den generella minskande trenden i Europa kan noteras för både kvinnor och män och i princip alla åldrar (se diagram 7B och 8B samt 15B–17B i bilaga 7). Minskningen är ofta tydligare när det gäller män, då det skett från högre nivåer, men det finns en del *relativa* avvikelser värda att nämna. I delar av Västeuropa minskar möjligen det dödliga våldet mot kvinnor något mer än dödligt våld mot män. Det gäller i synnerhet Belgien där det dödliga våldet mot kvinnor tidigare utmärkte sig med relativt höga nivåer, och trots en minskning fortfarande ligger högst bland västeuropeiska länder vid

periodens slut. Även i Österrike har det skett en tydligare minskning i dödligt våld mot kvinnor – framför allt i jämförelse med dödligt våld mot män i samma land. Österrike är för övrigt det enda av de studerade länderna som under delar av perioden uppvisar en högre nivå av dödligt våld mot kvinnor än mot män (se även UNODC 2019a, s. 12). Det är sedan tidigare konstaterat att könsskillnaden bland offren tenderar att vara mindre i länder med låg totalnivå av dödligt våld³⁸ (Morgan m.fl. 2020), men det är ovanligt att det är fler kvinnor än män som dödas.

Det är också mindre vanligt att barn och tonåringar (personer under 20 år), jämfört med äldre, faller offer för dödligt våld i Europa. Nivån är lägst i Sydeuropa, utan någon trend, medan minskningar observeras främst i de baltiska länderna, Västeuropa, Ungern och Kroatien. Minskningen i dödligt våld mot barn är dokumenterad sedan tidigare som en av de tydligaste trenderna i både Sverige och andra europeiska länder (Sturup och Granath 2015, Aebi och Linde 2014). Medan det är dödligt våld mot unga vuxna (20–29 år) som ligger bakom den ökande trenden i Sverige, tycks nedgången i vissa av de länder som initialt låg i topp främst drivas av en minskning i antalet händelser mot äldre offer (30 år och äldre). Det gäller i varje fall Finland³⁹ (se även Lehti m.fl. 2019), Kroatien och de flesta länderna i Centraleuropa. De tre baltiska länderna uppvisar däremot samma i särklass höga nivåer i periodens början, och samma markanta minskning därefter, oavsett ålder (och kön). Inom Västeuropa noteras i Belgien från början klart högre nivåer än i andra länder när det gäller dödligt våld mot de yngsta samt mot de äldre (30 år eller äldre), medan skillnaden mot andra länder är mindre i åldersgruppen 20–29 år.

Tydliga toppar vid terrordåd

Några år utmärker sig genom tillfälligt höga nivåer av dödligt våld i vissa länder på grund av terrordåd eller andra extrema händelser med många offer. Den tydligaste uppgången gäller Norge 2011, men även bombdåden i Spanien 2004 gjorde avtryck i statistiken. Utöver det observeras ytterligare toppar som speglar specifika händelser, men många av dem blir tydligare i analyser avseende specifika våldsmetoder, redovisade i kommande avsnitt.

³⁸ Österrike ligger mycket lågt när det gäller dödligt våld i Europa, se diagram 5.

³⁹ Minskningen i det dödliga våldet mot äldre offer i Finland avser samtliga våldsmetoder. Man ser en minskning under perioden även när det gäller dödligt skjutvapenvåld, men för de yngre förklaras den av skolskjutningarna i början av perioden och bland äldre sker den kontinuerliga minskningen i dödligt skjutvapenvåld inte från samma höga nivåer som för övriga våldsmetoder.

Dödligt skjutvapenvåld

Unik ökning i Sverige

Av de studerade europeiska länderna fanns det, som redan framgick i den redovisade rangordningen (diagram 5), knappt något som i början av perioden hade lägre nivåer av dödligt skjutvapenvåld än Sverige (2 personer per miljon invånare), se diagram 8. Ungefär samma nivåer förekom dock i flera länder – såsom Norge och Danmark men även Polen, Ungern, Spanien och Österrike. Regioner som tvärtom utmärker sig med höga nivåer av dödligt skjutvapenvåld vid periodens början är framför allt Baltikum, Balkan, Finland samt Belgien och Italien, men även vissa centraleuropeiska länder. När det gäller de baltiska länderna har minskningen i dödligt skjutvapenvåld varit mycket skarp fram till 2004, till skillnad från händelser med andra våldsmetoder, som minskat kontinuerligt under hela perioden och från betydligt högre nivåer (se kommande avsnitt). Greklands tidsserie avviker från de flesta andra länder i Europa genom att den uppvisar en uppgång i mitten av perioden; det gäller samtliga våldsmetoder men ökningen i skjutvapenfall avser främst män i den övre ålderskategorin (30 år och äldre).

I de delar av Europa som kan tänkas vara mest jämförbara med Sverige ligger, förutom Belgien, även Nederländerna relativt högt de första åren när det gäller döds-skjutningar. Irland hade en topp i det dödliga skjutvapenvåldet runt 2007–2012, då nivån tillfälligt låg högst⁴⁰ bland dessa västeuropeiska länder. Offren var då främst män i åldersgruppen 20–29 år (se även Sturup m.fl. 2018b).

Även om det finns en tendens till något ökade nivåer i Finland och delar av Centraleuropa vid periodens slut, kan det inte talas om en ny trend, enbart baserat på de senaste två åren. Den svenska ökningen i dödligt skjutvapenvåld, som börjar vid 2005 men tilltar från och med 2013, motsvaras med andra ord inte av en liknande utveckling i övriga Europa.

Extrema händelser i Norden: skolskjutningar i Finland och terrordåd i Norge

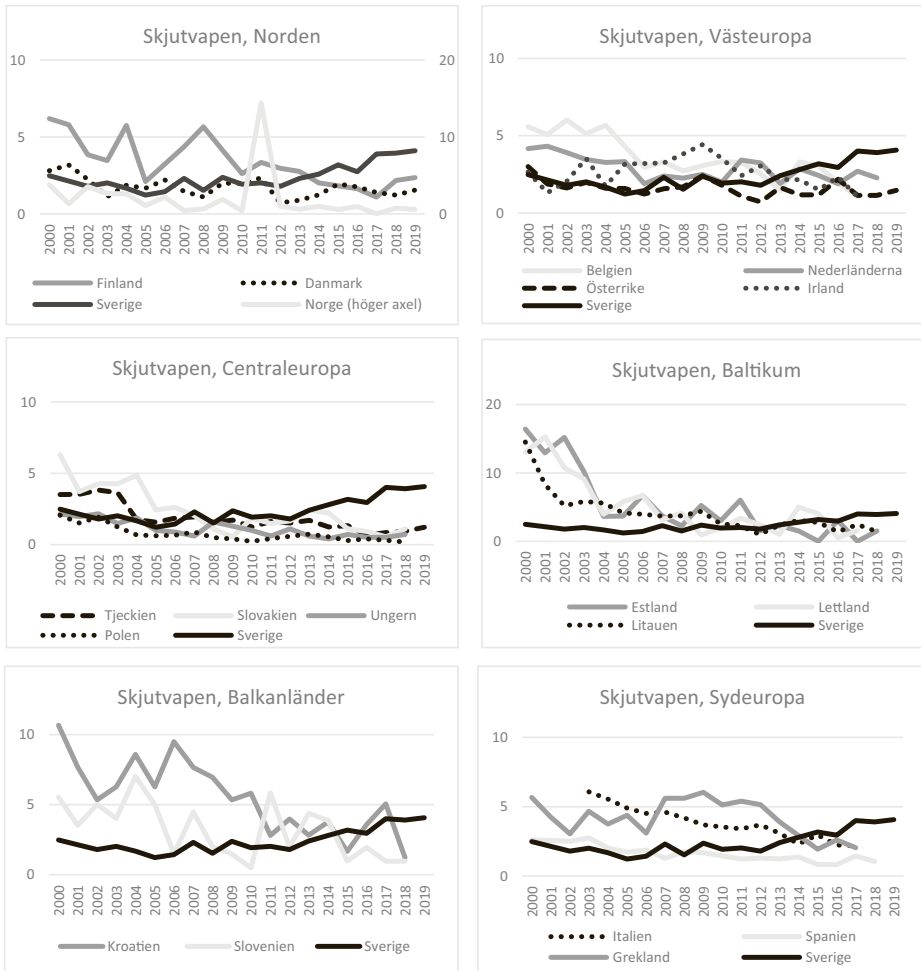
Under det första decenniet hade Finland fler händelser av dödligt skjutvapenvåld än de övriga tre nordiska länderna, som i sin tur uppvisade relativt närliggande nivåer. Samtidigt är det främst dödligt våld med andra våldsmetoder, det vill säga utan skjutvapen, som ligger bakom de totalt mycket höga nivåerna i Finland i början av perioden. Att även det dödliga skjutvapenvåldet då ligger något högre i Finland förklaras främst av två skolskjutningar under 2007

⁴⁰ Nivån var då sannolikt ännu högre med tanke på den troliga underskattningen enligt dödsorsaksdata i Irland.

och 2008. År 2004 observeras ytterligare en uppgång i Finland (gäller också knivrelaterade fall) som sannolikt hänger samman med generellt ökat våld till följd av ändrad alkoholskatt i landet (Sirén och Lehti 2006). Den höga nivån i Norge 2011 rör den redan nämnda terrorhändelsen med 69 offer för dödligt skjutvapenvåld.

Diagram 8. Antal avlidna i dödligt våld med skjutvapen i Sverige jämfört med olika delar av Europa, 2000–2019, per miljon invånare. (Observera en annan skala för Baltikum.)

Källa: Dödsorsaksdata från Eurostat/WHO/nordiska myndigheter.

Störst skillnad i dödsskjutningar mot unga vuxna

Som visats i kapitlet om dödligt våld i Sverige avser ökningen främst personer i åldern 20–29, det vill säga unga vuxna. De drygt 18 personer per miljon invånare i denna åldersgrupp som sköts ihjäl 2017 (det senaste året där data finns för de flesta länderna) kan jämföras med 0–4 personer i övriga europeiska länder (diagram 19B i bilaga 7). Ett undantag är Nederländerna, som – om än på betydligt lägre nivå än Sverige – har en relativ hög förekomst av dödsskjutningar mot 20–29 åringar. I denna åldersgrupp observeras heller inte (till skillnad från andra länder) någon minskning, utan antalen fluktuerar under den aktuella perioden runt 6 avlidna per miljon i befolkningen. Ett liknande mönster observeras i Danmark, även om landets data behöver tolkas med försiktighet. Förutom Sverige finns det ytterligare ett till land, Kroatien, där den tidigare minskningen i dödsskjutningar mot 20–29 åringar sedan 2013 övergått till en uppgång under flera år. Ökningen är dock, till skillnad från Sverige, inte så omfattande att den skulle återspeglas i trenden för dödligt skjutvapenvåld totalt. Nivån är dessutom betydligt lägre än den svenska.

Ovanligt i Europa att mycket unga eller kvinnor skjuts ihjäl

Att mycket unga personer, det vill säga barn och tonåringar, skjuts till döds är däremot mycket sällsynt genom hela perioden, både i Sverige och andra europeiska länder. I de flesta länderna går det heller inte att urskilja någon trend (diagram 18B i bilaga 7). Undantaget är något högre nivåer de allra första åren i Baltikum och enstaka år i de två balkanländerna.

Resultat gällande dödligt skjutvapenvåld speglar överlag främst händelser mot män; det är vid dessa händelser som könsskillnaden är som störst bland offren (diagram 9B och 10B i bilaga 7). Dödsskjutningar som drabbar kvinnor är ovanliga inte bara i Sverige, utan i de flesta studerade länder, ofta motsvarande runt en avliden per miljon kvinnor i befolkningen under ett år. När kvinnor skjuts till döds i Europa är det inte sällan inom familjen (Killias och Markwalder 2012), eller inom ramen för de ovan beskrivna extrema händelserna där ingen specifik person varit måltavlan. En del länder uppvisar en viss minskning i dödligt skjutvapenvåld mot kvinnor, medan det i andra länder inte observeras någon tydlig förändring.

Även om dödsskjutningar mot kvinnor är betydligt mindre vanliga än andra händelser av dödligt våld i Baltikum, förekommer de mycket oftare i de tre baltiska länderna än i resten av Europa, åtminstone under enstaka år i periodens början (motsvarande 6 avlidna per miljon kvinnor i befolkningen). Enbart länderna på Balkan uppvisar

lika eller ännu högre nivåer av dödligt skjutvapenvåld mot kvinnor, och då under hela perioden. Även här förekommer dock stora skillnader från år till år, vilket bland annat hänger samman med låga befolkningstal i dessa länder.⁴¹

Det danska fallet

Inom Norden jämförs Sverige inte sällan med Danmark när det gäller brottslighet. Landet är också ett av dem inom Europa som enligt Global Study on Homicide (UNODC 2019c) pekats ut som drabbade av gängbrottslighet. Dessvärre är Danmark samtidigt ett av länderna med dokumenterade kvalitetsbrister i dödsorsaksuppgifter (Lehti m.fl. 2019, Thomsen m.fl. 2019); alternativa källor redovisas i bilaga 4.

Enligt Brås analyser tyder dock inget (oavsett källa) på någon ökande trend lik den i Sverige, även om dödligt skjutvapenvåld uppvisar en uppgång 2012–2015, med en efterföljande minskning. Det kan nämnas att den danska polisen har identifierat en ökning i antalet personer dödade eller skadade i skjutningar på offentliga platser mellan 2011 och 2016, i synnerhet de sista två åren (Grip 2018). Majoriteten av dessa skjutningar beskriver polisen som gängrelaterade, men det tycks främst vara en fråga om motorcykelgäng.⁴² År 2016 var antalet personer anslutna till kriminella grupperingar eller motorcykelgäng dock det lägsta sedan 2010, och under det senaste decenniet hade två tredjedelar tillhört ett motorcykelgäng (ibid.). Det kan även nämnas att analyser av danska delen av EHM-data visar att under 2012–2017 skedde cirka en tiondel av händelser av dödligt våld inom konflikter i kriminell miljö (Justitsministeriet 2019). Det kan jämföras med en dryg fjärdedel i Sverige under en överlappande period (dvs. 2014–2017, se Brå 2019b).

Sammantaget tyder olika uppgifter på att gängrelaterat skjutvapenvåld förekommer även i Danmark men har en annan karaktär än de svenska fallen. Den ökning i skjutningar som den danska polisen beskriver under några år fram till 2016 ligger i linje med här redovisade data, men inga uppgifter tyder på att ökningen hållit i sig och lett till fler dödsfall åren därpå (se diagram 2B i bilaga 4). Under hela den studerade perioden är trenden i dödligt skjutvapenvåld i Danmark minskande, något som också bekräftas i närmare granskning

⁴¹ Framförallt när det gäller Estland med ca 1 300 000 invånare vid periodens slut krävs det försiktighet vid tolkningen på grund av stora årliga variationer. I Baltikum överlag skiftar nivåerna när det gäller dödligt skjutvapenvåld mot kvinnor mellan mycket höga nivåer vissa år och inga sådana händelser alls under andra år.

⁴² I januari 2017 ska det ha pågått våldsamma konflikter mellan sammanlagt sju kriminella grupperingar.

av obduktionsdata genomförd av Thomsen m.fl. (2021). Tillförlitliga datakällor saknas dock för de allra senaste åren.

Skjutvapenvåld på Balkan

Det är dokumenterat att många av de illegala skjutvapen som når Sverige och används vid dödligt våld kommer från Balkan⁴³ (Polismyndigheten 2020, Brå 2017, Rikspolisstyrelsen och Tullverket 2014). Hur det förhåller sig med skjutvapenvåld i dessa länder är därmed av särskilt intresse. Som högst motsvarade det närmare 10 avlidna per miljon invånare i Kroatien 2006 (då nivån låg på 1,4 avlidna per miljon invånare i Sverige). Sedan dess har det skett en tydlig nedgång i antalet dödsskjutningar på Balkan, i synnerhet för Kroatiens del. Som redan nämnts är Kroatien dock det enda landet utöver Sverige där viss uppgång återigen observeras i utsatthet för dödligt skjutvapenvåld bland 20–29 åringar de senaste åren, sedan 2013.

Slovenien är, med sina två miljoner invånare, ett litet land och årliga skiftningar i offerantalet kan då ge större utslag, men den minskande trenden i dödsskjutningar är tydlig även här. Å andra sidan uppvisar båda dessa länder tydliga årstoppar när det gäller offer under 20 år – dödsskjutningar som annars är ovanliga i Europa. Även i relation till dessa länder, med traditionellt mycket höga nivåer av dödligt skjutvapenvåld, ligger Sverige högt vid periodens slut.

Dödligt våld med kniv eller annat vasst föremål

Höga men kraftigt minskande nivåer i Baltikum och Finland

När det gäller dödligt våld med kniv eller andra vassa föremål (sax, dolk m.m.), skiljer sig Sverige inte lika tydligt från andra länder i Europa (diagram 9). I många av länderna, inklusive Sverige, ligger denna typ av dödligt våld på en nivå motsvarande cirka 4 avlidna per miljon i befolkningen, utan noterbar förändring eller med en svagt minskande trend. För Sveriges del observeras ingen upp- eller nedgång sett till hela perioden.

Generellt kan man säga att Sveriges nivå ligger nära, men ändå något högre än nivåerna i Danmark och Norge samt västeuropeiska länder, och för vissa år även Balkan och Sydeuropa. Det gäller i stort sett oavsett kön och ålder hos de avlidna, med undantag för de yngsta där ingen tydlig skillnad finns mellan Sverige och andra länder (diagram 11B och 12B samt diagram 21B–23B i bilaga 7).

Nivån är samtidigt betydligt högre, om än kraftigt minskande, i Baltikum och Finland. I dessa länder förekommer dessutom dödligt

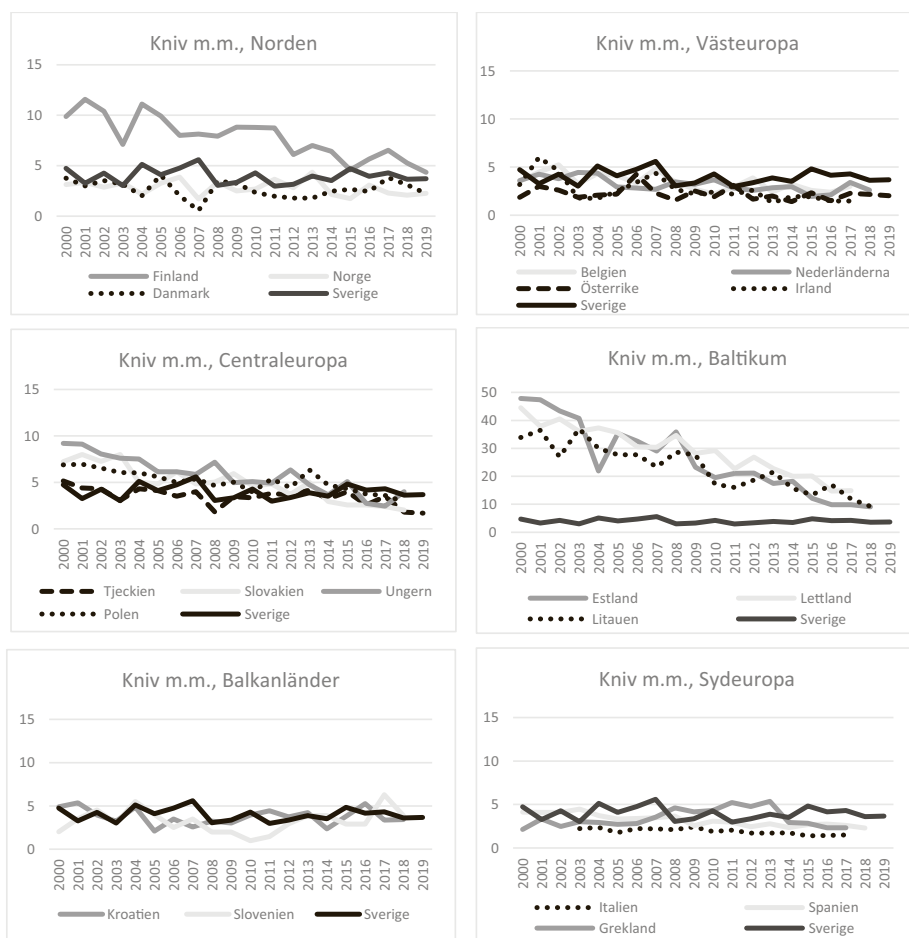
⁴³ Med reservation för att det främst är från Västra Balkan som vapnen förs in.

våld med kniv i betydligt större utsträckning än skjutvapenrelaterade fall. I början av perioden uppvisar också centraleuropeiska länder, utom Tjeckien, något högre nivåer.

De sista åren ligger det dödliga knivvåldet däremot något högre i Sverige än i många andra länder, främst tack vare en större minskning i delar av Centraleuropa samt Västeuropa. De initialt högre nivåerna i Centraleuropa avser enbart händelser med äldre offer (30 år och äldre), som sedan uppvisar en tydlig minskning. När det gäller dödligt knivvåld mot 20–29-åringar ligger däremot Sverige högre än Centraleuropa under nästan hela perioden, utan någon trend (diagram 22B i bilaga 7).

Diagram 9. Antal avlidna i dödligt våld med kniv eller annat vasst föremål i Sverige jämfört med olika delar av Europa, 2000–2019, per miljon invånare. (Observera en annan skala för Baltikum.)

Källa: Dödsorsaksdata från Eurostat/WHO/nordiska myndigheter.

Dödligt knivvåld mot män idag lika vanligt i Finland som i Sverige

I en nordisk kontext kan man samtidigt konstatera att knivrelaterat dödligt våld mot män har förekommit i samma omfattning i Sverige som i Finland under de senaste åren – trots den stora skillnaden i periodens början (se diagram 11B i bilaga 7).

Vid dödligt våld mot kvinnor används visserligen kniv oftare än skjutvapen i de flesta länderna, men de ovan beskrivna trenderna för dödligt knivvåld speglar främst händelser då offret är en man. På lägre nivåer finns det dock ett liknande mönster även för kvinnor – med initialt högre nivåer i Baltikum och i viss grad också i Ungern och Slovakien, samt flera höga årstoppar i Finland perioden genom.

Vid de fall av dödligt våld där offret är en mycket ung person (under 20 år) är det, på samma sätt som för kvinnor, vanligare med kniv än med skjutvapen, och det gäller i princip i hela Europa. Belgien utmärker sig 2007 med betydligt fler unga under 20 år som dog i knivvåld jämfört med de övriga åren. Det förklaras av en familjerelaterad händelse med fem barn bland offren, samt ytterligare ett antal fall med flera offer.

Dödligt våld med övriga våldsmetoder

Detta avsnitt fokuserar på dödligt våld med övriga våldsmetoder, det vill säga våld som inte har begåtts med skjutvapen eller med kniv. Det är en heterogen kategori av händelser, som omfattar så skilda våldsmetoder som strypning, kvävning eller så kallat handkraftsvåld, det vill säga slag och sparkar, alternativt våld med något trubbigt tillhygge. Mer sällsynta metoder är exempelvis brand, förgiftning, övergrepp med fordon eller dränkning. Vilka av dessa metoder som är vanligare än andra kan variera mellan länderna.

Relativt låga och minskande nivåer i Sverige

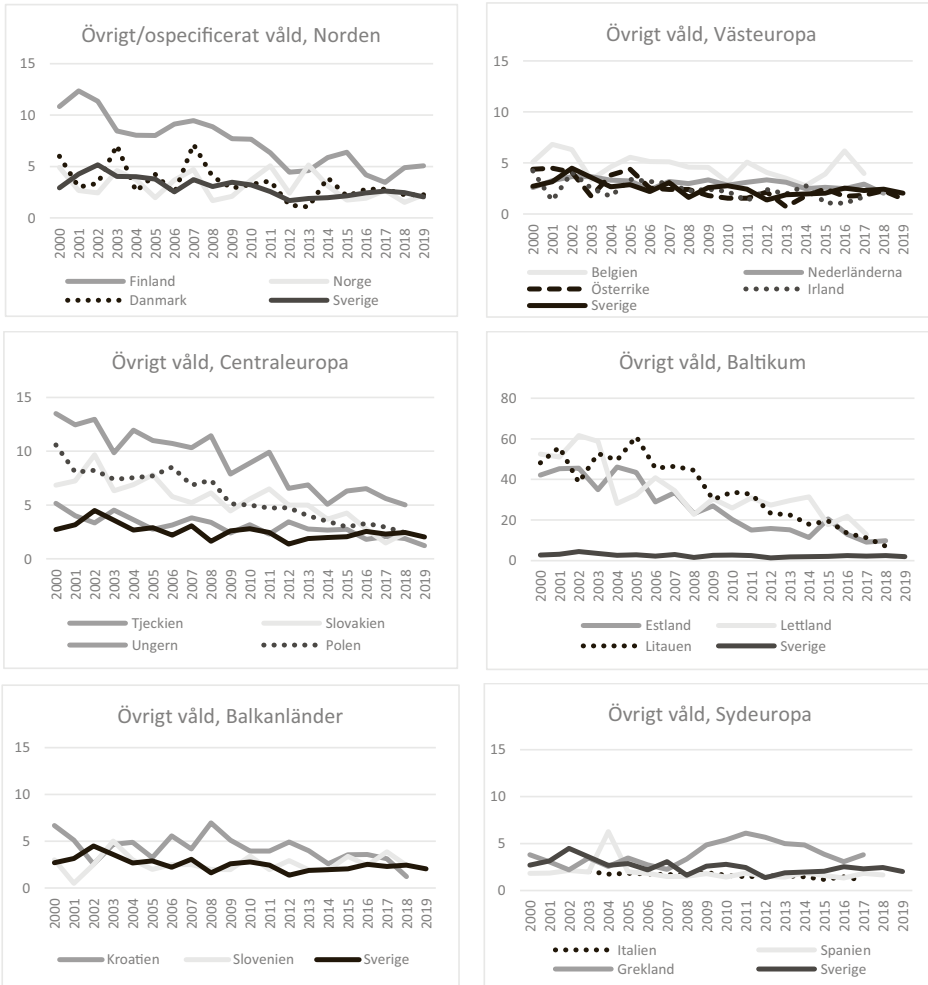
Inom Norden⁴⁴ utmärker sig Finland med högsta nivåer av dödligt våld med övriga metoder, i likhet med dödligt våld med kniv m.m. Samtidigt har det skett en kraftig minskning från dessa höga nivåer motsvarande omkring 12 avlidna per miljon invånare – till mer jämförbara, men fortfarande de högsta antal i Norden även vid

⁴⁴ För Nordens del har dödligt våld med ospecificerad metod slagits ihop med övrigt dödligt våld. Det innebär en skillnad mot jämförelser av övriga europeiska länder baserade på Eurostatdata, där övrigt våld innehåller enbart fall med angiven våldsmetod (annan än skjutvapen eller kniv m.m.) och där fall med ospecificerad metod enbart ingår i totalredovisningen av dödligt våld överlag. Skälet är att de svenska uppgifterna från Socialstyrelsen erhöles utan att fall med ospecificerade metoder särredovisades; övriga nordiska länder har då behandlats på samma sätt för jämförbarhetens skull. Det utgör ett marginellt problem i jämförelse med andra europeiska länder, eftersom antalet fall med ospecificerad våldsmetod är mycket lågt i Norden. Det bör även noteras att norska uppgifter avseende ålder erhöles för enbart två kategorier: 0–29 år respektive 30 år och äldre (se bilaga 7). Av detta skäl utgår Norge i den nordiska jämförelsen av åldersgrupperna 0–19 respektive 20–29 år.

periodens slut (diagram 10). En närmare granskning visar att det rörde sig främst om så kallat handkraftsvåld, det vill säga slag och sparkar, men nästan lika vanligt var trubbigt våld samt strypning eller kvävning.

Diagram 10. Antal avlidna i dödligt våld med övriga våldsmetoder i Sverige jämfört med olika delar av Europa, 2000–2019, per miljon invånare. (Observera en annan skala för Baltikum.)

Källa: Dödsorsaksdata från Eurostat/WHO/nordiska myndigheter.

I en västeuropeisk kontext ligger Sverige på samma eller lägre nivåer jämfört med de andra länderna vad gäller övrigt dödligt våld, både mot kvinnor och mot män, oavsett ålder (diagram 13B och 14B samt 24B–26B i bilaga 7). I Sverige handlar det oftast om strypning eller kvävning, även om handkraftsvåld och trubbigt våld förekommer

nästan lika ofta. Samtliga länder i Västeuropa, inklusive Sverige, uppvisar en minskning i kategorin dödligt våld med övriga våldsmetoder – med undantag för Belgien, där nivån dessutom är högre under hela perioden. Det gäller främst händelser mot personer i åldersgruppen 30 år och äldre. Den tydliga toppen under 2016 förklaras i stor utsträckning av att 35 personer dödades vid bombattentaten i Bryssel samma år. Utan denna händelse hade trenden varit minskande även i Belgien. En annan topp observeras i Spanien 2004. Även den speglar ett terrorattentat med sprängmedel, som krävde 193 liv. Sydeuropa uppvisar överlag låga nivåer av dödligt våld med övriga våldsmetoder, utom – återigen – en viss uppgång i Grekland vid periodens mitt.

Vanligast men minskande i forna östblocket

Det forna östblocket, det vill säga Baltikum och Centraleuropa, utmärker sig i början av perioden med särskilt höga nivåer av dödligt våld med andra våldsmetoder än skjutvapen eller vassa föremål. Undantaget är Tjeckien, vars relativt låga nivå och utveckling liknar Sveriges – motsvarande runt 2 avlidna per miljon invånare vid periodens slut. Det innebär ungefär en halvering jämfört med de första åren. Inom Centraleuropa uppvisar Ungern särskilt höga, om än tydligt minskande, frekvenser av övrigt dödligt våld, särskilt mot kvinnor (diagram 14B, bilaga 7).

Alla former av dödligt våld har tidigare varit i särklass vanligast i Baltikum, men det är framför allt nivåerna av dödligt våld utan kniv och skjutvapen som saknar motsvarighet i resten av Europa, med 50–60 avlidna per miljon i befolkningen under de första åren. Även nivån har sjunkit till omkring 10 avlidna per miljon i befolkningen vid periodens slut är den fortfarande hög i ett europeiskt perspektiv. Det rör sig främst om våld med trubbiga tillhyggen, medan exempelvis minskningen i Ungern framför allt speglar händelser där enbart slag och sparkar har använts, men även strypling eller kvävning när offret varit en kvinna.

I Baltikum gäller den tydligt minskande trenden både kvinnor och män samt alla åldrar, medan minskningen i Centraleuropa var störst för offer som var 30 år eller äldre (diagram 24B–26B i bilaga 7).

Oftare ”övrigt våld” när barn och unga dödas

När barn och tonåringar utsatts för dödligt våld var det oftare andra våldsmetoder än kniv eller skjutvapen som har använts. Omfattningen skiljer sig dock inte så mycket från det knivrelaterade våldet. De flesta regioner – utom Balkan och Sydeuropa (där förekomsten av sådant dödligt våld mot unga är särskilt låg) – uppvisar samtidigt en viss minskning i denna åldersgrupp, även om årsvariationen är stor.

Det kan vara just en sådan tillfällig uppgång som också observeras i Ungern vid periodens slut, men ökningen är mycket skarp och avser flera år i rad (diagram 24B i bilaga 7). Samtidigt har nivån inte passerat den som observerats i landet under periodens första decennium. Uppgången skiljer dock Ungern från andra länder, liksom från andra åldersgrupper i landet.

Särskilt om England och Wales, Tyskland och Frankrike

För UK, Frankrike och Tyskland – tre av Europas största och rikaste länder – uppvisar dödsorsaksdata en dokumenterat sämre tillförlitlighet och speglar sannolikt inte den faktiska nivån,⁴⁵ utan resulterar i en kraftig underskattning. Nivåerna skiljer sig även från det som redovisats i en rad tillgängliga nationella kartläggningar.

Kvalitetsbristerna har medfört att Brå, för att studera dödligt våld i dessa länder, istället använder data från rättsväsendet som Eurostat samlat in och publicerar i en offentlig databas. Dessa uppgifter avser endast dödligt våld totalt, men vissa analyser av nivåer och trender för olika våldsmetoder har möjliggjorts tack vare att Brå kunnat ta del av data från rättsväsendet i respektive land – dels genom befintliga kartläggningar, dels genom personliga kontakter med forskare och myndigheter. Uppgifterna jämförs med motsvarande data från Sverige, Brås konstaterade fall av dödligt våld (Brå 2020a). Eftersom nivåerna av dödligt våld skiljer sig i stor utsträckning mellan olika länder inom UK, kommer jämförelsen att begränsa sig till administrativt mer enhetliga England och Wales.

Närliggande nivåer av dödligt våld vid periodens slut

Under den studerade periodens två sista år (2017–2018) ligger det polisregistrerade dödliga våldet, räknat i antal avlidna per miljon invånare, på en likartad nivå i alla de fyra länderna, motsvarande omkring 10–11 personer per miljon i befolkningen (se diagram 11).⁴⁶ Åren innan hade Frankrike något högre nivåer än de övriga länderna; uppgången 2015 speglar delvis terrorhändelser som totalt krävde 130 liv. Också terrordåden i Tyskland 2016, med 22 döda, märks i tidsserien. Terrorattentatet i Sverige 2017 gav däremot inte utslag i statistiken genom en uppgång detta år, men utan denna händelse hade det dödliga våldet legat på något lägre nivå.

⁴⁵ Dessa länder har visserligen bedömts ha tillräckligt god kvalitet i dödsorsaksdata enligt Bhalla m.fl. (2010), men denna i övrigt gedigna metodgranskning tar inte samtliga, ibland landspecifika, kvalitetskriterier i beaktande, utan utgår från innehållet i de så kallade slaskkoderna.

⁴⁶ Liknande nivåer redovisas även av Home Office (Morgan m.fl. 2020), i varje fall för Frankrike samt England och Wales.

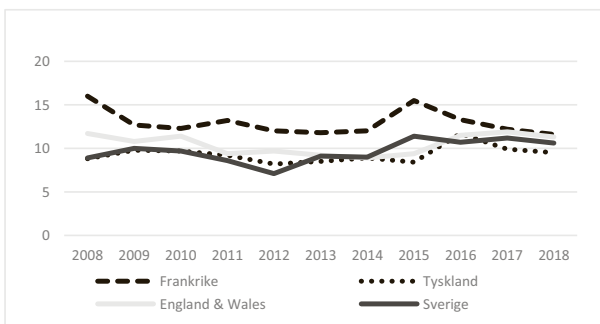

Samtliga länder uppvisar årliga upp- och nedgångar, men det kan konstateras att Sverige inte framstår som lika avvikande i just denna jämförelse som i relation till många andra europeiska länder. Visserligen är det i princip enbart i Sverige som en mer kontinuerlig ökning observeras från och med 2013, men under hela perioden ligger nivån inte långt ifrån Tysklands.⁴⁷ Det har skett en tydlig uppgång även i England och Wales sedan mitten av 10-talet.

Diagram 11. Antal avlidna i dödligt våld totalt i Frankrike, Tyskland, England och Wales samt Sverige, 2008–2018, per miljon invånare.

Källa: Data från rättsväsendet, Eurostat

(<https://ec.europa.eu/eurostat/web/crime/data/database>) (2020-10-26), samt Konstaterade fall av dödligt våld i Sverige (Brå 2020a).

Mindre skillnader mellan kvinnor och män i Tyskland

Det finns en del könsskillnader bland offren för dödligt våld i dessa länder. Tyskland är det land som har högst förekomst av dödligt våld riktat mot kvinnor, men lägst när det gäller män (diagram 3B, bilaga 5). Skillnaden mellan nivåerna av dödligt våld mot kvinnor respektive män är överlag liten i Tyskland, olikt övriga länder i jämförelsen där män är betydligt mer utsatta. I England och Wales ser man, efter en tidigare minskning, en tydlig uppgång i dödligt våld mot män efter 2014, medan kvinnors utsatthet ligger på oförändrat låga nivåer perioden genom. När det gäller kvinnor tycks utsattheten vara större i de övriga tre länderna än i Sverige.

Hur det ligger till med olika våldsmetoder och i synnerhet skjutvapen beskrivs, så långt det är möjligt, i följande avsnitt. Sådana uppgifter från rättsväsendet finns tillgängliga för framför allt England och Wales. Jämfört med Frankrike och Tyskland finns där ett större kriminologiskt forskningsfält och det dödliga våldet kartläggs regelbundet av myndigheter.

⁴⁷ I Global Study on Homicide (UNODC 2019a, s.33) beskriver man, som i många andra mätningar, en nedgång i dödligt våld i Västeuropa sedan 90-talet fram till 2017, med undantag för en tillfällig ökning 2015 och 2016. Det sistnämnda tillskrivs flera terrorattacker i Frankrike och en ökning i "dödligt våld med utländska förövare och offer" i Tyskland. Enligt de forskarkontakter Brå har haft är det oklart vad beskrivningen refererar till.

England och Wales

En ökning i dödligt våld de senaste åren

En rapport från Home Office (Morgan m.fl. 2020) beskriver en 39-procentig ökning i dödligt våld i England och Wales mellan april 2015 och mars 2018, trots en generellt låg nivå. Det ligger i linje med de ovanredovisade uppgifterna i diagram 11. I rapporten tillskrivs hälften av ökningen drogrelaterade fall och 15 procent terrordåd. Enligt brittiska Office for National Statistics (ONS 2020a) ersattes ökningen i England och Wales av en femprocentig nedgång året därpå (mellan april 2018 och mars 2019). Minskningen gäller dock antalet avlidna, inte antalet incidenter av dödligt våld. Dessa har tvärtom ökat något.

Kniv den enskilt vanligaste våldsmetoden

För att kunna redovisa trender i olika våldsmetoder har Brå använt uppgifter från Office for National Statistics (ONS 2020a, Appendix). Som diagram 12 visar förklaras den senaste ökningen främst av annat än skjutvapenrelaterat dödligt våld. I slutet av perioden observeras två tydliga uppgångar: dels i knivvåld, dels i övrigt våld. Dessa speglar tre terrorattacker som ägde rum i England 2017 och som sammanlagt krävde 35 liv. Även om de bidragit till den totala ökningen i dödligt våld i slutet av perioden, förklarar de inte hela uppgången.

Uppgifter från England och Wales, gällande både dödligt våld totalt och skjutvapenfall, jämförs i diagram 13 med motsvarande svenska uppgifter (Brå 2020a). Det dödliga skjutvapenvåldet har under hela den studerade perioden uppvisat en överlag mycket låg nivå i England och Wales, motsvarande 0,5–1 person per miljon i befolkningen, för att jämföra med Sveriges 4 personer vid periodens slut. Den totala nivån av dödligt våld i England och Wales har under de tre senaste åren legat på en högre nivå än perioden innan, samt något högre än i Sverige. I båda fall rör det sig dock om cirka 11 avlidna per miljon invånare.

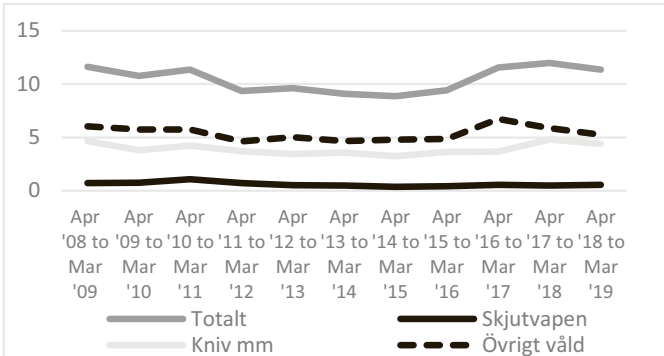
Det dödliga knivvåldet i England och Wales, som ökat de allra senaste åren, är ungefär i nivå med dödsskjutningarna i Sverige, eller något däröver (4–5 personer per miljon invånare). Enligt Home Office (Morgan m.fl. 2020) har användning av kniv eller andra vassa föremål varit den *enskilt vanligaste våldsmetoden* de senaste 40 åren.⁴⁸

⁴⁸ Som tidigare nämnts innehåller kategorin övrigt dödligt våld många olika våldsmetoder (strykning, kvävning, slag, spargar, förgiftning, etc.). Det förklarar att denna tidsserie uppvisar högre nivåer än den för knivrelaterade fall, som enskilt ligger högst.

Diagram 12. Antal avlidna i dödligt våld totalt och med olika våldsmetoder i England och Wales, 2008–2019, per miljon invånare.⁴⁹

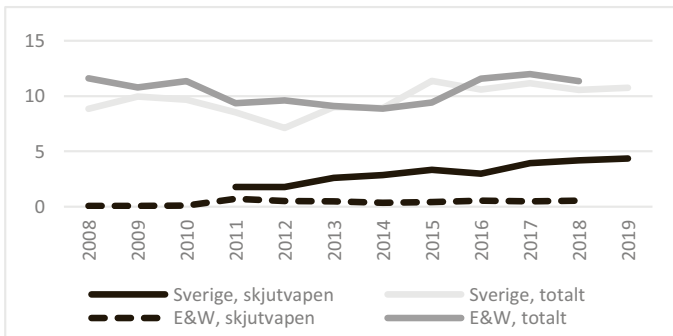
Källa: Data från rättsväsendet, Tabell 5a och 6b i Appendix till rapporten från ONS (2020a):

<https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/crimeandjustice/datasets/appendixtableshomicideinenglandandwales> (2020-10-15).

Diagram 13. Antal avlidna i dödligt våld totalt och med skjutvapen, i England och Wales och Sverige, 2008–2019, per miljon invånare.

Källa: Data från rättsväsendet, ONS (2020a)⁵⁰ samt Brå (2020a).

Skjutvapenrelaterade incidenter ökar, men få har dödlig utgång

Office for National Statistics (ONS 2020b) publicerade även en särskild rapport om incidenter med skjutvapen, både med och utan dödlig utgång. Bland dessa incidenter ingår även händelser där skjutvapen enbart använts för att hota och ingen nödvändigtvis skadats, men i mer än hälften av händelserna hade vapnet avfyrats. Dessutom omfattas också händelser med luftvapen, vilka utgör en relativt stor andel (till skillnad från i Sverige). Det gör att nivån inte

⁴⁹ Statistiken utgår från året för registrering av respektive händelse hos polisen, inte från året då brottet begicks. För vissa händelser rör det sig om en eftersläpning. För att beräkna nivå sett till befolkning har uppgifterna om dödligt våld relaterats till populationsstorlek enligt Office for National Statistics, som redovisar antalet invånare i mitten av varje kalenderår (exempelvis relaterades fall av dödligt våld mellan april 2018 och mars 2019 till befolkningstal i mitten av 2018).

⁵⁰ År 2018 motsvarar, för England och Wales, perioden mellan april 2018 och mars 2019.

direkt kan jämföras med den svenska men man kan studera förändring över tid. Antalet sådana incidenter uppskattas till närmare 10 000 under den tolv månadersperiod som slutar i mars 2019. Det är mindre än hälften av motsvarande händelser 2004, men under de senaste fem åren har omfattningen ökat med en dryg fjärdedel (27 procent). Ökningstakten har nu återigen avstannat något. Händelserna var koncentrerade till urbana områden, och bland offren fanns en tydlig överrepresentation av unga mellan 15 och 34 år. Våldigt få av dessa totalt 33 incidenter⁵¹ fick dock en dödlig utgång, även om det var tre fler än året innan.

Annorlunda profil gällande illegala skjutvapen

En naturlig fråga är vad som ligger bakom de, i ett europeiskt perspektiv, mycket låga nivåerna av dödligt skjutvapenvåld i England och Wales. Som bakgrund till det beskrivs bland annat en mycket låg social acceptans för skjutvapen i samhället⁵² samt intensiva polisinsatser mot både skjutvapen- och knivrelaterat gatuvåld under 00-talet (se Squires m.fl. 2008). Holtom m.fl. (2018) menar att omfattande polisarbete inriktat mot både tillgång och efterfrågan på vapen, samt mot riskgrupper bland unga, har gett bättre resultat än om man bara hade fokuserat på vapentillgång. De mycket höga straffen för innehav av illegala vapen (minimistrafte är fem års fängelse) kan dessutom leda till en lägre efterfrågan. Utöver det faktum att vapensmugglingen försvåras av att det saknas landsväg från övriga Europa, kan detta bidra till den låga förekomsten av skjutvapenvåld i England och Wales. Att tillgången till illegala skjutvapen är mycket begränsad jämfört med andra europeiska länder bekräftas av NABIS (National Ballistics Intelligence Service),⁵³ en ballistisk underrättelsetjänst som introducerades 2008. NABIS i sig beskrivs som en nyckelfaktor bakom framgången med att förhindra vapensmuggling. Illegala vapen har även en annan sammansättning i England och Wales, dominerad av luftvapen och konverterade och antika skjutvapen; det speglar en brist på mer dödliga enhandsvapen och automatvapen (Hales m.fl. 2006, Holtom m.fl. 2018). Även tillgången till legala vapen beskrivs som mycket begränsad (enhandsvapen är exempelvis förbjudna).⁵⁴

⁵¹ I drygt sex av tio av dessa incidenter med dödlig utgång användes ett enhandsvapen, vilket är ungefär samma andel som i Sverige, trots olika nivåer.

⁵² Denna relateras till en omfattande skolskjutning i Dunblane 1996.

⁵³ <https://www.nabis.police.uk/>

⁵⁴ Utöver angivna referenser bygger uppgifterna på personlig kontakt med Nils Duquet (Flemish Peace Institute) och Peter Squires, (University of Brighton)

Tyskland och Frankrike

Lite forskning om dödligt våld

Att nivån av dödligt våld varit relativt låg i Tyskland har beskrivits som ett skäl till att frågan inte intresserat många forskare (Birkel och Dern 2012). De studier som ändå finns har främst haft en kriminalistisk inriktning (med fokus på våldsmetod) eller en psykologisk sådan (med fokus på varför individer begår dessa brott), och har ofta begränsat sig till specifika typer av dödligt våld. Däremot har det saknats forskning av mer sociologisk karaktär, såsom kartläggningar av trender utifrån andra förändringar i samhället (ibid.). Dessa slutsatser är visserligen ett decennium gamla, men Brå har inte hittat någon mer aktuell forskning på området. Att det dödliga våldet även under senare år fortfarande är obeforskat i Tyskland bekräftas också av de experter som Brå varit i kontakt med.⁵⁵ Inte heller Frankrike har en etablerad tradition av forskning om dödligt våld (Mucchielli 2012); få studier är dessutom tillgängliga för en internationell läskrets.⁵⁶

Inget tyder på en ökning av skjutvapenfall

Brå har, genom kontakt med tyska federala polisen (Bundeskriminalamt, BKA),⁵⁷ fått ta del av uppgifter om dödligt våld totalt för de senaste åren. Dessa är identiska med data som rapporteras till Eurostat men omfattar även 2019 och tyder på att den senaste minskningen, som redovisats ovan i diagram 11, har fortsatt. Enligt BKA förs det ingen löpande statistik hos rättsväsendet där fullbordade fall av dödligt våld med skjutvapen särredovisas, men Brå har genom KFN (Kriminologisches Forschungsinstitut Niedersachsen e.V.)⁵⁸ erhållit ett särskilt datauttag gällande skjutvapenrelaterade incidenter i Tyskland (diagram 14). Där framgår att både samtliga händelser där ett skjutvapen har avlossats⁵⁹ och framför allt händelser av *mord och dråp* med skjutvapen har minskat över tid – förutom en uppgång 2016,⁶⁰ som även observeras för dödligt våld generellt (diagram 11). När det gäller det dödliga våldet har det minskat från drygt 4 avlidna personer per miljon invånare 2000 till 1,4 avlidna personer per miljon invånare 2019. Under 2011 och

⁵⁵ Personlig kontakt med Christoph Birkel (Bundeskriminalamt), Dietrich Oberwiler (Max Planck Institute for Foreign and International Criminal Law, Department of Criminology, Freiburg) samt Thomas Bliesener (KFN/Criminological Research Institute of Lower Saxony, Hannover).

⁵⁶ Brå har sökt men inte lyckats få kontakt med flera myndigheter i Frankrike.

⁵⁷ Personlig kontakt med Auke Aplowski.

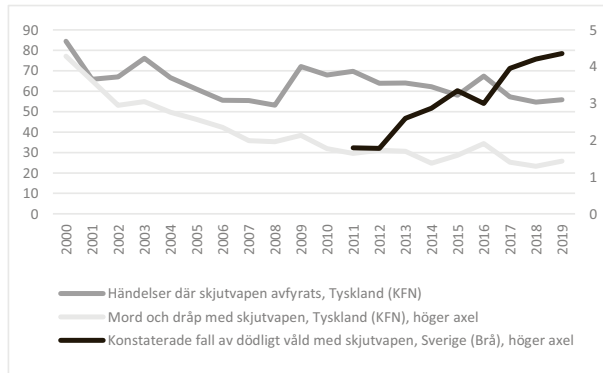
⁵⁸ Personlig kontakt med Thomas Bliesener.

⁵⁹ Uppgifterna om skjutvapenincidenter ligger under större delen av perioden på en dubbelt så hög nivå som vad den svenska polisen rapporterar. Det förklaras främst av att även luftvapen räknas in i Tyskland (liksom i England och Wales). Nivån är alltså inte jämförbar med Sveriges, men det intressanta är den minskande trenden.

⁶⁰ En av terrordåden 2016 skedde med skjutvapen och krävde 10 liv.

2012 låg nivåerna av dödligt skjutvapenvåld på ungefär samma nivå i både Tyskland och Sverige,⁶¹ varpå trenderna går isär, med en tydlig ökning i Sverige och viss minskning i Tyskland. Även om tidsserierna för dödligt våld totalt inte ligger långt ifrån varandra för dessa två länder, uppvisar alltså dödligt våld med skjutvapen helt skilda utvecklingskurvor.

Diagram 14. Skjutvapenincidenter totalt samt med dödlig utgång i Tyskland 2000–2019 och dödligt våld Sverige 2011–2019, per miljon invånare.
Källa: Data från rättsväsendet via KFN sam Brå (2020a).

Beträffande Frankrike visar äldre granskningar av data från rättsväsendet att skjutvapen har använts i samband med ungefär en tredjedel av samtliga fall av dödligt våld (Mucchielli 2012), men denna andel ska ha sjunkit över tid (Florquin och Desmarais 2018) för att under 2010–2015 motsvara 17 procent. Förutsatt att denna andel inte minskat ytterligare 2018, innebär det att 2 personer per miljon invånare avled i dödligt skjutvapenvåld i Frankrike det året⁶² – jämfört med Sveriges 4 avlidna per miljon invånare.

Med reservation för de dokumenterade bristerna i datakvaliteten, med underskattning som resultat, redovisas i diagram 4B (bilaga 5) dödligt våld enligt dödsorsaksdata utifrån våldsmetod för dessa två länder i jämförelse med Sverige. Inte heller dessa uppgifter visar på någon systematisk ökning i vare sig dödligt våld totalt eller dödligt skjutvapenvåld.

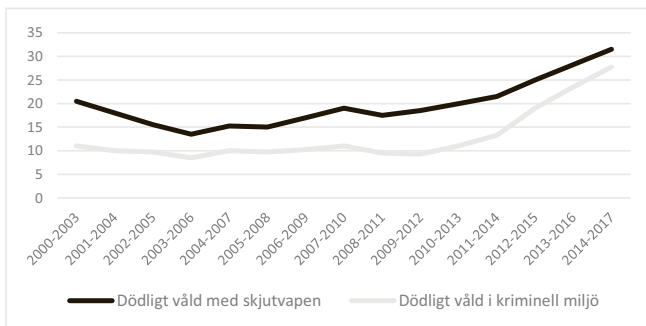
⁶¹ Med reservation för att vållande till annans död är inte inräknat i dessa skattningar.

⁶² Beräkningen är baserad på uppgifter från rättsväsendet redovisade i diagram 11.

Dödsskjutningar i den kriminella miljön

Att belysa i vilken grad det dödliga skjutvapenvåldet är kopplat till specifika sammanhang ingår inte i Brås uppdrag, men frågan om skjutningar i den kriminella miljön är idag högst aktuell i Sverige. I tidigare rapporter har det framkommit att ökningen i skjutvapenfall motsvaras av en liknande ökning i dödligt våld i samband med konflikter i den kriminella miljön (Brå 2019b). Även om inte samtliga dödsskjutningar (i diagram 15 angivna i antal avlidna utan uppräknig till befolkningsnivå) kan kopplas till sådana konflikter, eller omvänt, så följer dessa två tidslinjer varandra allt närmare.

Diagram 15. Antal avlidna i dödligt våld med skjutvapen respektive vid konflikter i den kriminella miljön, Sverige 2000–2017. Glidande fyraårsmedelvärde.
Källa: Brå 2019b.

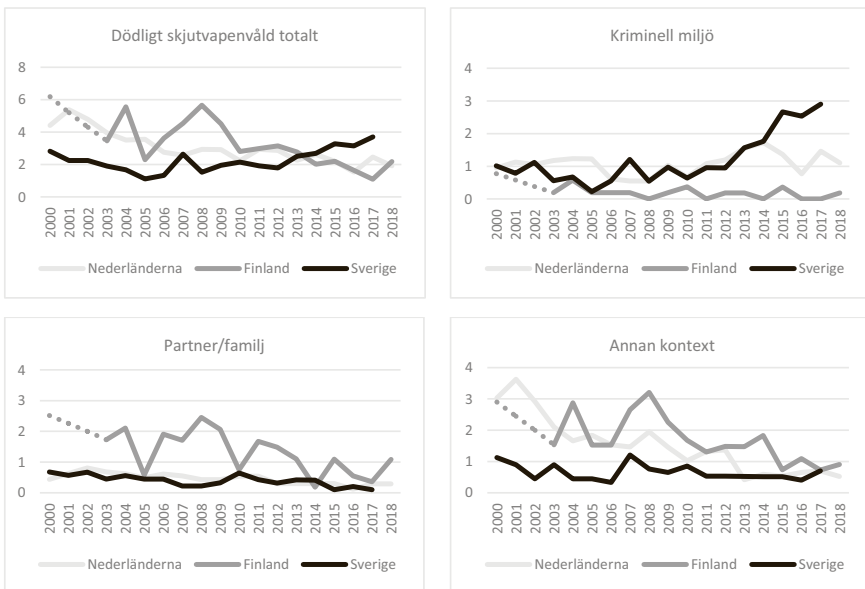
Uppdaterad jämförelse mellan Sverige, Nederländerna och Finland

Frågan är då i vilken kontext dödsskjutningarna sker i andra länder och hur den senaste utvecklingen har sett ut. Det är inte möjligt att med hjälp av dödsorsaksdata redovisa typ av dödligt våld på det viset, men EHM-materialet (European Homicide Monitor, se Metod och material) innehåller sådan information.

Den tidigare publicerade jämförelsen mellan Sverige, Finland och Nederländerna (Ganpat m.fl. 2011) visade att Nederländerna var det av dessa tre länder som under 2003–2006 hade den högsta frekvensen dödligt våld i kriminell miljö (oavsett våldsmetod), sett till befolkningsstorlek (1,9 personer per miljon invånare). Motsatsen gällde Finland (0,6 personer) medan Sveriges nivå låg däremellan (1,1 personer). Jämfört med både Sverige och Finland var Nederländerna dessutom det land där störst andel dödades med skjutvapen, av såväl männen som kvinnorna.

Diagram 16. Antal avlidna i dödligt skjutvapenvåld totalt sett samt i kriminell miljö, inom familjen respektive i en annan kontext, i Sverige, Finland och Nederländerna,⁶³ 2000–2018, per miljon invånare.

Källa: EHM/granskade uppgifter från rättsväsendet.

Fokus på skjutvapenfall

Brå har tagit del av uppdaterade uppgifter från Finland och Nederländerna⁶⁴ för att kunna göra en mer aktuell jämförelse. Dessa uppgifter omfattar *enbart dödligt våld med skjutvapen* och fokus har legat på karaktärsförändringar inom denna kategori. Analysen är

⁶³ För Finlands del finns data för 2000 samt från och med 2003 (åren 2001 och 2002 markeras med en bruten linje). Det senast insamlade svenska materialet avser 2017.

⁶⁴ Data har erhållits genom kontakter med Martti Lehti, (Helsingfors universitet, Finland) samt Katharina Krüsselmann (Leiden University, Nederländerna).

uppdelad på händelser i kriminell miljö, mot partner/annan familjemedlem⁶⁵ respektive annan kontext.

Dödsskjutningar i kriminell miljö vanligare i Sverige

Resultaten visar att under de senaste åren har omkring åtta av tio dödsskjutningar i Sverige skett i den kriminella miljön, vilket kan jämföras med sex av tio i Nederländerna (utom 2019, som visar en kraftig nedgång). Det kan även jämföras med 3–5 av tio i Sverige under 2000-talet, och knappt två av tio under den andra halvan av 1990-talet (Brå 2015). I Finland är sådana händelser mycket ovanliga (se diagram 16). Under flera av de studerade åren skedde ingen dödsskjutning i kriminell miljö överhuvudtaget där, och övriga år handlar det om enstaka händelser.

Vid undersökningsperiodens början hade däremot samtliga länder likartade nivåer av dödsskjutningar i kriminell miljö, motsvarande en avliden person per miljon i befolkningen. Därefter skiljer sig utvecklingen markant mellan länderna. Under det senaste decenniet har dessa händelser flerdubblats i Sverige. Nederländerna hade under de första åren den högsta nivån av dödligt skjutvapenvåld i kriminell miljö, med nedgång 2005 – dvs. samtidigt som ökningen påbörjas i Sverige. Från och med 2008 hade dessa två länder nästan en identisk utveckling med stigande antal och samma nivå. I Nederländerna övergick den dock i en minskning efter 2014, medan Sveriges trend fortsatte uppåt.

Enligt kontakter Brå har haft med forskare i Nederländerna har man inte noterat den beskrivna uppgången som något trendbrott, och det går heller inte att peka ut några specifika faktorer bakom den påföljande minskningen. I Global Study on Homicide (UNODC 2019c) nämns dock Nederländerna som ett bland flera länder där problem med kriminella gäng oroar också på senare tid, även om det inte tydligt återspeglar sig i den totala nivån av dödligt våld. Det rör sig om motorcykelgäng som funnits i landet sedan 1970-talet men som nu utgör ett ökat hot, genom större inblandning i narkotika-smuggling och utpressning (se även Blokland m.fl. 2019).

Familjerelaterade dödsskjutningar minskar i alla de tre länderna

Dödsskjutningar i kriminell miljö är visserligen sällsynta i Finland, men landet dominerar bilden när det gäller dödligt skjutvapenvåld mot en partner eller en annan familjemedlem, trots en minskning de

⁶⁵ Det familjerelaterade dödliga våldet har i tidigare kartläggningar lyfts som en egen kategori där skjutvapen förekommer och där nivåerna skiljer sig mellan olika länder (Ganpat m.fl. 2011, Killias och Markwalder 2012, Mc Evoy och Hideq 2017).

senaste åren. I synnerhet vissa år är präglade av höga nivåer av sådant våld, med uppemot 2,5 avlidna per miljon invånare. I både Sverige och Nederländerna är familjerelaterade fall av dödligt våld med skjutvapen däremot lika ovanliga, i synnerhet i slutet av perioden efter en kontinuerlig minskning även i dessa länder.

Dödsskjutningar i andra sammanhang än i kriminell miljö eller inom familjen förekommer under större delen av perioden mer sällan i Sverige än de andra två länderna. Efter att sådana fall minskat betydligt i både Nederländerna och Finland de senaste åren, är dock nivån där nu lika låg som i Sverige, motsvarande mindre än en avliden person per miljon invånare.

Sammanfattningsvis har de tre ländernas nivåer av dödligt skjutvapenvåld totalt sett närmast sig varandra, sett till hela perioden. Däremot skiljer sig scenarierna åt beroende på vilken typ av dödligt våld som analyseras. I Finland rör det sig oftare, trots den minskande trenden, om familjerelaterade (och övriga) fall, medan döds-skjutningarna i Sverige koncentreras allt mer till kriminella miljöer. I Nederländerna observeras en större spridning mellan olika sammanhang. Den ökning i dödsskjutningar i kriminell miljö i Nederländerna, som under några år liknade ökningen i Sverige, har under den senaste tiden avstannat.

Slutsatser och diskussion

Resultat i korthet

Brås kartläggning visar att det under den studerade perioden, det vill säga från millennieskiftet och framåt, har skett en minskning i Europa av dödligt våld totalt sett liksom dödligt skjutvapenvåld. Nedgången har varit som mest markant i de länder som initialt hade de högsta nivåerna av dödligt våld (Baltikum, Balkan, Finland samt Centraleuropa), vilket har lett till att de stora skillnader som tidigare fanns länderna emellan har jämnats ut.

Den ökning i det dödliga våldet som sedan 2013 har observerats i Sverige är alltså på många sätt avvikande i ett europeiskt perspektiv, även om en uppgång i dödligt våld med kniv har under de senaste åren observerats i exempelvis England och Wales. Bakom den svenska utvecklingen ligger däremot allt fler fall av dödligt våld med skjutvapen, en uppgång som började redan omkring 2005, men under flera år dolts bakom den minskande trenden i dödligt våld med andra våldsmetoder. Idag begås åtta dödsskjutningar av tio inom den kriminella miljön och det är främst unga män (20–29 år) som drabbas. För denna grupp är skillnaden från andra länder i Europa mycket stor. Från att Sverige i början av 00-talet befann sig i den nedre delen av rangordningen vad gäller förekomsten av dödligt våld med skjutvapen ligger landet nu mycket högt inom Europa, med cirka fyra avlidna per miljon i befolkningen per år.

Vad gäller dödligt våld med kniv eller annat vasst föremål skiljer sig Sverige däremot inte nämnvärt från andra europeiska länder, och det observeras heller ingen tydlig trend under den studerade perioden. Övrigt dödligt våld (strykning, kvävning, slag, sparkar, trubbigt våld m.m.), som oftare förekommer när offret är en kvinna eller en mycket ung person, visar på jämförelsevis låga och dessutom minskande nivåer i Sverige. Kvinnors utsatthet för dödligt våld är, under den studerade perioden, överlag högre i andra länder än i Sverige.

Sammantaget är studiens huvudresultat att dödsskjutningarna har ökat i Sverige under den senaste perioden, och att ingen motsvarande utveckling kan observeras i övriga Europa.

Vad kan det bero på?

Den ovan beskrivna ökningen i dödligt skjutvapenvåld i kriminell miljö har nu pågått i över ett decennium i Sverige, men mekanismerna bakom denna utveckling har till stor del förblivit oklara. Frågan *varför* rymmer flera delfrågor: Varför just våld med skjutvapen? Varför i kriminell miljö? Och varför i Sverige? Även om det inte uttalat ingår i Brås uppdrag att söka svar på dessa frågor, är det värdefullt att betrakta resultaten i ett bredare perspektiv.

Med avstamp i den sista frågan – varför just Sverige – kan det nämnas att man i tidigare forskning har lyft det irrelevanta i att söka förklaringar till trender i dödligt våld på nationell nivå. Det är väl kartlagt att trenderna i dödligt våld sedan mitten av 1800-talet har visat på stor samstämmighet mellan många länder i Europa, med en minskning fram till omkring 1960, en uppgång till olika toppar under 1990-talet, och därefter återigen en nedgång (t.ex. Aebi och Linde 2014, Eisner 2008). Vissa studier nämner något splittrade trender de senaste åren (Mc Evoy och Hideg 2017, Morgan m.fl. 2020), men denna splittring finns det inte mycket stöd för i Brås resultat. Nästan alla studerade länder uppvisar en fortsatt nedgång i det dödliga våldet.

Möjliga förklaringar till den ökning som observeras i Sverige kan alltså svårligen sökas utifrån en bred internationell ansats. Men även om det inte går att blicka mot en annan region i Europa med likartad utveckling under samma period, kan det vara meningsfullt att beakta internationell forskning om vad som typiskt sett driver trender i dödligt våld.

Trendmekanismer beskrivna i litteraturen

En mängd studier har analyserat relationen mellan skiftningar i dödligt våld och traditionella kriminologiska prediktorer, som andelen unga (män) i befolkningen, socioekonomiska förhållanden, moderniserings- och urbaniseringsgrad, migration, tillfällsstrukturer (tillgång till vapen), alkoholkonsumtion, kulturella förändringar inklusive attityder till våld, rättsväsendets agerande och legitimitet, med mera.⁶⁶ Slutsatserna har dock varierat och det råder ingen tydlig konsensus om vad som förklarar trender i dödligt våld.

---

⁶⁶ Eisner 2008, Chon 2011, Eisner 2013, Eisner 2014, Goertzel m.fl. 2013, Lappi-Seppälä och Lehti 2014, Aebi och Linde 2014, Baumer och Wolff 2014, Tuttle m.fl. 2018, Lehti m.fl. 2019, Morgan m.fl. 2020.

Korta uppgångar och långa vågor

Utifrån en litteraturgenomgång understryker Morgan m.fl. (2020) vikten av att skilja på långtgående trender och mer tillfälliga, korta förändringar när man försöker förstå bakgrunden till skiftningarna i dödligt våld.⁶⁷ Författarna menar att det inte går att förklara snabba uppgångar med de ovanbeskrivna faktorerna som traditionellt anses vara kriminogena, eftersom dessa syftar till att förklara längre trender. Bakom snabba, plötsliga uppgångar ligger typiskt sett förändringar avgränsade till specifika typer av dödligt våld – till skillnad från längre trender som vanligtvis observeras för alla kategorier av dödligt våld, liksom inom alla demografiska grupper (ibid.). Enligt författarna är det lättare att förklara dessa kortare förändringar än långa vågor; det är främst tre (inte sällan överlappande) omständigheter som kan kopplas till korta uppgångar i dödligt våld: fluktuationer i illegala drogmarknader, konflikter mellan gatugång eller organiserade kriminella grupperingar samt bristande förtroende för polisen och statens institutioner rent allmänt.

Illegala drogmarknader och kriminella gäng utgör samtidigt viktiga ingredienser i det som Hales m.fl. (2006) beskriver som *complex criminal gun cultures*, där skjutvapen har mer än bara en instrumentell roll. De används i både offensivt och defensivt syfte, och har dessutom ett viktigt symbolvärde.

Betydelse av tillgång till skjutvapen

I vilken grad handlar då skjutvapenrelaterat dödligt våld om tillfällsstrukturer? Om inte skjutvapen fanns, skulle det förhindra vissa våldshändelser med dödlig utgång? Eller skulle skjutvapen ersättas med andra våldsmetoder?

Att relationen mellan skjutvapentillgång och dödligt våld behöver utforskas mer, inte minst i en europeisk kontext, har nyligen konstaterats av Krüsselmann (2021). En del studier har funnit att begränsad tillgång till vapen har en hämmande effekt på dödligt våld (Kapusta m.fl. 2007, Siegel m.fl. 2013, Duquet och Van Alstein 2015b, Santanella-Tenorio m.fl. 2016) medan andra inte ser några samband (Kates och Mauser 2007, Triebel 2016, Dantine och Andre 2017). Morgan (m.fl. 2020) har kommit fram till att tillgång till skjutvapen kan förklara skillnader mellan länderna men inte nationella trender. En del skillnader i slutsatserna om effekter av vapentillgång kan dessvärre, enligt forskare, förklaras av starka intressen som ligger bakom vissa studier, med tendentiösa resultat som följd (Santanella-Tenorio m.fl. 2016).

⁶⁷ Det betonas även att det krävs olika förklaringsmodeller för nedgångar respektive uppgångar i dödligt våld; med tanke på rapportens resultat kommer fokus i det följande att ligga på förklaringar till uppåtstående trender.

Studierna utgår typiskt sett från lagstiftning som reglerar ägandet av skjutvapen och analyserar skillnader mellan olika länder eller effekter av lagskärpningar inom ett land. Analyserna beaktar mer sällan tillgång till illegala vapen, som är svårare att skatta. I den mån de finner några effekter avser de (förutom ett minskat antal självmord) främst minskat dödligt våld mot kvinnor och/eller inom familjen – det vill säga händelser där det oftare är lagligt ägda vapen som används (Duquet och Van Alstein 2015a, Brå 2019b).

Aebi och Linde (2014) menar att minskad tillgång till skjutvapen innebär att vissa händelser som hade kunnat mynna ut i dödligt våld rimligtvis stannar vid misshandel eller hot (se även Blumstein m.fl. 2000). I linje med det har Stroebe (2013) i sin översikt funnit att skjutvapen ökar risken för dödligt våld, snarare än att de skulle ersätta andra våldsmetoder. Tillgång till skjutvapen utgör en specifik fara genom att händelseförloppet tenderar att vara snabbare och mer fatalt än vid andra våldsmetoder (Khoshnood 2019, Duquet och Van Alstein 2015a, Killias och Markwalder 2012). Gärningen lämnar ofta färre spår efter sig än händelser där en direkt fysisk kontakt ägt rum (Brå 2019b), vilket särskilt kan tilltala kriminella kretsar. Eventuella substitutionseffekter (det vill säga överflyttning till andra våldsmetoder) kan förekomma, men sannolikt bara till viss del (Duquet och Van Alstein 2015a).

Exempel på sådana effekter är den senaste ökningen i dödligt våld i England och Wales 2015–2018, som kunde kopplas till illegala narkotikamarknader och utsatta områden, på liknande sätt som ökningen i dödligt våld i Sverige. I England och Wales var detta våld dock inte skjutvapenrelaterat, utan kniv var den vanligaste våldsmetoden. Det tyder på att skjutvapen kan ersättas av andra våldsmetoder, om inte andra riskfaktorer minimeras.

Varför just i Sverige?

För att återgå till frågan varför dödsskjutningarna ökar enbart i Sverige kan man betrakta omständigheter som präglar dessa händelser och utifrån det, samt ovan beskrivna trendmekanismer, reflektera kring vad som skapat förutsättningarna för ökningen.

Den beskrivning som Morgan m.fl. (2020) ger av bakgrunden till korta plötsliga uppgångar i dödligt våld tycks väl fånga karaktären av det dödliga våld som ökar i Sverige. Utvecklingen gäller inte allt dödligt våld, utan främst händelser med kopplingar till illegala drogmarknader och kriminella grupperingar (Gerell m.fl. 2021, Brå 2019a, Brå 2020b, Polismyndigheten 2018). Det är också väl dokumenterat att förtroendet för polisen – även om det inte har

minskat generellt – är lägre i socialt utsatta områden dit sådana brott typiskt sett har kopplingar (Brå 2018). Det gäller framförallt unga män i dessa områden, bland vilka förtroendet är särskilt lågt, i synnerhet i jämförelse med äldre kvinnor. Detta skiljer sig från befolkningen i stort, där unga personer tvärtom uppvisar en högre grad av förtroende för polisen än äldre (ibid.).

Att beskriva vad som präglar de ökande händelserna av dödligt våld i Sverige är en sak. För att analysera ökningen är frågan snarare vad som kan ha förändrats och/eller vad som skiljer Sverige från andra länder. Eftersom det dödliga skjutvapenvåldet nu varit på uppgång i cirka 15 år är det dessutom tveksamt om utvecklingen fortfarande kan beskrivas som en plötslig eller tillfällig ökning. Därför kan det vara relevant att beakta även vissa av de mekanismer som i forskningen beskrivs ligga bakom längre vågor i dödligt våld, främst de som kan tänkas vara relevanta för svensk kontext. Slutsatsen blir dock att många av de omständigheter som typiskt sett förknippas med det som driver trender i dödligt våld, korta eller längre, förekommer även i andra länder – utan motsvarande ökning i döds-skjutningar.

Illegal handel med droger och vapen

Kopplingar mellan illegala drogmarknader och våld är väl dokumenterade i forskningen (Contreras och Hipp 2020, Aziani 2020, Ousey och Lee 2002). I Sverige har man bland annat funnit en ökad risk för upprepade skjutningar på platser där öppen drogförsäljning sker – om dessa platser ligger i utsatta områden (Gerell m.fl. 2021). Om eller i vilken grad den svenska droghandelns karaktär utmärker sig i ett europeiskt perspektiv är dock oklart. Att existensen av illegal drogförsäljning inte är någonting unikt för Sverige är ett faktum. Jämförelser av uppgifter om drogrelaterat dödligt våld mellan olika europeiska länder är i dagsläget svåra att göra (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction 2018), men enligt European Drug Report (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction 2019) växer den illegala marknaden i Europa, och de tre länder där flest beslag har gjorts är Frankrike, Spanien och UK. Det finns dock inget som tyder på att dödligt skjutvapenvåld i dessa länder ökar på ett liknande sätt som i Sverige. Tullverkets senaste lägesbild av den organiserade brottsligheten (Tullverket 2020) beskriver de svenska nätverken inom narkotikasmuggling som allt mer globaliserade, med verksamhet i flera länder inom Europa – exempelvis Spanien. Enligt lägesbilden finns det dock vid den spanska solkusten många olika internationella kriminella nätverk representerade, utöver de svenska. Även om man identifierar en

förändring i hur den illegala drogmarknaden är organiserad idag, är den alltså inte unik för Sverige.⁶⁸

Som redan nämnts är tillgång till skjutvapen en viktig omständighet, men troligen varken nödvändig eller tillräcklig för att förklara den svenska utvecklingen i dödligt våld. Att äga ett vapen är, i ett internationellt perspektiv, strängt reglerat i Sverige (Ganpat m.fl. 2011, Khoshnood 2018), men det har begränsad betydelse i sammanhanget. Det våld som ökar i Sverige sker i hög utsträckning med illegala skjutvapen (Brå 2019b, Brå 2020b).⁶⁹ Det har beskrivits som enkelt att få tag på sådana vapen i Sverige (Khoshnood 2019), men inte heller det bör vara unikt för landet. Kartläggningar av internationell vapenhandel visar att Sverige är långt ifrån den enda destinationen inom Europa (UNODC 2020). Inom EU har ett flertal länder identifierats som mål för vapensmuggling,⁷⁰ även om södra Sverige tillhör områden med jämförelsevis många beslag 2010–2015 (Savona och Mancuso 2017). Sverige utmärker sig även genom en något större andel beslagtagna automatvapen, och en relativt hög andel (8 procent) beslag kopplade till våldsbrott (UNODC 2020 s. 35). Den sistnämnda andelen var dock ännu högre i Danmark (13 procent), utan en liknande utveckling i dödligt våld. Vapenbeslag är överlag ett trubbigt mått som i hög grad kan spegla tullens aktivitet (Brå 2017); att mäta den faktiska förekomsten av illegala vapen i ett land är överlag problematiskt (Duquet och Van Alstein 2015a). Om det cirkulerar fler sådana vapen i Sverige än i andra europeiska länder är med andra ord oklart, men den illegala vapenhandeln har identifierats som ett växande problem inom stora delar av Europa (Squires m.fl. 2020, European commission 2020⁷¹, Savona och Mancuso 2017).

Socioekonomiska förhållanden

Frågan om kopplingen mellan olika socioekonomiska indikatorer och brott är en av kriminologins mest uppmärksammade, men även mest omstridda. Studier som jämför förekomst av dödligt våld i länder med olika socioekonomiska förhållanden finner ofta ett samband,

⁶⁸ I en kommande rapport beskriver Brå i större detalj hur den svenska narkotikamarknaden är organiserad idag, och vilka förändringar som kan ha skett (Brå 2021c)

⁶⁹ Kopplingen mellan illegala skjutvapen och dödligt våld uppmärksammades redan i samband med en tidigare uppgång i Sverige fram till början av 90-talet (Karlsson m.fl. 1993).

⁷⁰ Frankrike, Tyskland, Grekland, Irland, Italien Nederländerna, skandinaviska länder, Spanien och UK.

⁷¹ 2020-2025 EU action plan on firearms trafficking.

dvs. lägre nivåer av dödligt våld i länder med bättre socioekonomisk standard eller större jämlikhet (Chamlin och Cochran 2005, Messner m.fl. 2010, Nivette 2011, Lappi-Seppälä och Lehti 2014, Tuttle m.fl. 2018). Det finns dock även de som inte finner någon koppling (Rogers och Pridemore 2020).⁷²

Bland studier som syftar till att förklara trender är slutsatserna ännu mer splittrade. Baumer och Wolff (2014) har beskrivit minskningar i fattigdom som en faktor bakom globala nedgångar i dödligt våld, och ökat socialtöd har visat sig ha samma gynnsamma effekt (McCall och Brauer 2014). Flera andra studier finner dock att förändringar i olika socioekonomiska indikatorer inte korrelerar med förändringar i frekvensen av dödligt våld (Eisner 2008, Goertzel m.fl. 2013, Aebi och Linde 2014).⁷³ Som Oberwittler (2019) påpekar, sammanfaller den senaste nedgången i dödligt våld i Europa och USA snarare med tilltagande inkomstklyftor. Enligt SCB:s mätningar har den ekonomiska standarden totalt sett ökat sedan millennieskiftet samtidigt som relativa skillnader mellan inkomstgrupper har blivit större (Statistiska centralbyrån, SCB 2020, s. 81). Skiftningen var dock tydligast under första delen av den period Brå har studerat – medan det dödliga våldet fortsätter att öka.

Morgan m.fl. (2020) har funnit, till stor del i linje med den ovan nämnda forskningen, att kopplingen mellan social utsatthet och dödligt våld är tydlig när det gäller plats (dvs. större förekomst i socialt utsatta områden), men inte när det gäller trend över tid. För det första är det alltså inte bara i Sverige som våld koncentreras till socialt utsatta områden, med kopplingar till kriminell miljö. För det andra behöver denna typ av utanförskap inte förklara själva ökningen. Förekomsten av kriminella gäng har dessutom beskrivits som en egen faktor som pressar upp det dödliga våldet – *utöver* social deprivation (ibid.).

Invandring och etnisk mångfald

Många studier av dödligt våld i relation till social ojämlikhet integrerar frågan om migration eller etnisk bakgrund i sina analyser (t.ex. Chon 2011, Baumer och Wolff 2014, Roders och Pridemore 2017).

⁷² I en annan studie finner samma författare att länder med fungerande socialt stöd har en lägre förekomst av dödligt våld (Rogers och Pridemore 2017).

⁷³ Mycket av oenigheterna kan hänga samman med en mängd olika sätt att operationalisera och mäta ojämlikhet, vilka andra faktorer som analyserna kontrollerar för samt svårigheter med kausala slutsatser (för mer diskussion, se t.ex. Oberwittler 2019, samt metaanalys av Nivette 2011). Det kan även noteras att studier som finner stöd för ett samband över tid ofta fokuserar på ökat socialt stöd bakom *minskningar* i dödligt våld.

Invandring lyfts också ofta i den svenska debatten om både gängbrottslighet och otrygghet i socialt utsatta områden, inklusive det dödliga skjutvapenvåldet. Personer med utländsk bakgrund är överrepresenterade bland gärningspersoner vid dödligt våld⁷⁴ i (bland annat) Sverige (Lehti m.fl. 2019). Samtidigt drar olika studier olika slutsatser om etnicitetens eller migrationens⁷⁵ betydelse för dödligt våld, ofta beroende på vilka andra omständigheter som ingår i analysen. En del studier finner att etnisk mångfald kan öka risken för dödligt våld (se metastudien av Nivette 2011). Andra nyanserar denna slutsats; Chon (2011) har exempelvis funnit att etnisk och språklig – men inte religiös – mångfald bidrar till högre nivåer av dödligt våld. Analyser av Soysa och Noel (2018) visar att det är polarisering snarare än etnisk mångfald som ökar risken. Flera studier finner ingen relation mellan migration eller etnicitet och nivå av dödligt våld (Martinez m.fl. 2015, Baumer och Wolff 2014, Roders och Pridemore 2017, Tuttle m.fl. 2018).

Det finns fler länder i Europa med hög invandring utan att det tycks ha lett till ökningarna i den typ av dödligt våld som under den senaste tiden bevitnats i Sverige. Två sådana exempel är Tyskland och Frankrike, länder som Sverige ofta jämförs med i frågor om migration och brott. Dessvärre har båda länderna dokumenterat sämre kvalitet av data om dödligt våld. De indikatorer som finns tyder dock inte på ökande tal när det gäller dödsskjutningar. I Tyskland förefaller skjutvapenvåld överhuvudtaget inte utgöra något samhällsproblem; dödsskjutningarna har länge varit få och trenden är minskande. Frankrikes nivå av dödligt skjutvapenvåld har av allt att döma sjunkit under den studerade perioden och ligger idag sannolikt under Sveriges. Tillfälliga ökningarna i båda länderna under de senaste åren speglar i stor utsträckning enskilda terrorhändelser.

Martinez m.fl. (2015) jämför utvecklingen i USA med den i Europa och poängterar att man i båda fallen ser fortsatt minskande trender i dödligt våld, samtidigt som migrationen har tilltagit. Också för Sveriges del skedde tidigare migrationsvågor parallellt med att det dödliga våldet uppvisade en minskande trend under en längre period från början av 1990-talet. Om faktorer relaterade till migration är av betydelse bör det då framför allt handla om skillnader i integration under de senaste åren, snarare än om invandring i sig. I vilka

⁷⁴ Uppgiften bygger på EHM-data där information om gärningspersoner har kodats främst om någon har blivit lagförd för brottet. Uppklaringen är låg vid dödligt våld i kriminell miljö (23 procent), vilket gör att uppgiften inte är helt representativ för just de händelser som ökar i Sverige. Angående dessa är kunskap om gärningspersoner begränsad.

⁷⁵ Effekter av invandring respektive etnisk mångfald behöver hållas isär. Det finns dessutom skillnader mellan exempelvis arbetskraftsinvandring och asylinvandring, där förutsättningarna för integrationsprocessen rimligtvis är olika. Frågan är komplex och förtjänar en mer ingående diskussion än vad det finns utrymme för i denna rapport. För närvarande pågår en studie vid Brå om personer misstänkta för brott (inklusive dödligt våld) med svensk respektive utländsk bakgrund.

avseenden Sverige kan ha brustit i denna fråga och vad som kan göras bättre är redan ett diskussionsämne, liksom föremål för studier (Gerell m.fl. 2020). Integrationsfrågan är dock rimligtvis inte enbart en utmaning för Sverige; utsatta områden där etniska minoriteter är överrepresenterade finns i flera länder (t.ex. Morgan m.fl. 2020, Bucerius, 2014, Squires m.fl. 2008).

Att förklara nivåskillnader respektive trender

Sammanfattningsvis kan det konstateras att det som präglar de ökande fallen av dödligt våld inte i sig behöver förklara ökningen. Även om exempelvis social utsatthet kan bidra till den höga nivån av dödligt våld i specifika områden i Sverige, förklarar den inte nödvändigtvis den beskrivna utvecklingen med stigande antal dödsskjutningar. Som vissa studier visar kan nivån av dödligt våld skifta utan att olika mått på social utsatthet eller ojämlikhet indikerar förändringar. Utifrån vad som redovisats ovan kan liknande resonemang föras även beträffande tillgång till vapen eller graden av etnisk mångfald i ett samhälle. Vilka omständigheter som gör Sverige annorlunda och som därmed lagt grund för den utveckling som beskrivits i denna rapport är med andra ord inte uppenbart.

En särskild gruppdynamik

Bakgrunden till den svenska utvecklingen är egentligen svår att beskriva i så breda penseldrag som ovan. Det ökande antalet fall av dödligt skjutvapenvåld är vare sig en del av en internationell utveckling eller är en spegling av en generell våldstrend i Sverige. Det rör sig inte heller om dödligt våld i stort, eftersom olika typer av dödligt våld uppvisar olika utvecklingskurvor; exempelvis minskar de familjerelaterade fallen sedan länge, i synnerhet dödligt våld mot barn (Sturup och Granath 2015). Dödligt våld utan skjutvapen uppvisar också en minskning under större delen av den studerade perioden, liksom dödsskjutningar som inte sker inom den kriminella miljön. De ökningar vi ser rör med andra ord en mycket specifik kategori – dödsskjutningar i den kriminella miljön, vilka idag motsvarar cirka 30–40 händelser om året, eller cirka en tredjedel av allt dödligt våld i landet. Det handlar alltså om mycket grovt våld, som samtidigt tydligt koncentreras till specifika platser, personer och sammanhang.

Hur begränsat det ökande dödliga skjutvapenvåldet än är till sin omfattning går det samtidigt inte att bortse från dess systematiska karaktär. De starka gemensamma drag som dödsskjutningarna har i termer av kontext, offrens egenskaper (unga män) och tillvägagångssätt gör att det inte lämpar sig att söka förklaringar enbart hos

enskilda individer, även om individuella riskfaktorer spelar in. Samtidigt kan faktorer på samhälls nivå inte heller ge en heltäckande förklaring; varken social utsatthet i vissa områden, vapensmuggling eller droghandel är typiska för enbart Sverige, medan de ökande dödsskjutningarna är det. Med andra ord behövs något utöver de strukturella problemen, men även utöver förklaringar på individnivå, för att denna utveckling ska ske.

Kan de smittoeffekter som beskrivits i flera svenska studier (Gerell m. fl. 2021, Sturup m.fl. 2018a) vara just en sådan mekanism? Författarna har sett att en skjutning i Sverige ofta följs av en annan, nära i både tid och rum. Brå (2020b) har även kunnat påvisa att offren för dödsskjutningarna i kriminell miljö inte sällan varit tidigare misstänkta i liknande ärenden. Även i USA har flera studier lett till slutsatser om att smittoeffekter (tillsammans med vissa demografiska faktorer) ligger bakom mer än hälften av skjutningarna i Chicago (Green m.fl. 2017, Papachristos m.fl. 2015). Handlar då den svenska utvecklingen om en specifik grupp dynamik som lika gärna hade kunnat uppstå i något annat land med liknande förutsättningar, men av olika skäl – möjligen relativt slumpartade sådana – inte gjort det (än)?

Inom Europa finns det åtminstone en region till, England och Wales, där en ökning av dödligt våld med koppling till illegala drogmarknader har skett under några år (2015–2018), även om denna ökning nu tycks ha mattats av. Home Office har beskrivit liknande snabba uppgångar på följande sätt (Morgan m.fl. 2020, s. 11):

The evidence suggests that for a short period, one type of homicide dominates due to social transmission rather than changes in structural factors. That is, a relatively small group of individuals, known to each other in some way, are suddenly drawn into a pattern of violence due to a gang beef, or competition related to a change in supply or demand of illicit drugs, or some similar mechanism.

Närliggande slutsatser dras både i en svensk studie (Brå 2019a) och i en amerikansk (O’Flaherty och Sehti 2010). Där lyfts bland annat att man ibland dödar helt enkelt för att själv slippa bli dödad, och att konflikter kan eskalera i miljöer som upplevs som farliga. Det byggs lätt upp förväntningar på att man använder våld.

En inflation i våldsanvändning

När en sådan negativ spiral utlöses, kan det med tiden leda till en tilltagande ”inflation” i att ta till vapen. Det har framkommit i den redan nämnda intervjustudien som Brå gjort med personer

som tidigare varit aktiva i kriminell miljö, eller närmare sagt förorts- och stadsdelsbaserade nätverk där skjutvapenvåld förekommer (Brå 2019a). I studien beskrivs även en förskjutning från mer organiserade och hierarkiska strukturer till mer löst sammansatta kriminella grupperingar, där lojaliteterna snabbt skiftar och där våldet allt mindre handlar om beslut som är förankrade hos gruppen, utan om individuella val med större utrymme för impulsiva handlingar. De intervjuade vittnar om att det genom åren har krävts både mer och grövre våld för att kunna försvara sin position, och att det är bland annat genom skjutvapenvåld som aktörerna bygger upp sitt farliga rykte. En sådan utveckling bidrar rimligtvis till en upptrappning.

I litteraturen om kriminella gäng beskrivs även specifika sociala koder och värdesystem som en del av gruppdynamiken. Även om det för Sveriges del idag snarare handlar om mer löst sammansatta kriminella nätverk kan vissa av de beskrivna mekanismerna bidra till att bättre förstå inte minst den just nämnda inflationen i benägenheten att skjuta. Alleyne m.fl. (2014) har i en studie av ungdomar i kriminella gäng i London kunnat kartlägga hur gängmedlemmarna använder olika tekniker för att rättfärdiga sin våldsanvändning, varav avhumanisering av offren var den mest framträdande.

Vilka dras in?

Uppklaringen vid dödligt våld med skjutvapen är låg i Sverige (32 procent), och ännu lägre vid händelser i kriminell miljö (23 procent). De flesta gärningspersonerna förblir alltså okända (Brå 2019b, Granath och Sturup 2018). Vilka de är kan man enbart resonera kring utifrån ett antagande om att de i många avseenden liknar offren, bland vilka en dryg tredjedel själva misstänkts för liknande brott (Brå 2020b). Det rör sig i huvudsak om unga män i socialt utsatta områden, inte sällan med en historia av drogmissbruk.

Det är angeläget att få bättre kunskap om vem det är som blir en del av denna negativa våldsspiral, oavsett roll i den. Det står dock klart att det sker i ett slags intersektion mellan maskulinitet och utanförskap – med möjligheter till de alternativa karriärvägar som en illegal drogmarknad och gängtillhörighet kan erbjuda. Inför ett sådant vägval befinner sig sannolikt fler unga män än de som senare blir en del av den kriminella miljön, villiga att ta till vapen. Vikten av att bättre förstå sådana beslutsprocesser understryks av bland annat Hales m.fl. (2006). Den kriminologiska paradoxen att många unga som begår brott kommer från utsatta områden, men att de flesta i sådana områden inte deltar i brottslighet, har uppmärksammats bland annat i flera studier av Wikström (t.ex. Wikström och Triebel

2016). Med reservation för att mekanismen bakom det dödliga våldet rimligtvis ligger något utanför en mer allmän benägenhet att ”bryta mot reglerna” kan Wikströms slutsatser om vikten av de ungas exponering för kriminogena faktorer (bl.a. en umgängeskrets med egen moralkodex) i kombination med individuell förmåga till självkontroll vara relevanta för hur vi ska förstå vilka individer som blir involverade även i det dödliga våldet. Den kriminella banan påbörjas sällan med skjutvapenvåld.⁷⁶

Eisner (2013) utvecklar ett resonemang om att i samhällen med låg förekomst av dödligt våld begås majoriteten av dessa brott av marginaliserade individer som typiskt sett bär på psykologiska, genetiska, neurokognitiva och familjerelaterade riskfaktorer. Det står i kontrast till samhällen med hög förekomst av dödligt våld, där våldet är mer dominerat av män och utgör en del av det han kallar för *economies of violence and protection*, där man har som rutin att bära vapen och där våldet koordineras och utövas av individer med makt. Båda dessa beskrivningar kan på olika sätt stämma in på de händelser av dödligt våld som ökar i Sverige. Den sistnämnda relaterar möjligen till själva ökningen; utifrån befintlig litteratur tyder mycket på att plötsliga uppgångar i ett land med generellt låga nivåer av dödligt våld ofta rör händelser som karaktäriserar dödligt våld i länder med generellt höga nivåer – nämligen kopplingar till drogmarknader, kriminella gäng och skjutvapen. De individuella riskfaktorerna kan däremot ge en bild av vilka personer som dras in i den våldsamma gruppdynamiken.

Sker ändå inte i ett vakuum

Den beskrivna ökningen av dödligt våld med skjutvapen i Sverige, koncentrerat till unga män och konflikter i kriminell miljö, är på intet sätt en nyhet, utan har kartlagts tidigare och debatteras intensivt. Situationen väcker oro – främst i socialt utsatta områden, där majoriteten av dessa händelser ägt rum, men även i samhället i övrigt. Denna kartläggning har bidragit med analyser som nu bekräftar att denna utveckling saknar motsvarighet i Europa.

Det finns dock indikationer på att den trots allt inte är ett helt isolerat fenomen. Den globala minskningen i dödligt våld tycks ha avstannat (Mc Evoy och Hideq 2017); efter flera decennier av samstämmiga trender i världen har den senaste utvecklingen beskrivits som mer splittrad (Morgan m.fl. 2020). Som skäl anges bland annat ökad otrygghet i länder utan väpnade konflikter (Mc Evoy och Hideq 2017). Skjutvapen har använts i 44 procent av alla händelser

⁷⁶ I frågan om vilka brott som kan indikera fortsatt kriminell karriär har Brå (2021b) visat att unga som dömts för våld, rån eller hot mot tjänsteman har störst risk att fortsätta med brottslighet.

av dödligt våld i världen 2016 medan andelen 2004 var 40 procent (ibid.). Dödligt våld har på nytt börjat öka även i exempelvis USA och Canada. I Europa har det, som nämnts, i England och Wales noterats en uppgång i dödligt våld, som visserligen inte skett med skjutvapen, men i en kontext som liknar den kring dödsskjutningarna i Sverige. Förutom Sverige samt England och Wales framhåller Global Study on Homicide (UNODC 2019c) även Danmark, Nederländerna, Spanien och Italien som länder i Europa där kriminella gäng väcker allt mer oro, utan att det nödvändigtvis märks i den totala nivån av dödligt våld.

Även om inget annat studerat europeiskt land uppvisar en ökning som är direkt jämförbar med den i Sverige, kan det alltså inte uteslutas att en sådan utveckling hade kunnat, eller kan komma att äga rum även på annat håll. Omständigheter som gynnar plötsliga uppgångar i dödligt våld (Morgan m.fl. 2020), liksom individer som bär på de beskrivna riskfaktorerna, lär förekomma även i andra länder. Även om den negativa våldsspiralen, under vissa grundförutsättningar, kan utlösas på relativt slumpartade grunder, är det inte slumpen som avgör vilka personer som dras in.

Viktigt att förstå hur skjutvapenvåld sprider sig

Det är tveklöst så att mer kunskap behövs om bakgrunden till de ökande dödsskjutningarna i Sverige. Utvecklingen kan, enligt vad som just beskrivits, vara en del av en växande otrygghet som flera länder delar, även om det inte framkommer i Brås analyser av dödligt våld. Men att ökningen är så tydlig enbart i Sverige gör att en del av förklaringen bör finnas i just de svenska förhållandena.

Skiftning mellan svenska storstäder

Det kan exempelvis vara värt att uppmärksamma att medan Malmö tidigare varit den storstad som konstaterats vara mest drabbad av dödligt skjutvapenvåld (Khoshnood 2017), är det numera i Stockholm som nivån ligger högst (Brå 2021a). Gerell m.fl. (2021) har dessutom visat att ökningen i skjutningarna 2017 jämfört med åren innan var kopplad till platser med öppen droghandel i utsatta områden i Malmö, medan den skedde på andra platser i Stockholm. Att identifiera vad som kan finnas bakom dessa lokala skiftningar kan möjligtvis ge vägledning för att bättre förstå hur skjutvapenvåld sprider sig, och hur den ovanbeskrivna gruppdynamiken fungerar. Sådan dynamik kan förvisso handla om ett universellt socialt beteende snarare än om svenska förhållanden, och avta lika oförklarligt som den uppstått. Men det kan också finnas specifika skäl till att skjutningarna idag tycks minska i Malmö.

Utforska smittoeffekterna

Det kan också vara värt att vidare utforska de i litteraturen beskrivna smittoeffekterna (*social contagion*) som bidrar till att dödsskjutningarna sprider sig inom vissa områden. Analyser både i Sverige (Brå 2020b, Sturup m.fl. 2018a) och i USA (Green m.fl. 2017, Papachristos m.fl. 2015) ger starkt stöd för att skjutningar är länkade till varandra i tid och rum, genom att beteendet överförs mellan individer som tillhör samma grupperingar. Kunskap om hur det går till är, som Green m.fl. (2017) argumenterar, värdefull i det förebyggande arbetet som på samma gång kan fokusera på förövare som potentiellt utsatta.

Inspiration från 1980-talets USA

Även om det utifrån den senaste utvecklingen i Europa inte går att få någon vägledning i frågan om vad den svenska ökningen i dödsskjutningarna i grunden beror på eller hur den bäst motverkas, är liknande plötsliga uppgångar inget nytt, historiskt och globalt sett. Inom den industrialiserade världen är situationen i USA:s storstäder på 1980-talet antagligen det bästa exemplet – med en plötslig snabb ökning i dödligt skjutvapenvåld kopplad till illegala drogmarknader. Även denna uppgång har beskrivits i termer av smittoeffekter och ansvarslös vapen användning bland unga män i utsatta områden (Blumstein m.fl. 2000). Ökningen nådde sin topp kring 1993, varpå en lika snabb nedgång ägde rum. Även om kopplingen mellan vapentillgång och dödligt våld är omstridd (framför allt som förklaring till ökningarna) har man som bakgrund till minskningen efter 1993 framhållit flera intensiva polisiära insatser, inriktade på att avlägsna vapen från de unga som var involverade i våldet. Det anses ha resulterat i omvända smittoeffekter – genom att färre vapen var i omlopp och färre var villiga att beväpna sig på grund av en ökad risk för påföljd, men även genom ett minskat behov av att skydda sig från andra beväpnade män (ibid.). Som andra faktorer bakom minskningen i dödsskjutningar nämns avklingande efterfrågan på droger och ökade möjligheter för unga att komma in på arbetsmarknaden.

Att göra drogmarknader mindre våldsamma

Det kan också vara angeläget att närmare undersöka eventuella förändringar inom illegala drogmarknader i Sverige, samt om dessa marknader skiljer sig från andra länders på ett sätt som kan generera mer våld. Att sambandet är mycket komplext skildras i en kommande studie från Brå (Brå 2021c). Det är även kartlagt att skjutningarna koncentreras till platser i utsatta områden där öppen drogförsäljning

förekommer i svenska storstäder (Gerell m.fl. 2021). Att bekämpa försäljningen kan då framstå som en naturlig väg mot minskat skjutvapenvåld. Flera forskare menar dock att rättsväsendets insatser mot drogmarknader i ett kort perspektiv snarare kan riskera att ytterligare spä på våldet. De förespråkar istället, som ett första förebyggande steg, en strategi som är mer inriktad på skadereducering i termer av minskat våld (t.ex. Morgan m.fl. 2020, Gerell m.fl. 2021, Hales m.fl. 2006). Slutsatserna bygger dock på utomeuropeiska data (Werb m.fl. 2011); om en sådan strategi kan vara relevant för Sverige och vad det praktiskt skulle innebära behöver i så fall också ses över.

Akuta åtgärder och arbete på längre sikt

Det utesluter samtidigt inte repressiva åtgärder mot gängkriminalitet och skjutvapenvåld i sig. Att faktorer som triggat igång den ovan beskrivna negativa spiralen kan vara relativt slumpartade innebär inte nödvändigtvis att den svenska utvecklingen varit oundviklig. Polisen har på senare tid genomfört bland annat flera operationer utifrån beprövade metoder baserade på så kallad fokuserad avskräckning inriktad mot specifika grupper och nyckelpersoner. Straffskärpningar som bland annat medför obligatorisk häktning har ägt rum eller utreds och man har infört nya frihetsberövande påföljder vid ungdomsbrott. Detta är bara några exempel på en lång rad nationella satsningar som syftar till att få stop på skjutningarna.⁷⁷ Hur dessa åtgärder kommer att falla ut står kvar att utvärdera, men det går inte att utesluta att utvecklingen hade kunnat påverkas med ännu tidigare insatser.

En tydlig framgång är dock att Europol under 2020 tagit sig in på Encrochat, en tjänst för krypterad mobilkommunikation som använts i kriminella miljöer, vilket har lett till ett stort antal tillslag och gripanden över hela Europa, och inte minst i Sverige. Delar av den svenska polisens arbete mot gängproblematik har även, i linje med den evidensbaserade metoden GVI (*group violence intervention*), ett tydligt förebyggande och skadereducerande syfte, samtidigt som man strävar efter ökad trygghet, ett stärkt civilsamhälle och en bättre relation till rättsväsendet i de områden där våldet förekommer (Ivert och Mellgren 2021).

Enligt Polismyndigheten kan alla insatser redan ha gett resultat i termer av minskade skjutningar under första kvartalet 2021

⁷⁷ För information om ytterligare förändringar och pågående utredningar på området, se <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/ett-tryggare-sverige/skarpta-strafta-viktig-del-i-kampen-mot-den-organiserade-brottsligheten/>

jämfört med samma period året innan,⁷⁸ även om det är för tidigt att tala om ett trendbrott.⁷⁹ I det fortsatta arbetet för minskat skjutvapenvåld är det viktigt att behålla fokus på kunskapsbaserade lösningar, samtidigt som man vågar tänka nytt och balanserar mellan både ett kort perspektiv (akuta åtgärder för att stoppa våldet) och ett långsiktigt sådant (bekämpa de faktorer som ligger till grund för det).

---

⁷⁸ <https://polisen.se/contentassets/430a80f929814107abdd4e648116b8d5/skjutningar-2020.pdf/download?v=69a4a89e1b9f24d1ec445ce10dca312f>
<https://polisen.se/contentassets/430a80f929814107abdd4e648116b8d5/skjutningar-2021.pdf/download?v=f84a7395bdacba725791dd507abd6369>

⁷⁹ Antalet avlidna i skjutvapenvåld i Stockholm har exempelvis inte minskat, trots färre skjutningar.

Bilageförteckning

Bilaga 1: Urval av studerade länder	86
Bilaga 2: Olika grader av samstämmighet mellan datakällor inom länder	88
Bilaga 3. Dödligt våld i Sverige enligt olika källor	92
Bilaga 4. Dödligt våld i Danmark enligt olika källor.....	94
Bilaga 5. Dödligt våld i England och Wales, Tyskland och Frankrike enligt olika källor.....	97
Bilaga 6. Förekomst av olika våldsmetoder i respektive land i relation till befolkningsstorlek samt relativ fördelning	101
Bilaga 7. Utveckling av dödligt våld 2000 och framåt i ett antal europeiska länder efter kön, ålder och våldsmetod.....	107

Bilaga 1: Urval av studerade länder

Länder med god kvalitet i dödsorsaksstatistiken gällande dödligt våld enligt Bhalla m.fl. 2010 (samt Belgien)	Icke EU-land	Ytterligare data Brå samlat in	Liten befolkningsstorlek	Fall av dödligt våld med ospecificerad metod >25%	Ingår i studien	År kompletterade med WHO:s data	Kommentarer
Belgien					X	2000–2002	
Kroatien					X	2000–2005	
Polen					X	2000–2004	
Rumänien				X	—		
Slovakien					X	2000–2001	
Slovenien					X	2000–2010	
Tjeckien					X		
Ungern					X		
Estland					X	2000–2009	
Lettland					X	2000–2006	
Litauen					X	2000	
Moldavien	X				—		
Cypern			X		—		
Danmark		X			X		Data från Sundhedsstyrelsen har använts. Det finns oklarheter kring kvaliteten de senaste åren. Obduktionsuppgifter från Thomsen m.fl. (2019) har använts i vissa analyser.
Finland		X			X		Data från Statistics Finland har använts. EHM data har använts i vissa analyser.
Frankrike		X		X	X		Dålig kvalitet i dödsorsaksdata, uppgifter från rättsväsendet har använts (Eurostat, samtliga fall av dödligt våld, oavsett våldsmetod).
Grekland					X		
Irland					X		År 2006 saknas i både Eurostat och WHO data. Genomsnitt har beräknats utifrån 2005 och 2007. Underskattning i dödsorsaksdata gör att Irland inte ingår i vissa analyser.
Island			X		—		

Bilaga 1: Urval av studerade länder – fortsättning

Länder med god kvalitet i dödsorsaksstatistiken gällande dödligt våld enligt Bhalla m.fl. 2010 (samt Belgien)	Icke EU-land	Ytterligare data Brå samlat in	Liten befolkningsstorlek	Fall av dödligt våld med ospecificerad metod >25%	Ingår i studien	År kompletterade med WHO:s data	Kommentarer
Israel	X						
Italien					X	2004–2005	Data saknas för 2000–2002 enligt både Eurostat och WHO
Luxemburg			X		—		
Malta			X		—		
Nederländerna		X			X	2000–2006	EHM-data har använts i vissa analyser.
Norge	X	X			X		Data från Folkehelseinstituttet har använts
Portugal				X	—		
Spanien					X		
Sverige		X			X		Data från Socialstyrelsen har använts i analyser gällande Sverige och Norden, Eurostat-data har använts i jämförelse med andra länder. EHM-data samt Brås konstaterade fall av dödligt våld har använts i vissa analyser.
Tyskland		X			X		Dålig kvalitet i dödsorsaksdata, uppgifter från rättsväsendet (Eurostat, samtliga fall av dödligt våld, oavsett våldsmetod) och KFN (skjutvapenfall) har använts.
UK/England och Wales		X		X	X		Dålig kvalitet i dödsorsaksdata, uppgifter från rättsväsendet (Eurostat, samtliga fall av dödligt våld, oavsett våldsmetod) och ONS (olika våldsmetoder) har använts. Avser enbart England och Wales.
Österrike					X		

Bilaga 2: Olika grader av samstämmighet mellan datakällor inom länder

Jämförelse mellan dödsorsaksuppgifter (Eurostat/WHO) respektive uppgifter från rättsväsendet (Eurostat)

Tidigare studier har visat på starka samband mellan medicinska data om dödligt våld (dvs. dödsorsaksdata) respektive dödligt våld registrerat hos polisen, i varje fall i en del västeuropeiska länder (se t.ex. Eisner 2008). Brås jämförelse stödjer denna slutsats men visar även att samstämmigheten mellan dessa två källor varierar en del mellan de studerade länderna.

Eurostat samlar in både kriminal- och dödsorsaksstatistik från EU:s medlemsländer. Trots de nämnda bristerna i båda dessa källor kan man konstatera att båda tidsserierna⁸⁰ följer varandra väl i framförallt de nordiska länderna men även exempelvis Estland, Tjeckien och Nederländerna (se sammanställningen i tabell 2B). I en del andra länder visar de en sämre samstämmighet, och i vissa fall även motsatta trender beroende på källa (t.ex. Ungern, Slovakien och UK). Det skulle kunna spegla hur väl kriminalstatistiken granskas i respektive land, men kan även bero på kvaliteten i dödsorsaksregistreringen. I exempelvis England och Wales är nivån av dödligt våld utifrån dödsorsaksstatistiken orimligt låg och avståndet till uppgifterna från rättsväsendet särskilt stor.⁸¹ Med tanke på att den nationella kriminalstatistiken dessutom granskas (ONS 2020a) antyder det mätfel hos dödsorsaksdata. Även Frankrike och Tyskland uppvisar anmärkningsvärt låga tal utifrån dödsorsaksuppgifterna, jämfört med uppgifter från rättsväsendet, och i varje fall för Tysklands del har Brå genom kontakter med experter i landet fått information om att data från rättsväsendet är att föredra för att skatta förekomsten av dödligt våld.

Att den uppmätta nivån av dödligt våld är högre enligt kriminalstatistiken observeras dock genomgående i nästan samtliga länder, vilket är rimligt med tanke på en förmodad överrapportering hos rättsväsendet (om inte djupare granskning skett, se Brå 2021a) och sannolikt en viss underregistrering i dödsorsaksstatistiken (Duquet och Van Alstein 2015a, Ganmat m.fl. 2011, Thomsen m.fl. 2019).

⁸⁰ Enligt uppgifterna nedladdade under april 2020.

⁸¹ År 2016 registrerades exempelvis 13 gånger fler fall hos rättsväsendet enligt Eurostat, jämfört med dödsorsaksdata enligt WHO.

Som framgår av tabell 2B finns dock en stor variation från land till land i hur mycket nivåerna skiljer sig.

Vissa olikheter även i dödsorsaksuppgifter från WHO och Eurostat

Utifrån resonemanget ovan, samt det som beskrivs i avsnittet Metod och material, har Brå beslutat att utgå från dödsorsaksdata som huvudkälla för att studera dödligt våld i Europa. Ett särskilt data-uttag har begärts från Eurostat, och som ett nästa steg har Brå genomfört en noggrann jämförelse mellan detta uttag och de dödsorsaksuppgifter som WHO kontinuerligt och sedan en längre tid samlar in och publicerar i en offentlig databas. Syftet var att kunna bedöma huruvida dessa källor skulle gå att kombinera, eftersom ingen av tidsserierna innehöll data för hela den studerade perioden. Man kan konstatera följande:

1. Samstämmigheten är bättre för vissa länder (Norden, Central-Europa) än andra (UK/England och Wales, Frankrike).
2. Där diskrepanser finns avser de främst perioden 2011 och senare, det vill säga de år då Eurostat systematiskt börjat samla in och granska uppgifter om dödsorsaker från europeiska länder. Innan dess fick länderna rapportera till Eurostat på frivilligbasis. Det innebär att äldre Eurostat-data för vissa år och länder är inkompleta. För de år där data finns liknar dessa dock i stor utsträckning uppgifterna i WHO:s databas; i de flesta fall är antalen identiska.
3. De skillnader som förekommer, och alltså oftast avser de senaste åren (2011–), är främst koncentrerade till fördelningen mellan *övrigt dödligt våld* (dvs. utan vare sig skjutvapen eller kniv m.m.) respektive *dödligt våld med ospecificerade metoder*. Det innebär att skattningar av dödligt våld med skjutvapen eller kniv m.m., liksom av dödligt våld totalt sett, har en större samstämmighet mellan källorna – och därmed sannolikt en större tillförlitlighet. Det gör också att källorna kan kombineras – med reservationer för något mindre tillförlitlighet gällande ”övrigt våld” i vissa länder.

Den ovanbeskrivna granskningen har resulterat i bedömningen att WHO-data med fördel kan användas för att komplettera tidsserierna från Eurostat, där data saknats.

Tabell 2B. Antalet avlidna i dödligt våld i respektive land under perioden 2008–2018, enligt tillgängliga källor.

NORDEN		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Sverige	EUROSTAT, rättsväsendet				81	68	87	87	112	106	113	108
	Brå, Konstaterade fall	82	93	91	81	68	87	87	112	106	113	108
	WHO, ICD-10	70	85	88	71	62	78	78	98	86	106	
	Socialstyrelsen, ICD-10	70	85	88	71	63	78	78	98	90	108	102
	EUROSTAT, ICD-10 (Brås data)	70	85	88	71	63	78	81	100	96	109	
Danmark												
Danmark	EUROSTAT, rättsväsendet			42	46	47	48	74	62	56	71	58
	WHO, ICD-10				43	18	20	38	33			
	Sundhedsdata, ICD-10	47	45	52	44	21	21	43	38	40	46	38
	Statistics Denmark, ICD-10	47	46	42	43	18	17	38	33	26	35	29
	Obduktionsdata, Thomsen m.fl.	57	54	49	47	29	36	54	43	53		
	EUROSTAT, ICD-10 (Brås data)	44	43		46	19	20	41	34	49		
Norge												
Norge	EUROSTAT, rättsväsendet	34	29	29	111	27	46	29	24	27	28	25
	WHO, ICD-10	27	31	33	114	30	50	31	21	31		
	Folkehelseinstituttet, ICD-10	27	31	33	114	31	51	32	21	31	26	23
Finland												
Finland	EUROSTAT, rättsväsendet	133	120	119	110	88	89	88	82	74	68	90
	WHO, ICD-10	118	104	101	99	72	77	75	68	61	60	
	Statistics Finland, ICD-10	119	110	102	99	73	78	78	70	63	61	68
	EUROSTAT, ICD-10 (Brås data)	118	104	101	96	72	79	73	70	64	61	67

Fortsättning >>

TABELL 2B – fortsättning. Antalet avlidna i dödligt våld i respektive land under perioden 2008–2018, enligt tillgängliga källor.

TYSKLAND, UK/ ENGLAND OCH WALES OCH FRANKRIKE		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Tyskland	EUROSTAT, rättsväsendet	722	803	793	738	659	682	716	682	963	813	788
	WHO, ICD-10				431	403	394	368	433	372	352	
	EUROSTAT, ICD-10 (Brås data)				432	406	403	375	440	385	358	
UK/Eng- land och Wales												
	EUROSTAT, rätts- väsendet (E&W)	638	595	632	526	544	521	510	546	675	704	671
	WHO, ICD-10 (E&W)	82	86	71	92	59	68	62	62	55		
	WHO, ICD-10 (UK)			210	189	180	191	147	145	129	120	117
	EUROSTAT, ICD-10 (Brås data, UK)				123	106	99	85	80	84	80	
Frankrike												
	EUROSTAT, rättsväsendet	1021	819	796	856	784	777	792	1029	884	813	776
	WHO, ICD-10				394	395	395	284	298	275		
	EUROSTAT, ICD-10 (Brås data)	513	548	490	449	455	433	318	334	315		

Fortsättning >>

TABELL 2B – fortsättning. Antalet avlidna i dödligt våld i respektive land under perioden 2008–2018, enligt tillgängliga källor.

VÄSTEUROPA		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederländerna	EUROSTAT, rättsväsendet	150	154	144	143	145	125	123	104	94	132	100
	WHO, ICD-10	150	154	144	143	145	125	123	104	95	132	
	EUROSTAT, ICD-10 (Brås data)	150	154	144	160	155	142	143	125	110	159	120
Österrike												
	EUROSTAT, rättsväsendet	124	157	61	77	80	62	45	44	54	70	46
	WHO, ICD-10	48	58	45	46	36	36	38	50	43	46	
	EUROSTAT, ICD-10 (Brås data)	48	58	45	50	40	39	38	55	50	49	55
Belgien												
	EUROSTAT, rättsväsendet	Ej tillgängligt										
	WHO, ICD-10	128	134	117	146	130	110	114	119	125		
	EUROSTAT, ICD-10 (Brås data)	128	134	117	151	137	113	128	129	138	112	
Irland												
	EUROSTAT, rättsväsendet								30	35	42	42
	CSO, rättsväsendet	65	62	63	52	60	58	59	36	42		
	WHO, ICD-10	41	49	38	28	38	26	32	21			
	EUROSTAT, ICD-10 (Brås data)	41	43	38	28	38	26	32	21	23	20	

Fortsättning >>

TABELL 2B – fortsättning. Antalet avlidna i dödligt våld i respektive land under perioden 2008–2018, enligt tillgängliga källor.

CENTRALEUROPA		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Tjeckien	EUROSTAT, rättsväsendet	114	94	103	86	105	90	81	88	65	66	
	WHO, ICD-10	79	91	87	88	91	92	79	89	53	65	
	EUROSTAT, ICD-10 (Brås data)	79	91	87	89	96	95	81	93	53	68	55
Polen												
Polen	EUROSTAT, rättsväsendet						305	287	298	260	287	277
	WHO, ICD-10	486	414	353	407	371	423	336	293	284	263	
	EUROSTAT, ICD-10 (Brås data)	486	414	353	411	378	428	338	293	284	264	210
Ungern												
Ungern	EUROSTAT, rättsväsendet	181	139	138	145	124	154	146	221	91	160	86
	WHO, ICD-10	203	148	152	160	142	125	91	122	99	84	
	EUROSTAT, ICD-10 (Brås data)	203	148	152	160	142	125	91	122	99	84	103
Slovakien												
Slovakien	EUROSTAT, rättsväsendet		76	82	88	62	71	72	48	60	80	62
	WHO, ICD-10	69	62	65		57	67	47				
	EUROSTAT, ICD-10 (Brås data)	69	62	65	76	57	67	49	43	37	24	32
BALTIKUM												
Litauen	EUROSTAT, rättsväsendet	298	252	219	211	202	198	159	172	153	129	128
	WHO, ICD-10	248	199	172	158	135	144	112	121	100	78	72
	EUROSTAT ICD-10 (Brås data)	248	199	172	157	133	143	116	120	102	80	73
Lettland	EUROSTAT, rättsväsendet					70	50	64	67	69	88	84
	WHO, ICD-10	172	143	138	130	129	120	137	99			
	EUROSTAT, ICD-10 (Brås data)	171	142	138	130	130	120	137	100	90	74	
Estland	EUROSTAT, rättsväsendet	86	69	64	65	63	52	42	45	33	29	28
	WHO, ICD-10	91	81	62	65	65	52	42	42	32	29	28
	EUROSTAT, ICD-10 (Brås data)			62	64	63	52	42	45	34	29	28

Fortsättning >>

TABELL 2B – fortsättning. Antalet avlidna i dödligt våld i respektive land under perioden 2008–2018, enligt tillgängliga källor.

BALKAN		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Kroatien	EUROSTAT, rättsväsendet	71	49	62	49	51	46	36	37	44	46	24
	WHO, ICD-10	78	58	59	50	53	47	38	37	51	51	
	EUROSTAT, ICD-10 (Brås data)	78	58	59	50	54	47	38	38	52	51	24
Slovenien												
Slovenien	EUROSTAT, rättsväsendet	10	13	15	16	14	12	16	20	10	19	10
	WHO, ICD-10	13	11	10	19	16	21	20	13	14	23	
	EUROSTAT, ICD-10 (Brås data)				19	16	21	20	15	15	23	15

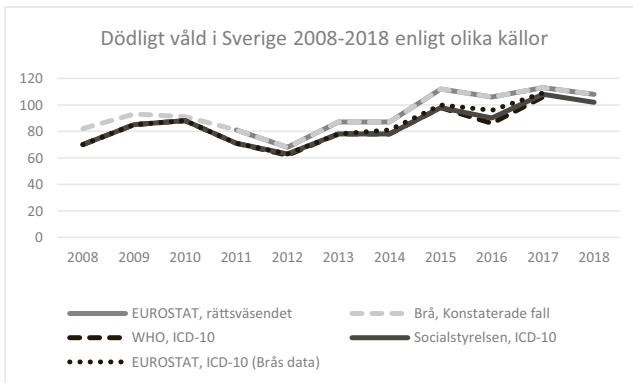
SYDEUROPA		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Spanien	EUROSTAT, rättsväsendet	426	399	390	387	362	302	323	302	294	307	290
	WHO, ICD-10	378	337	329	334	303	315	317	285	282	325	
	EUROSTAT, ICD-10 (Brås data)	378	337	329	334	303	315	317	285	282	325	275
Italien												
Italien	EUROSTAT, rättsväsendet	615	590	529	552	530	506	487	471	404	371	345
	WHO, ICD-10	511	510	464	451	464	422	378	392	364		
	EUROSTAT, ICD-10 (Brås data)	511	510	464	451	464	422	378	392	364	334	
Grekland												
Grekland	EUROSTAT, rättsväsendet	144	152	176	184	166	153	107	93	84	86	99
	WHO, ICD-10							121	99	87		
	EUROSTAT, ICD-10 (Brås data)	150	167	165	186	173	158	121	99	87	89	

Bilaga 3. Dödligt våld i Sverige enligt olika källor

Liknande nivå och trend oavsett källan

Trots att Sverige tillhör de länder som har en god tradition av data-registrering och statistikföring, observeras även här vissa skillnader i nivån av det dödliga våldet, beroende på vilken datakälla som ligger till grund för uppgiften. Det illustreras i diagram 1B utifrån perioden 2008–2018. Till skillnad från många andra länder är dock skillnaderna för Sveriges del mycket små och påverkar inte slutsatserna.⁸²

Diagram 1B. Absolut antal avlidna i dödligt våld i Sverige, 2008–2018. Olika källor.

Brås uppgifter i konstaterade fall av dödligt våld är identiska med Eurostats data från rättsväsendet (det är Brå som rapporterar dessa uppgifter till Eurostat). När det gäller de tre källorna till dödsorsaksdata visar även de en närmast perfekt samstämmighet fram till 2013, varpå uppgifterna från Eurostat ligger marginellt högre än de övriga källorna. Det enda året där en något större skillnad föreligger mellan dessa tre källor är 2016. Det bör delvis förklaras av det faktum att Brå har begärt in uppgifter från Eurostat ”by occurrence” – det vill säga uppgifter om dödligt våld som skett i Sverige, oavsett var offret varit folkbokförd – istället för ”by residence” – det vill säga uppgifter om personer som varit folkbokförda i Sverige, oavsett var de avlidit (vilket är den definition som används i Socialstyrelsens offentliga statistik och alltså skiljer sig från Brås). Det kompliceras

⁸² Avrundat och uppräknat till befolkningsnivå 2017 har totalt 11 personer per miljon invånare blivit offer för dödligt våld, oavsett källa.

dock av att i Sverige började folkbokföringsuppgifter för dem som avlidit registreras först 2012. För att öka jämförbarheten över tid har Brå valt att exkludera personer för vilka inget kön angivits, som enbart förekommit de senaste åren; frånvaro om uppgift om kön indikerar att de inte varit folkbokförda i Sverige⁸³ (något som bekräftats av Socialstyrelsen). Det innebär att den korrigerade tidsserien från Eurostat bör spegla antalet avlidna i Sverige, men enbart för personer som var folkbokförda i landet. Exakt vad den större skillnaden för 2016 beror på är oklart men den påverkar inte på något sätt Brås övergripande slutsatser.

Uppgifter från Socialstyrelsen används i kapitlet om dödligt våld i Sverige samt i den nordiska jämförelsen, medan data från Eurostat (kompletterat med data från Socialstyrelsen för 2018–2019) används i övriga internationella jämförelser, eftersom även andra länders uppgifter ska spegla förekomsten av dödligt våld ”by occurrence”.

---

⁸³ Könsklassificeringen i statistiken utgår från personnummer.

Bilaga 4. Dödligt våld i Danmark enligt olika källor

Tidigare i rapporten har det noterats att danska uppgifter om dödsorsaker tycks lida av särskilda kvalitetsbrister som redan uppmärksammats av andra forskare (Lehti m.fl. 2019, Thomsen m.fl. 2019). Eftersom Danmark är det av nordiska länder som Sverige ofta jämförs med när det gäller brottsutvecklingen har Brå sökt kompletterande information genom att kontakta olika danska myndigheter och forskare. I diagram 2B visas uppgifter om dödligt våld i Danmark utifrån olika källor.

Diskrepanser i dödsorsaksuppgifter beroende på källa

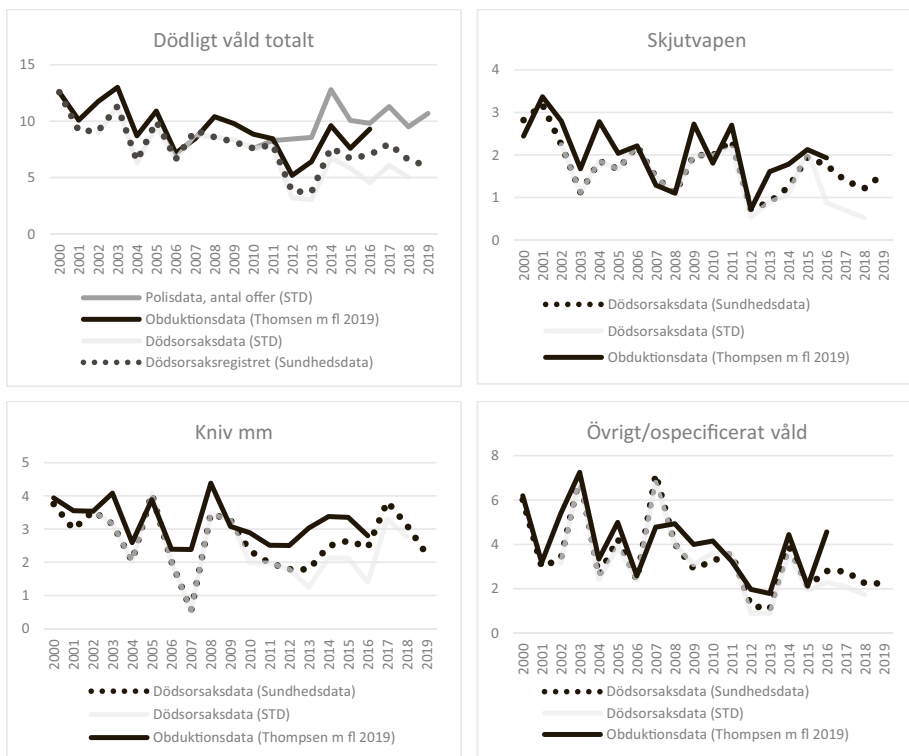
Det är Sundhedsdata i Danmark som ansvarar för det danska dödsorsaksregistret. Baserat på dödsorsakskoder redovisas uppgifter om dödligt våld även av Statistics Denmark (STD). Som diagram 2B visar följer dessa två tidsserier varandra väl fram till cirka 2011, men därefter ökar diskrepansen. Som en möjlig förklaring har både Sundhedsdata och STD angett eventuella olikheter i vilka dödsorsakskoder som inkluderats, vilket dock inte förklarar att skillnaden har blivit större över tid. Det förklarar heller inte det glapp som observeras för enskilda våldsmetoder, som motsvaras av specifika diagnoskoder. När det gäller exempelvis skjutvapenvåld har överlappningen mellan källorna varit i princip exakt fram till 2016, varpå serierna tydligt går isär. Diskrepansen gällande dödligt våld med kniv m.m. (som motsvarar en diagnoskod inom ICD-10) finns under hela det andra decenniet.

Obduktionsdata som facit

Brå har gjort bedömningen att uppgifterna från Sundhedsdata har en högre tillförlitlighet och det är dessa som använts i den europeiska jämförelsen. Skälet är dels att myndigheten förvaltar dödsorsaksregistret, dels att dessa uppgifter ligger närmare alternativa källor. Den mest pålitliga källan är en studie av Thomsen m.fl. (2019) som utifrån de konstaterade kvalitetsbristerna i dödsorsaksdata granskat obduktionsprotokoll, för att få fram bättre skattningar av dödligt våld. Protokollen innehåller mer information om enskilda fall än de dödsorsaksintyg som ligger till grund för registrerade dödsorsaksdata. Den svarta linjen i diagram 2B som markerar resultat av denna granskning kan därför betraktas som ett slags facit. Granskningen sträcker sig tyvärr bara till 2016, men det framgår att dödsorsaks-

data från både STD och Sundhedsdata sannolikt underskattar de faktiska nivåerna, även om problemet är mindre gällande Sundhedsdata. Diagrammet, som visar det dödliga våldet totalt sett, innehåller även en tidsserie med polisdata över antalet avlidna i dödligt våld. Dessa uppgifter är publicerade på STD:s webbplats och finns enbart från 2010. De tidigare åren är även denna källa drabbad av uttalade kvalitetsbrister. Under slutet av perioden ligger den skattade nivån av dödligt våld betydligt högre, i princip dubbelt så högt som dödsorsaksdata. Som tidigare nämnts tenderar data från rättsväsendet att överskatta den faktiska nivån av dödligt våld i ett land, medan dödsorsaksdata sannolikt underskattar den något (se Metod och material). Om uppgifter redovisade av Thomsen m.fl. (2019) ligger nära den faktiska nivån illustrerar det tydligt att så är fallet även i Danmark.

Diagram 2B. Antal avlidna i dödligt våld totalt och med olika våldsmetoder i Danmark 2000–2019, per miljon invånare. Olika källor.

Forskningskontoret vid det danska justitiedepartementet (Justitsministeriet 2019) publicerade en kartläggning av dödligt våld där man använt den danska delen av EHM. Analysen omfattar data från

2012 till 2017 och fokuserar enbart på uppklarade fall. Kartläggningen har inget tydligt utvecklingsperspektiv, men resultaten visar att 13 procent av händelserna under denna period har skett med skjutvapen och en 11 procent handlade om konflikter i kriminell miljö. En annan studie, baserad på de mer tillförlitliga obduktionsdata, visar att av samtliga händelser då män sköts till döds mellan 1992 och 2016 dödades en av tre inom kriminell miljö (Thomsen m.fl. 2021).

Trots problem med datakvalitet finns det alltså inget stöd för att dödsskjutningar och/eller dödligt våld i kriminell miljö skulle utgöra lika omfattande eller lika växande problem i Danmark som i Sverige. Kriminella gäng förekommer dock även i Danmark och konflikter kopplade till sådan miljö kan leda till tillfälliga uppgångar i dödligt våld.

Bilaga 5. Dödligt våld i England och Wales, Tyskland och Frankrike enligt olika källor

Stor diskrepans mellan olika datakällor

Som nämnts i metodavsnittet är dessa länders dödsorsaksdata förenade med dokumenterade kvalitetsbrister. I de flesta länder uppmäts visserligen högre nivåer av dödligt våld med data från rättsväsendet än med dödsorsaksdata. Tyskland, och i ännu högre grad Frankrike och UK, är dock de länder där skillnaden mellan dessa källor är särskilt stor (bilaga 2), motsvarande en flerfaldigt högre nivå för rättsväsendets data. De beräknat låga nivåerna av dödligt våld enligt dödsorsaksdata ligger dessutom inte i linje med det faktum att flera terroråd har ägt rum i dessa länder de senaste åren. De motsvaras heller inte av uppgifter i tillgängliga nationella kartläggningar.

Dokumenterad underrapportering i dödsorsaksdata

Gällande *Frankrike* visar äldre studier att dödsorsaksstatistiken underskattar det faktiska dödliga våldet med 40–45 procent, och att underskattningen sannolikt är konstant över tid (Mucchielli 2012).⁸⁴ När det gäller *UK* anger brittiska ONS (Office for National Statistics)⁸⁵ att det förekommer en kraftig fördröjning i rapporteringen av dödsorsaksuppgifter till Eurostat, som inte rättas till i efterhand. Det bidrar till en underskattning av den faktiska nivån. Aebi och Linde (2014) lyfter UK:s dödsorsaksdata som särskilt drabbade av en underrapportering och skattar den faktiska nivån

⁸⁴ Även uppräknat utifrån detta (dvs. närmast fördubblat) ligger nivån fortfarande något under det som rättsväsendet har registrerat (se bilaga 2), vilket är i linje med att medan dödsorsaksdata generellt innebär en underskattning av den faktiska nivån, är data från rättsväsendet tvärtom förknippat med viss överskattning. Trots glappet dessa källor emellan har de, åtminstone fram till 2009, visat på en liknande trend, med minskning sedan början av 1990-talet. Under de senaste åren (bortsett från att dödsorsaksdata enbart finns tillgängliga fram till och med 2016) är dock trenderna mer splittrade.

⁸⁵ Personlig kontakt med Justine Pooley, (Office for National Statistics, England).

av dödligt våld som tre gånger högre.⁸⁶ Också för *Tysklands* del bedöms dödsorsaksstatistiken ha bristande tillförlitlighet som mått på dödligt våld, vilket både den tyska federala polisen och kriminologer i landet bekräftar⁸⁷ (se även Birkel och Dern 2012). Problemet kan dock vara något mindre i Tyskland än i de övriga länderna.

För framför allt Frankrike, och i ännu högre grad Storbritannien, observeras dessutom en betydligt större diskrepans mellan å ena sidan dödsorsaksdata som redovisas i WHO:s offentliga databas och å andra sidan de uppgifter som Brå erhållit från Eurostat – till skillnad från andra länder, som istället visar på en god samstämmighet (se bilaga 2). Enligt WHO ligger nivån ännu lägre; underskattningen är sannolikt ännu större enligt denna källa, vilket gör att den inte utgör ett alternativ för Brås analys. Beträffande Tyskland verkar underrapporteringen vara ungefär densamma i WHO-data som i Eurostat-data (källorna kombineras i diagram 4B).

Behov av alternativa datakällor

Kvalitetsbrister i dödsorsaksuppgifterna skapar ett behov av en annan datakälla. För dessa tre länder redovisas därför data från rättsväsendet, som Eurostat samlar in och publicerar i en offentlig databas. I dessa specifika länder tycks fall av dödligt våld registrerade hos rättsväsendet genomgå en liknande granskning som den som görs i Sverige (Morgan m.fl. 2020, Bundeskriminalamt 2019, Mucchielli 2012), vilket ökar tillförlitligheten.

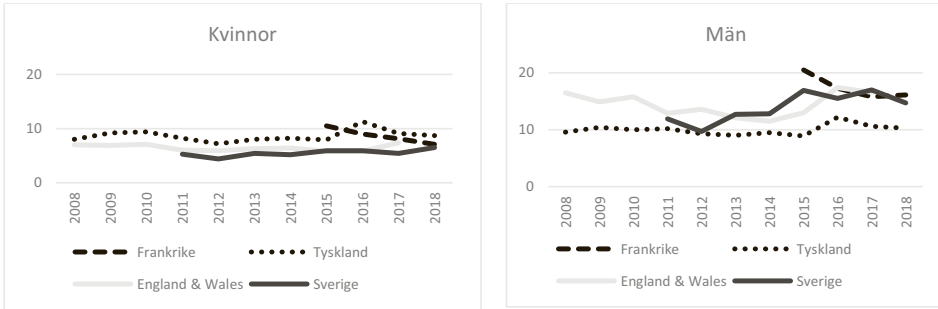
I diagram 3B redovisas det dödliga våldet totalt för kvinnor och män för de år där uppgifterna funnits tillgängliga i respektive land. När det gäller UK begränsas uppgifterna till England och Wales.

⁸⁶ Se Aebi och Linde (2014, fotnot 7):

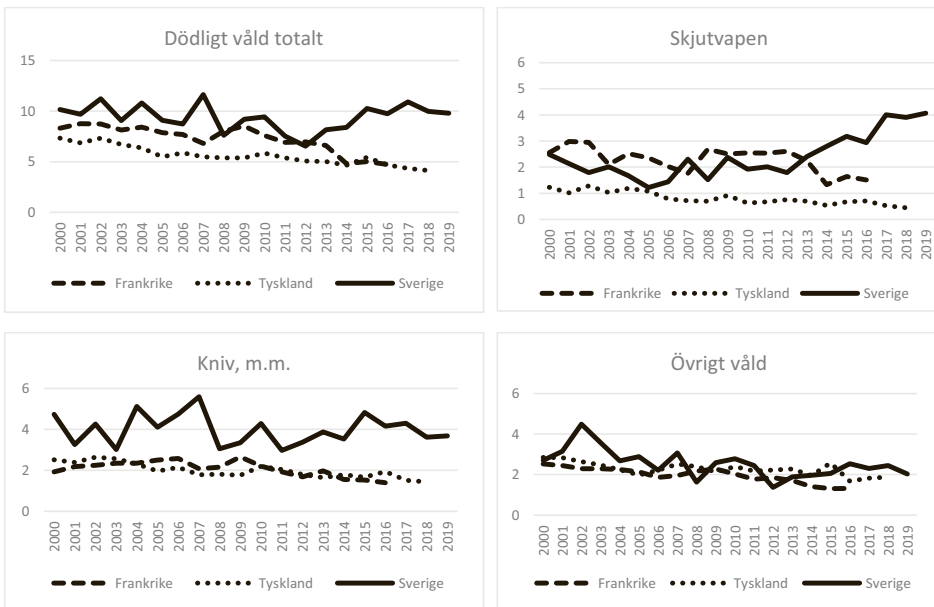
“UK data probably underestimate the number of homicide victims because data for England & Wales, which account for roughly 90 percent of the population of the UK, come from coroners’ returns relating to the first hearing at the Coroner’s Court. At subsequent hearings this decision may change, but the WHO statistics will not (Gordon Barclay, personal communication, 25 March 2014). Indeed, since 1978, coroners can use the temporary category of ‘probable homicide’ for dubious cases, and change it once final information on the causes of death is available. However, this reclassification is not transmitted to the WHO.”

⁸⁷ Personlig kontakt med Christoph Birkel och Auke Aplowski (båda vid Bundeskriminalamt) samt Dietrich Oberwittler (Max Plank Institute for Foreign and International Criminal Law, Department of Criminology, Freiburg) och Thomas Bliesener (Criminological Research Institute of Lower Saxony, Hannover).

Diagram 3B. Antal kvinnor respektive män avlidna i dödligt våld 2008–2018, per miljon invånare i Frankrike, Tyskland, England och Wales samt Sverige. Källa: Eurostat. Data från rättsväsendet.

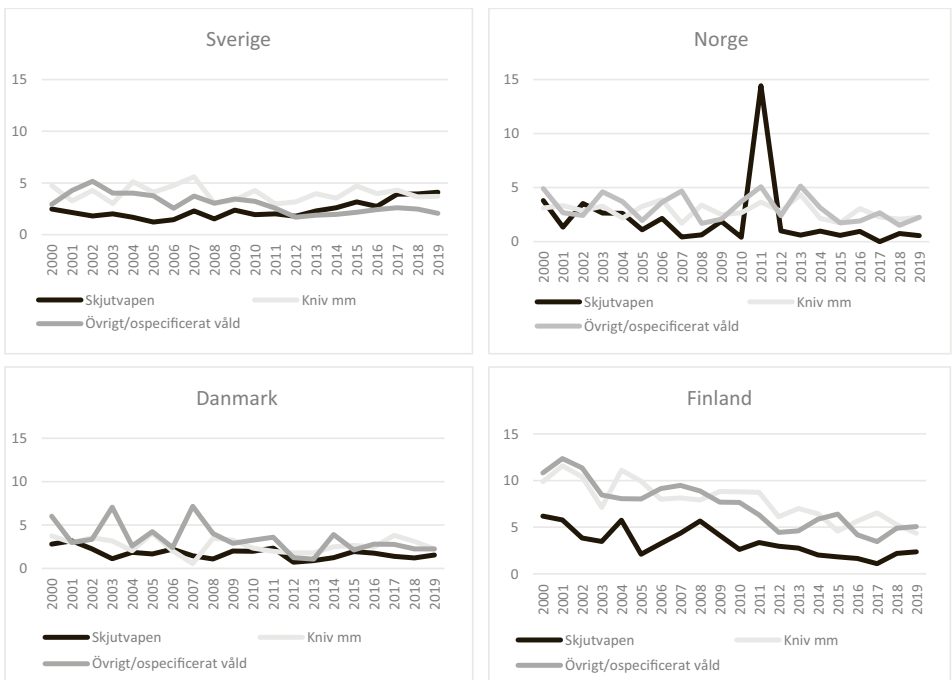
Diagram 4B. Antal avlidna i dödligt våld totalt och med olika våldsmetoder, 2000–2019 per miljon invånare, i Frankrike, Tyskland och Sverige. Källa: Eurostat (Frankrike), Eurostat/ SoS (Sverige) samt Eurostat/WHO (Tyskland). Dödsorsaksdata.

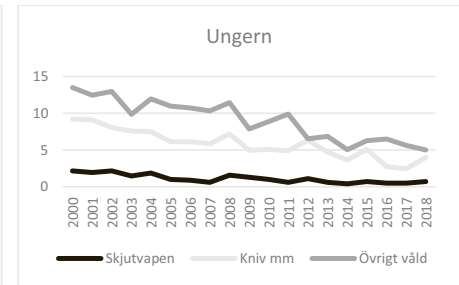
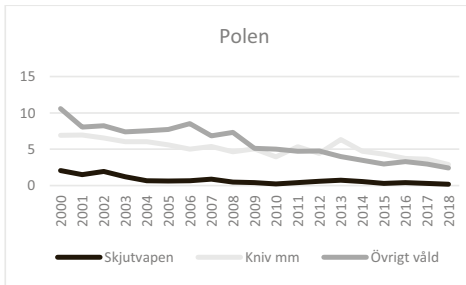
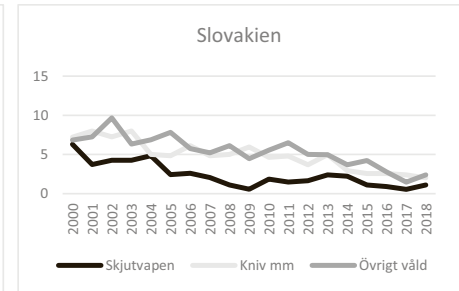
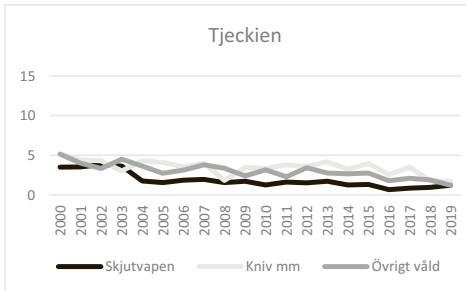
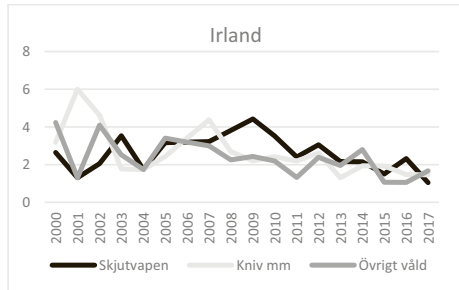
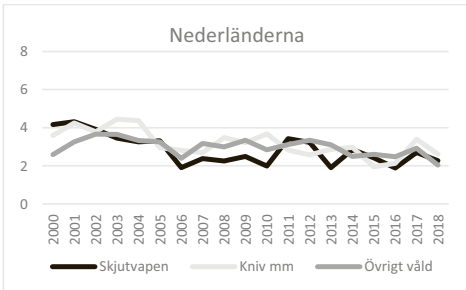
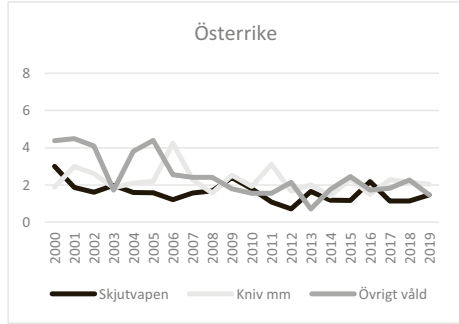
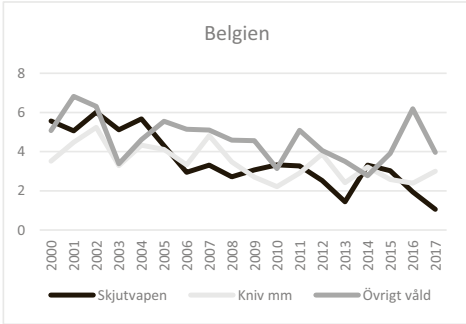

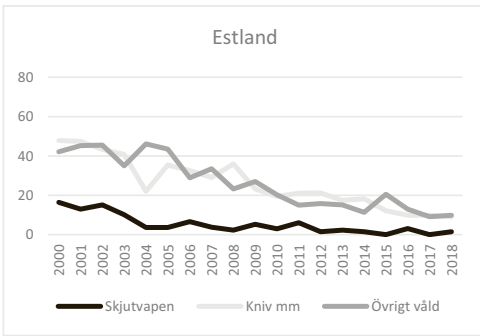
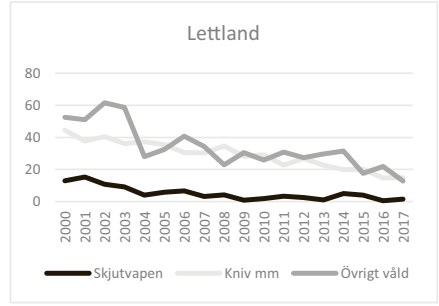
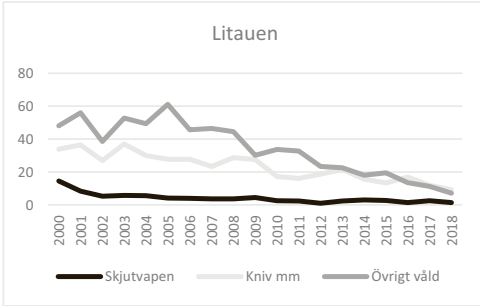
Att få mer detaljerade uppgifter om våldsmetod eller offrets ålder skulle kräva ett ytterligare särskilt datauttag. I brist på alternativ, men också för transparensens skull, redovisas i diagram 4B uppgifter om våldsmetod för Frankrike och Tyskland i jämförelse med Sverige, baserade på de bristfälliga dödsorsaksuppgifterna. (För England och Wales redovisas en sådan uppdelning i huvudtexten baserat på data från rättsväsendet).

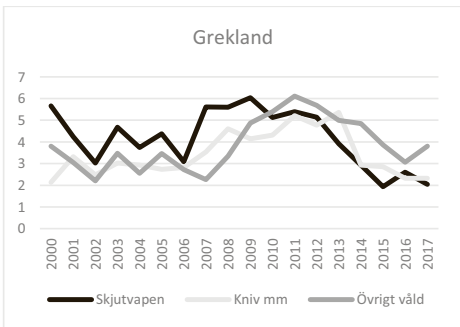
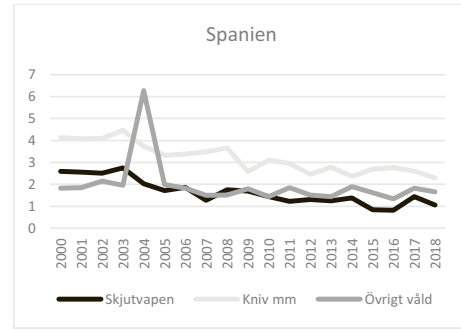
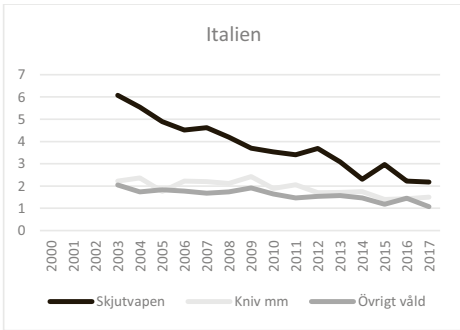
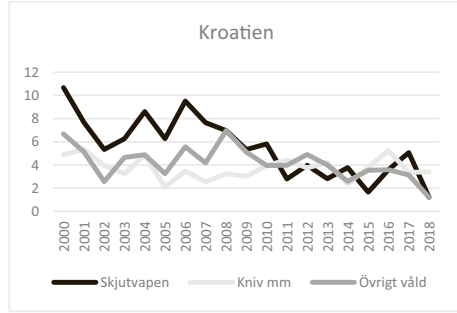
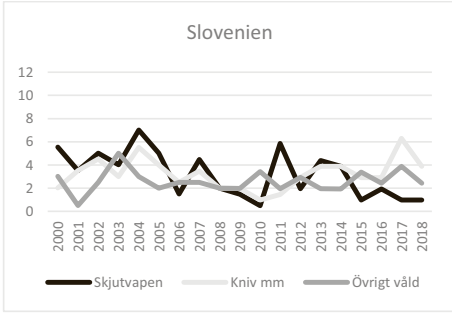
Bilaga 6. Förekomst av olika våldsmetoder i respektive land i relation till befolkningsstorlek samt relativ fördelning

Diagram 5B. Antal avlidna efter våldsmetod 2000–2019, per miljon invånare
Källa: Dödsorsaksdata från Eurostat/WHO/nordiska myndigheter.

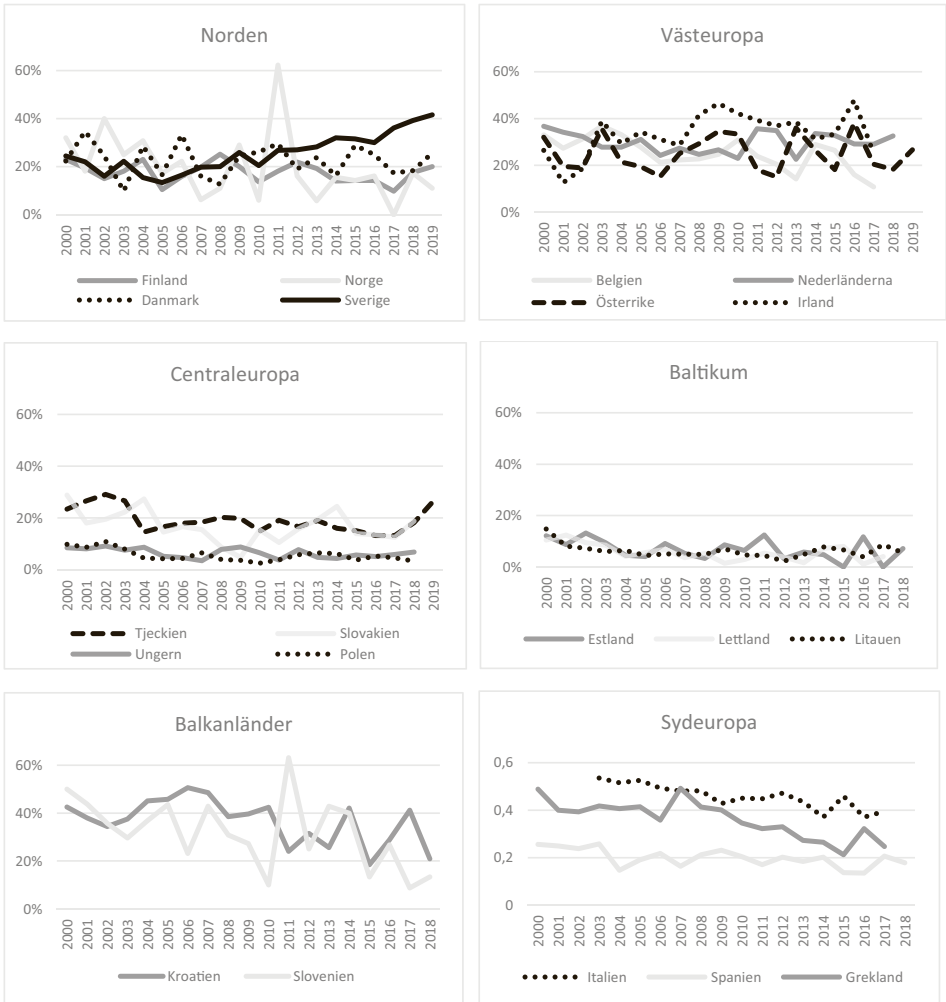

Diagram 6B. Andelen skjutvapenfall bland samtliga händelser av dödligt våld i respektive land, 2000–2019.

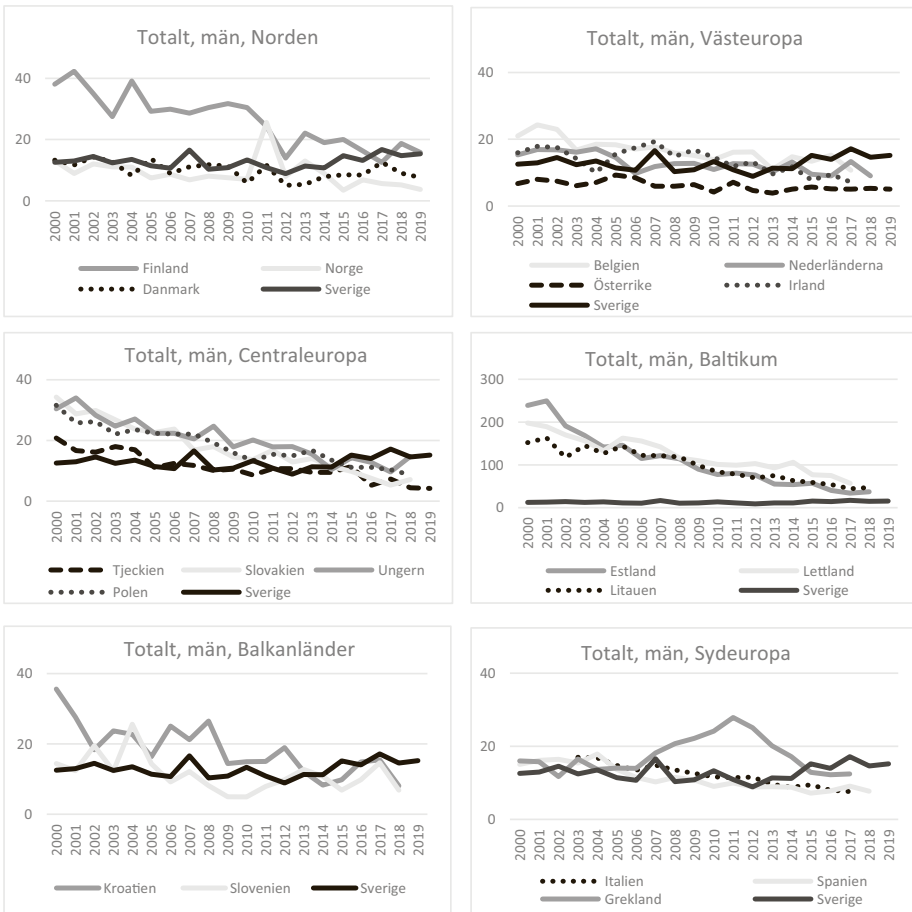
Källa: Dödsorsaksdata från Eurostat/WHO/nordiska myndigheter.

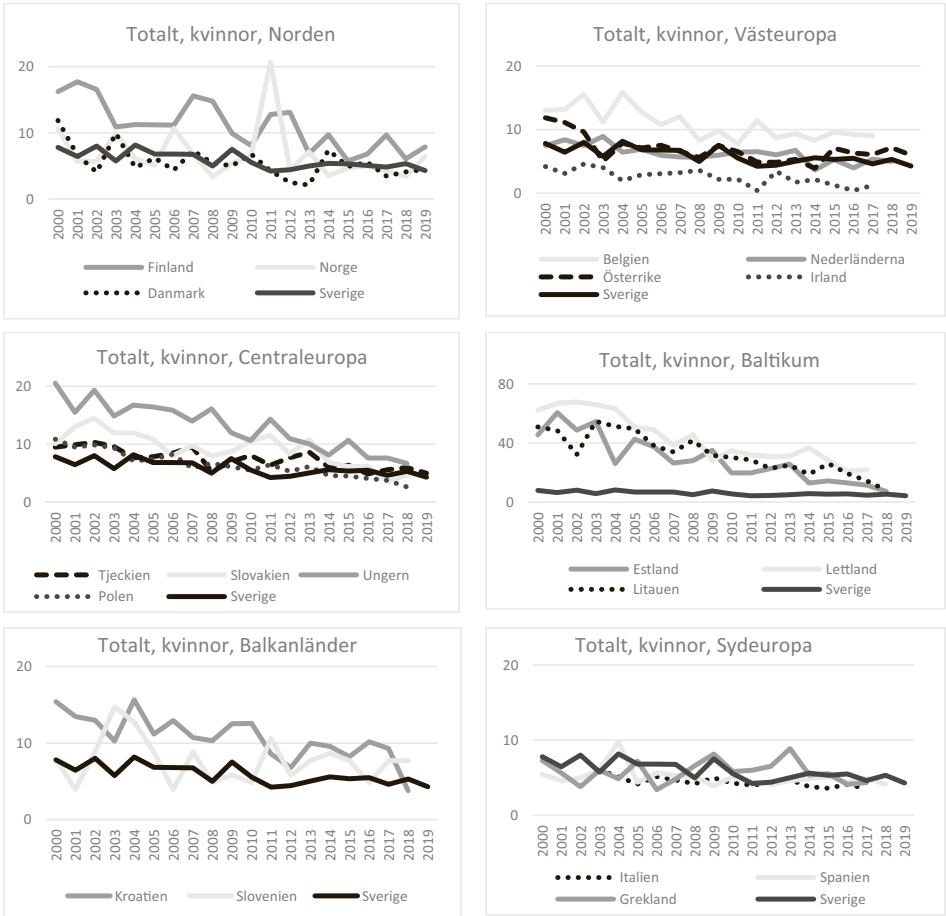
Bilaga 7. Utveckling av dödligt våld 2000 och framåt i ett antal europeiska länder efter kön, ålder och våldsmetod.

Diagram 7B. Antal avlidna i dödligt våld totalt i europeiska länder 2000–2019, per miljon invånare, män.

Källa: Dödsorsaksdata från Eurostat/WHO/nordiska myndigheter.
Avvikande skala för Baltikum.

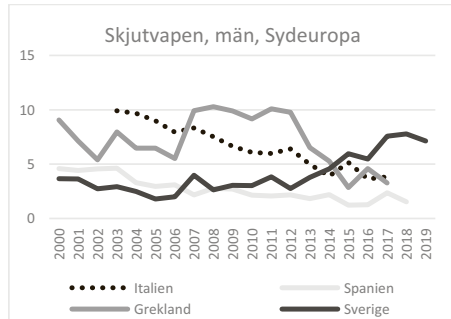
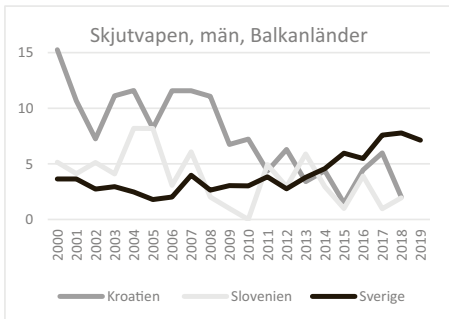
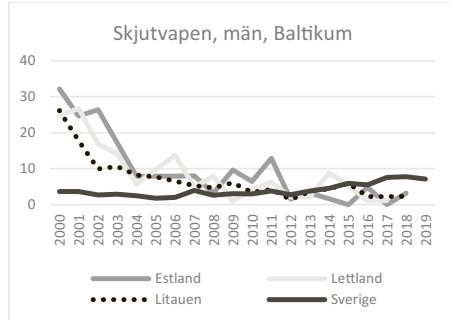
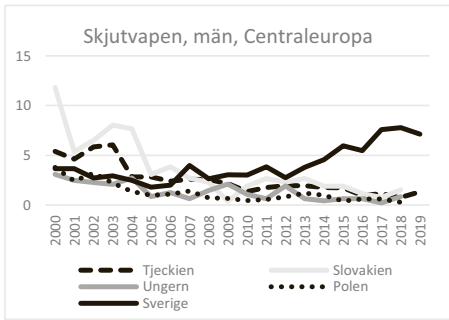
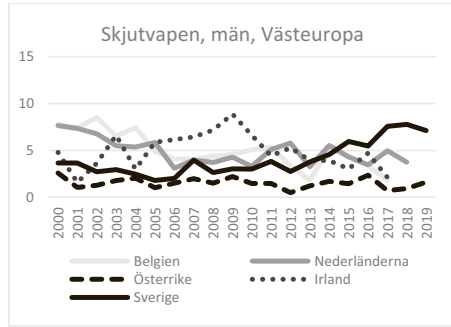
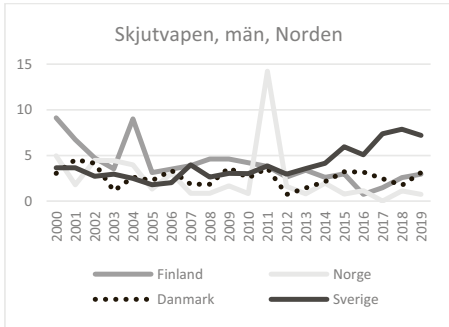

Diagram 8B. Antal avlidna i dödligt våld totalt i europeiska länder 2000–2019, per miljon invånare, kvinnor.
Källa: Dödsorsaksdata från Eurostat/WHO/nordiska myndigheter.
Avvikande skala för Baltikum.

Diagram 9B. Antal avlidna i dödligt våld med skjutvapen i europeiska länder 2000–2019, per miljon invånare, män.

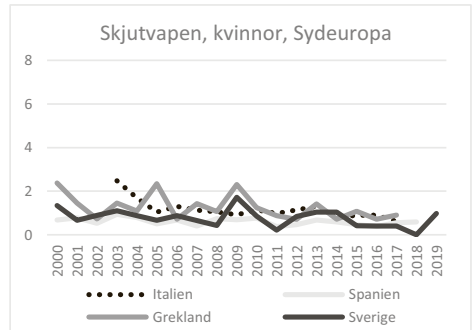
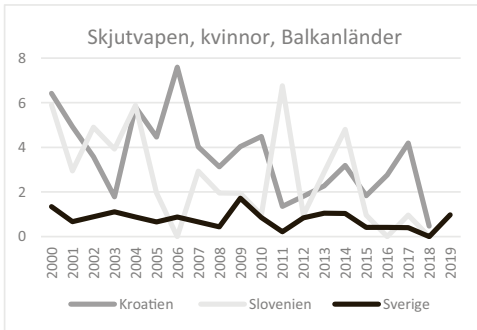
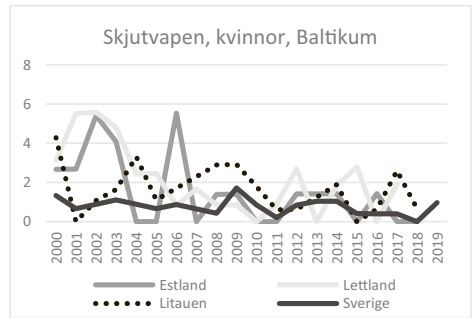
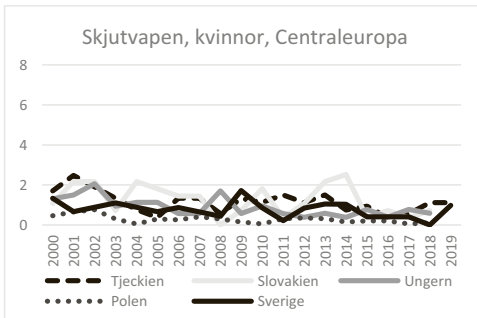
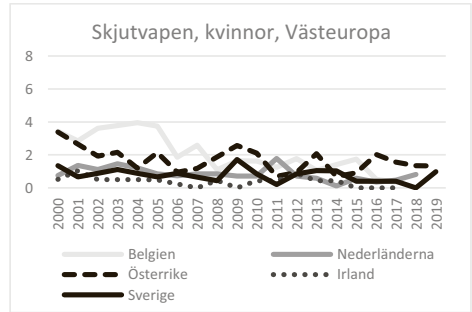
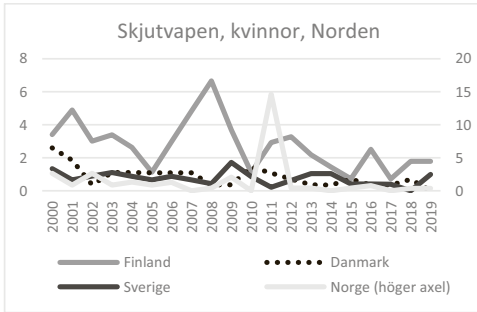
Källa: Dödsorsaksdata från Eurostat/WHO/nordiska myndigheter.
Avvikande skala för Baltikum.

Diagram 10B. Antal avlidna i dödligt våld med skjutvapen i europeiska länder 2000–2019, per miljon invånare, kvinnor.

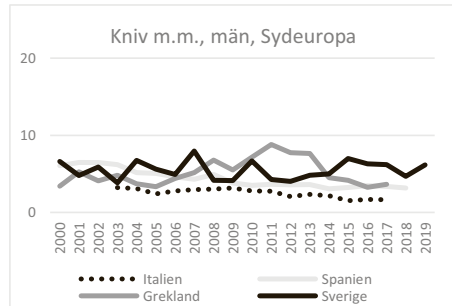
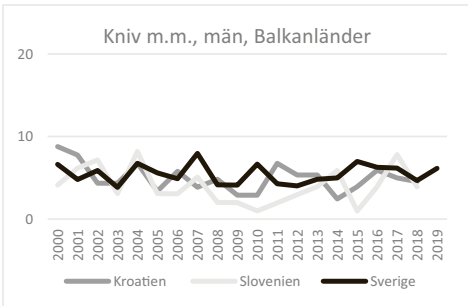
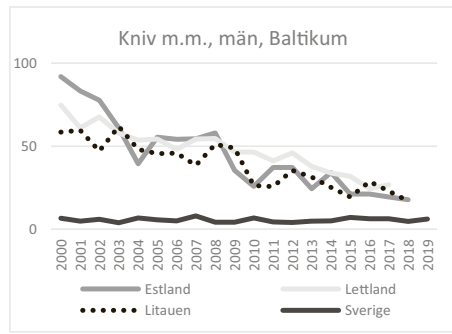
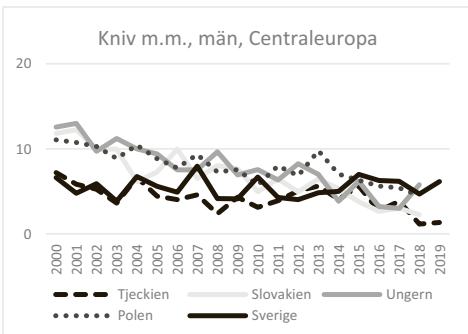
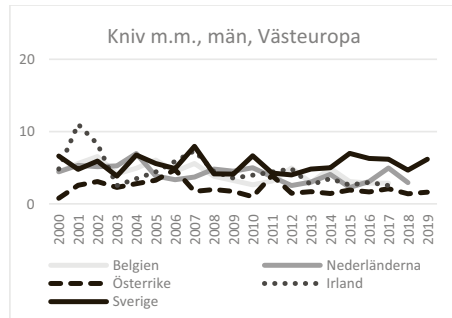
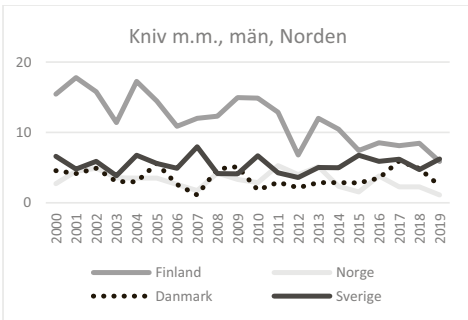
Källa: Dödsorsaksdata från Eurostat/WHO/nordiska myndigheter.

Avvikande skala för Norden (Norge).

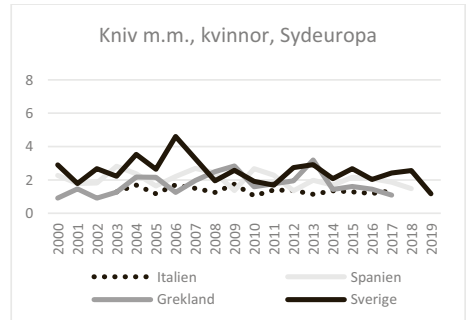
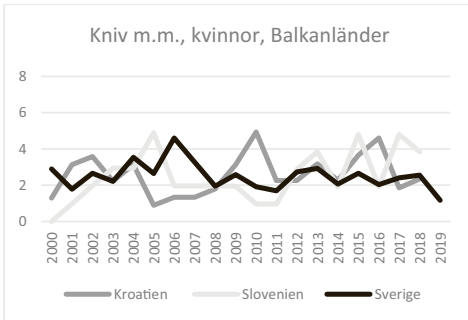
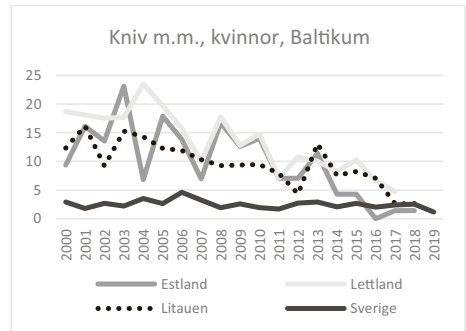
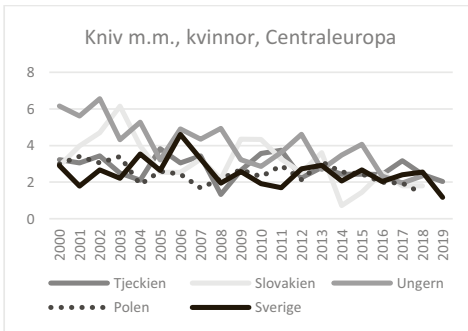
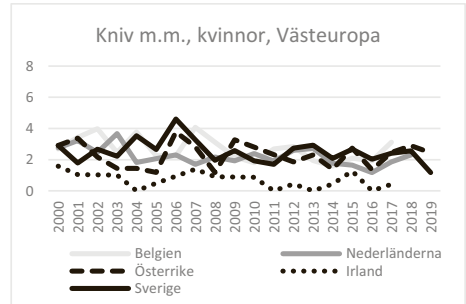
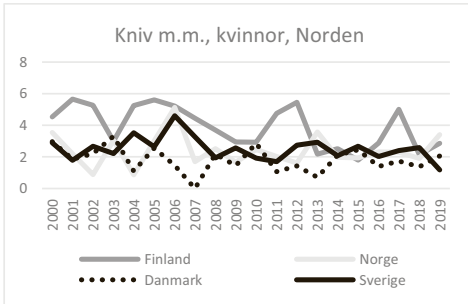
Diagram 11B. Antal avlidna i dödligt våld med kniv eller annat vasst föremål i europeiska länder 2000–2019, per miljon invånare, män.

Källa: Dödsorsaksdata från Eurostat/WHO/nordiska myndigheter. Avvikande skala för Baltikum.

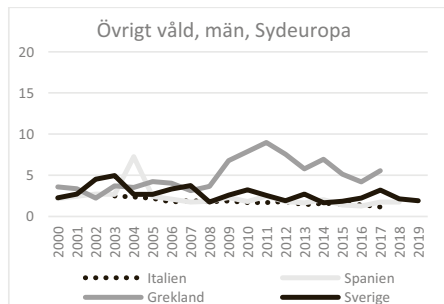
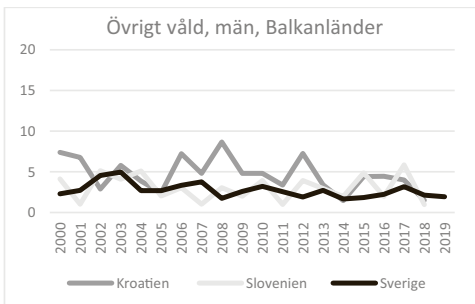
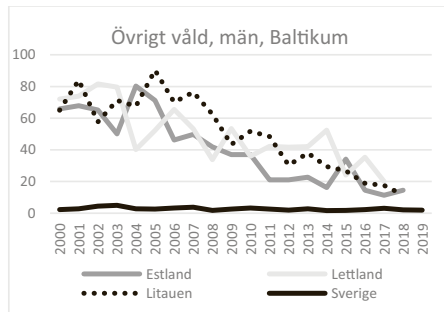
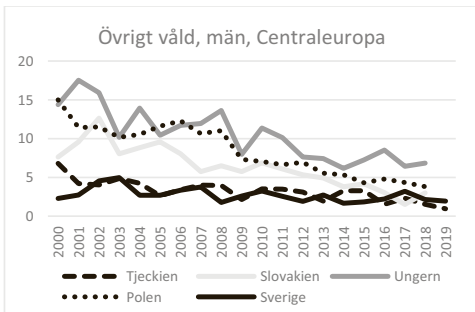
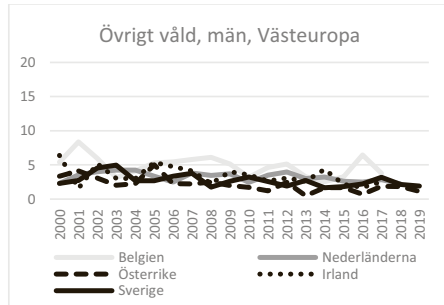
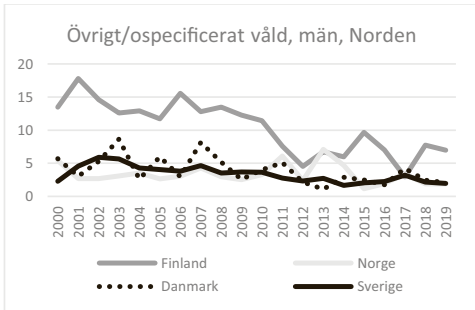

Diagram 12B. Antal avlidna i dödligt våld med kniv eller annat vasst föremål i europeiska länder 2000–2019, per miljon invånare, kvinnor.

Källa: Dödsorsaksdata från Eurostat/WHO/nordiska myndigheter.
Avvikande skala för Baltikum.

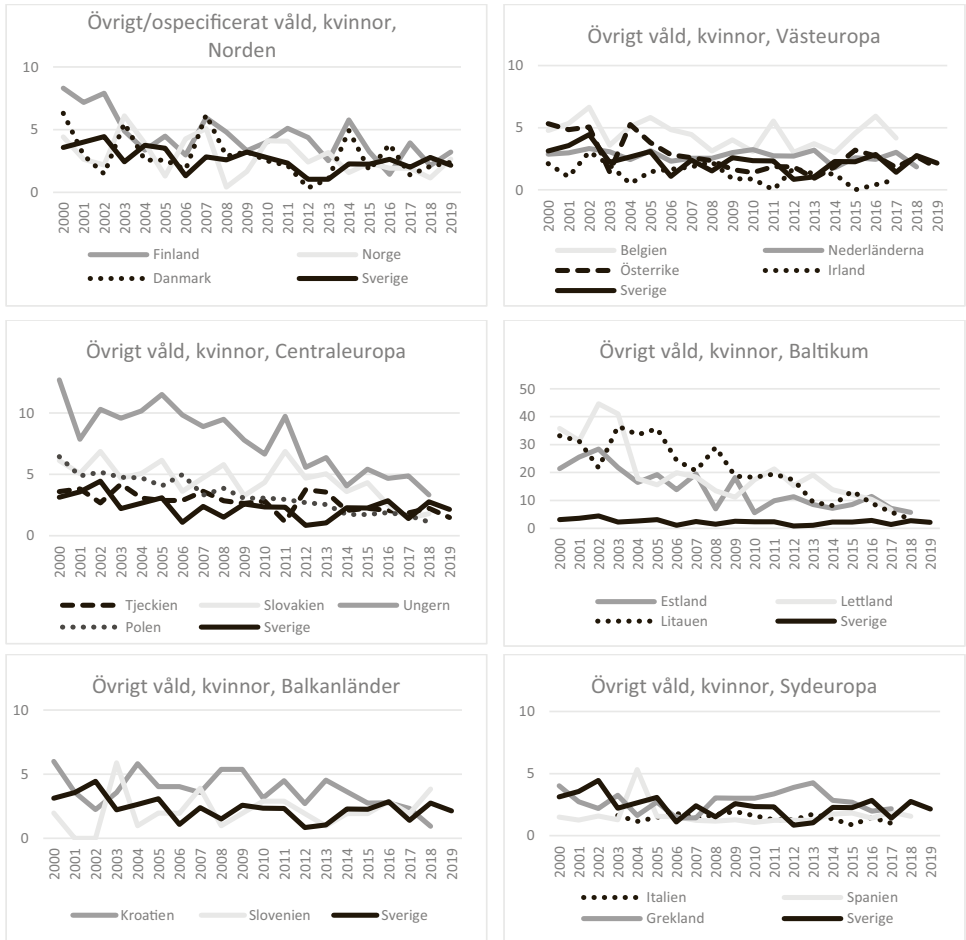

Diagram 13B. Antal avlidna i dödligt våld med övriga våldsmetoder i europeiska länder 2000–2019, per miljon invånare, män.
Källa: Dödsorsaksdata från Eurostat/WHO/nordiska myndigheter.
Avvikande skala för Baltikum.

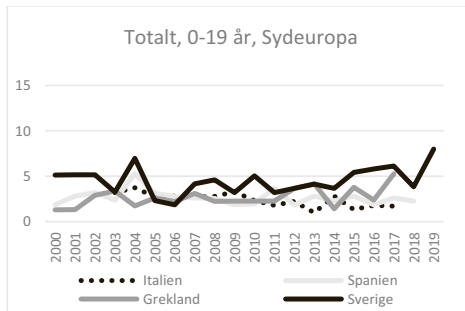
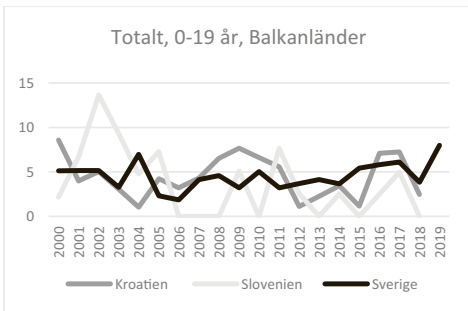
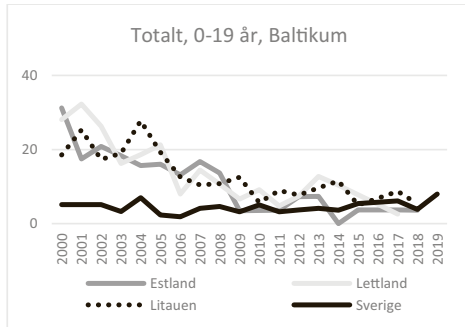
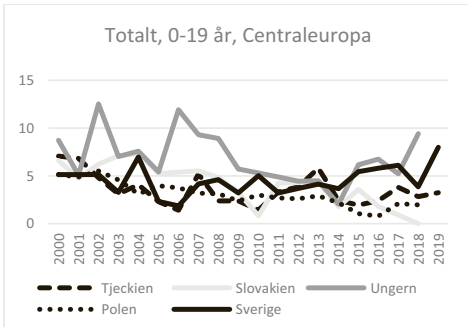
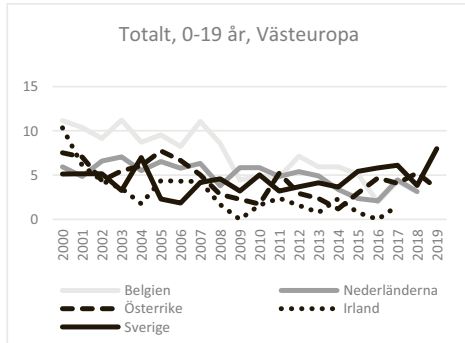
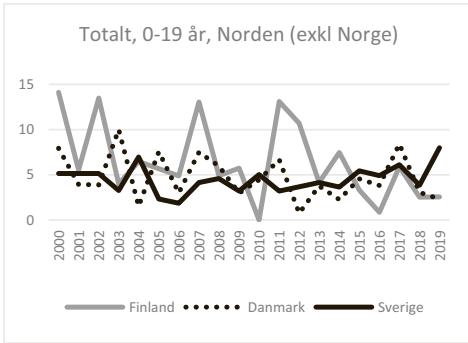

Diagram 14B. Antal avlidna i dödligt våld med övriga våldsmetoder i europeiska länder 2000–2019, per miljon invånare, kvinnor.
Källa: Dödsorsaksdata från Eurostat/WHO/nordiska myndigheter.
Avvikande skala för Baltikum.

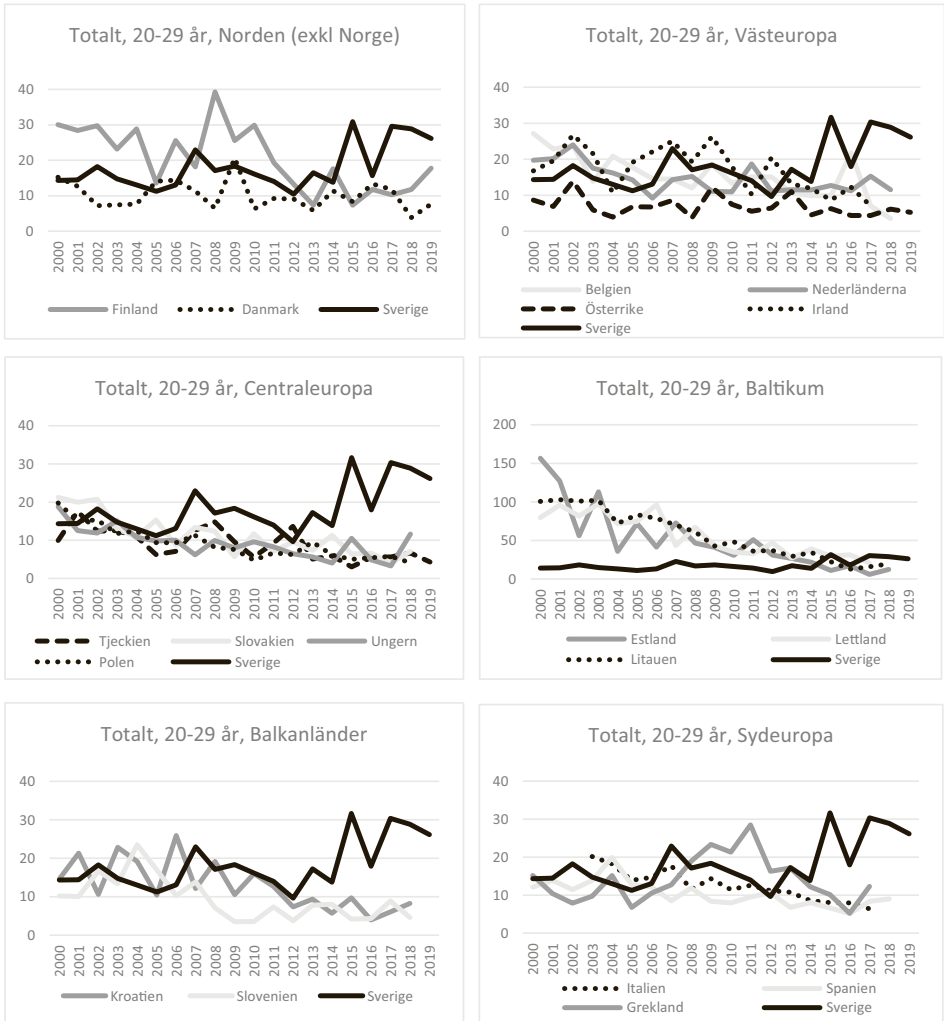

Diagram 15B. Antal avlidna i dödligt våld totalt i europeiska länder under 2000–2019, per miljon invånare, 0–19 år.

Källa: Dödsorsaksdata från Eurostat/WHO/nordiska myndigheter. Avvikande skala för Baltikum.

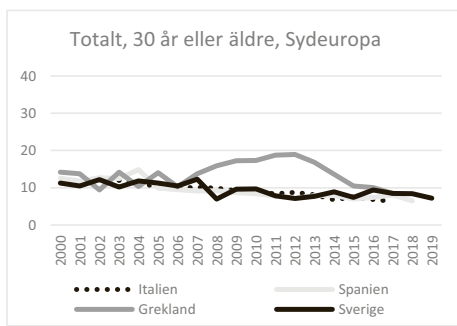
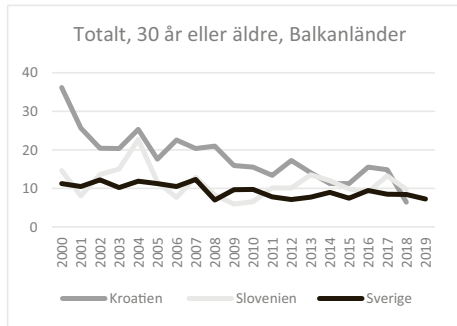
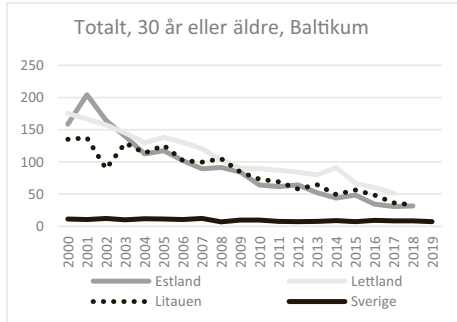
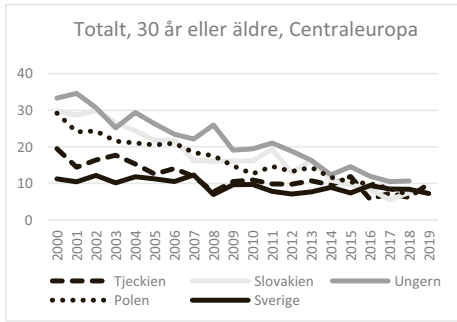
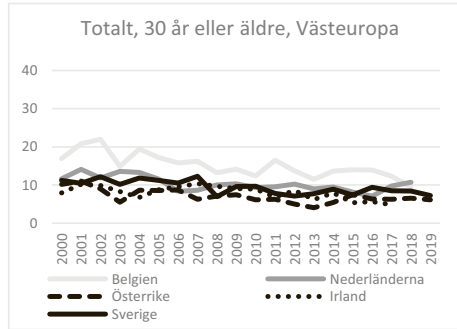
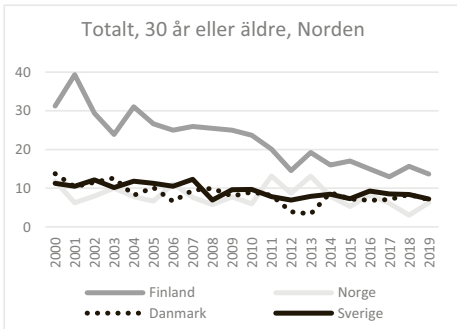

Diagram 16B. Antal avlidna i dödligt våld totalt i europeiska länder under 2000–2019, per miljon invånare, 20–29 år.
Källa: Dödsorsaksdata från Eurostat/WHO/nordiska myndigheter.
Avvikande skala för Baltikum.

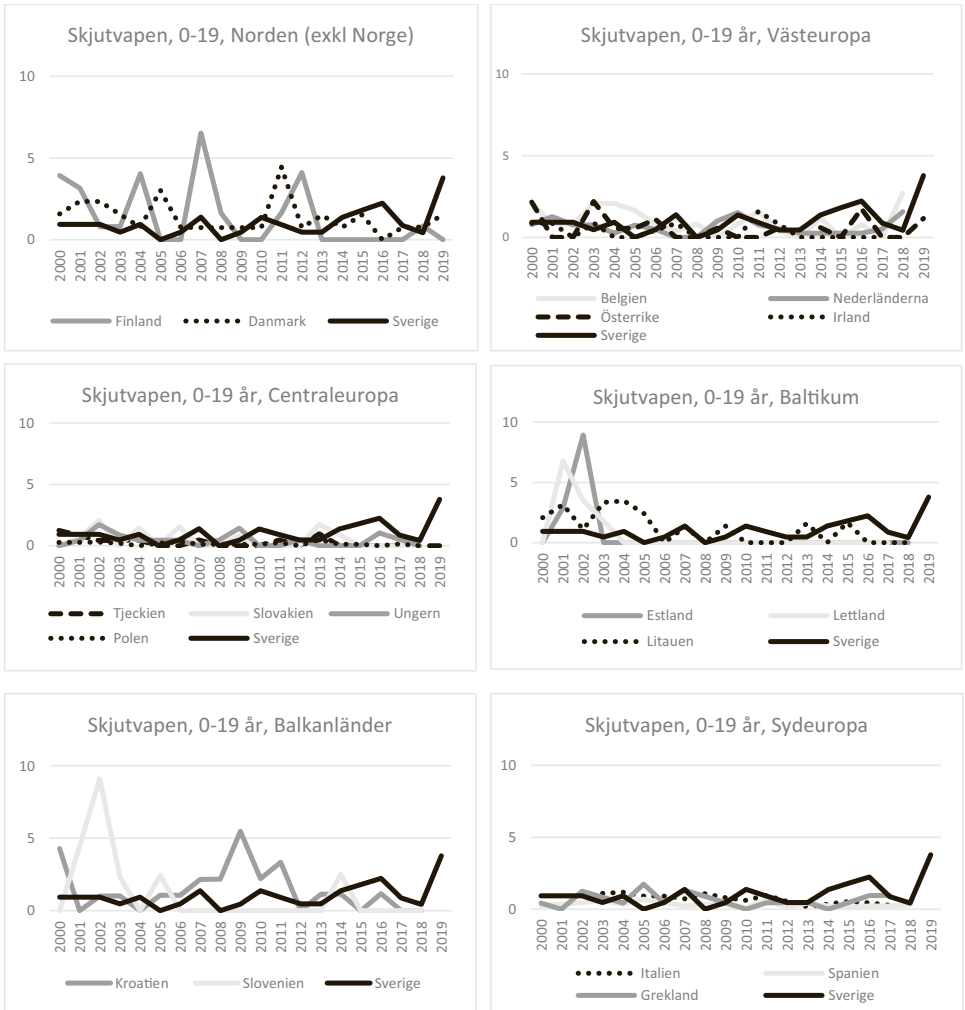
Diagram 17B. Antal avlidna i dödligt våld totalt i europeiska länder under 2000–2019, per miljon invånare, 30 år eller äldre.

Källa: Dödsorsaksdata från Eurostat/WHO/nordiska myndigheter. Avvikande skala för Baltikum.

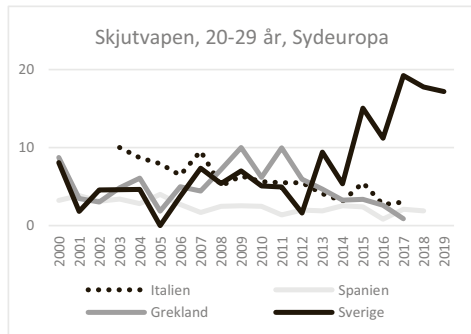
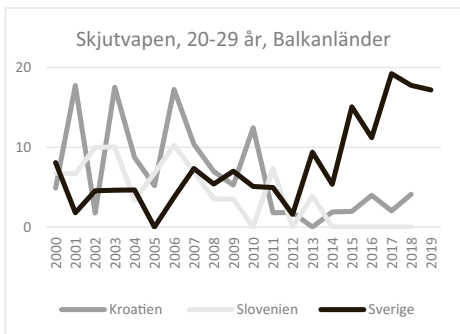
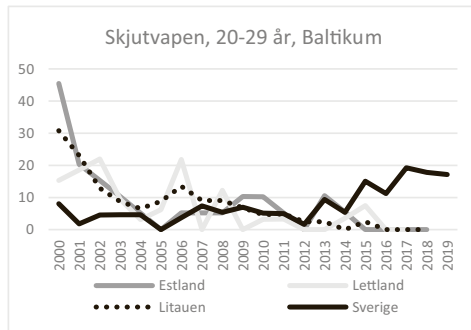
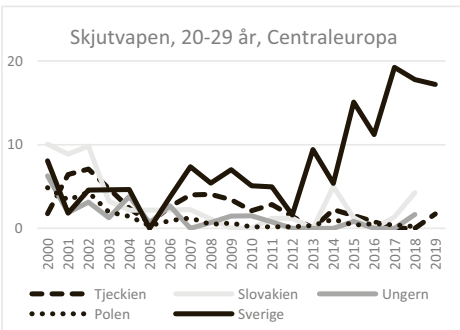
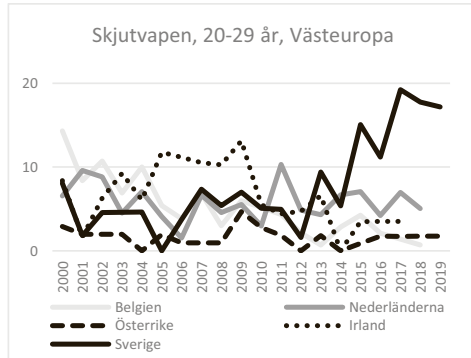
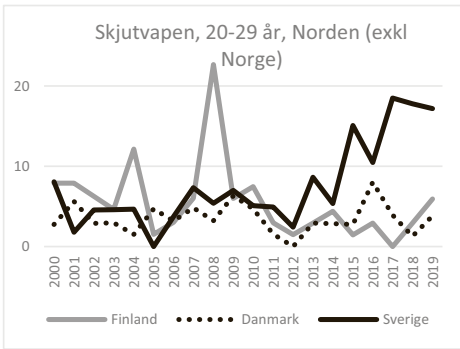

Diagram 18B. Antal avlidna i dödligt våld med skjutvapen i europeiska länder under 2000–2019, per miljon invånare, 0–19 år.

Källa: Dödsorsaksdata från Eurostat/WHO/nordiska myndigheter.
Avvikande skala för Baltikum.

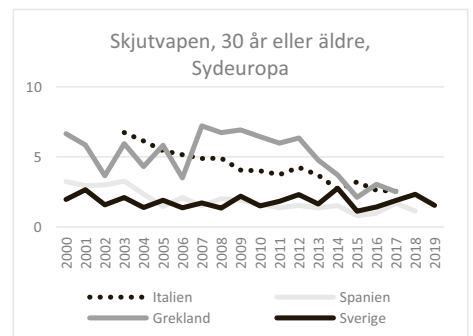
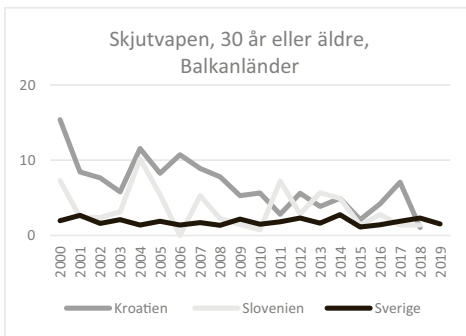
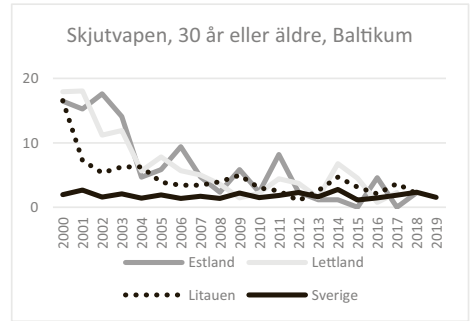
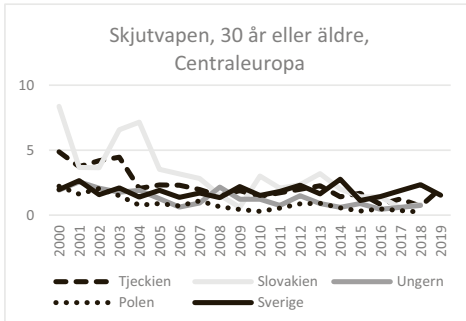
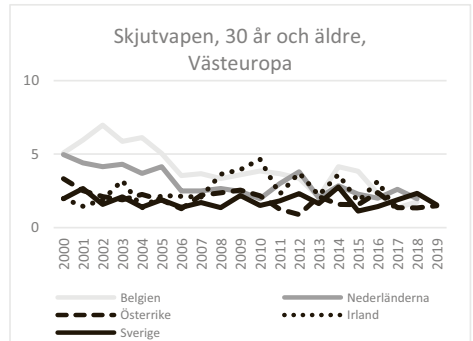
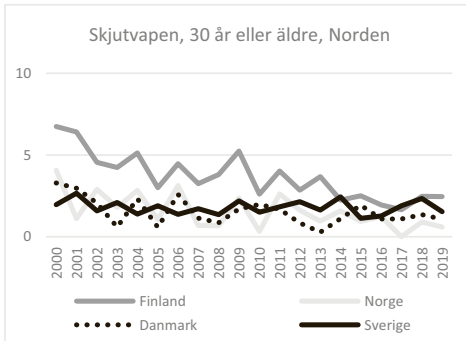

Diagram 19B. Antal avlidna i dödligt våld med skjutvapen i europeiska länder under 2000–2019, per miljon invånare, 20–29 år.
Källa: Dödsorsaksdata från Eurostat/WHO/nordiska myndigheter.
Avvikande skala för Baltikum.

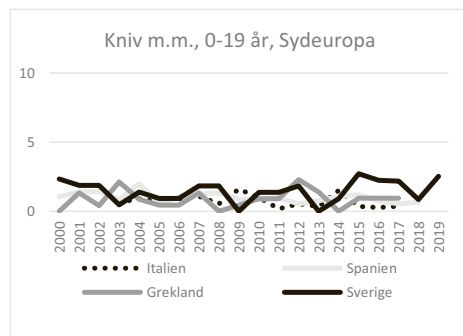
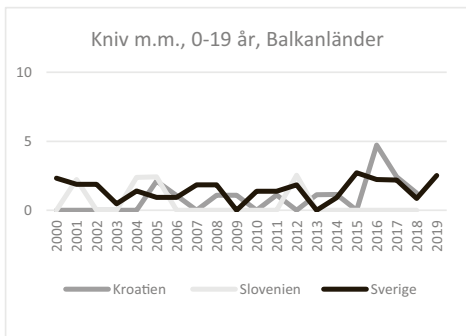
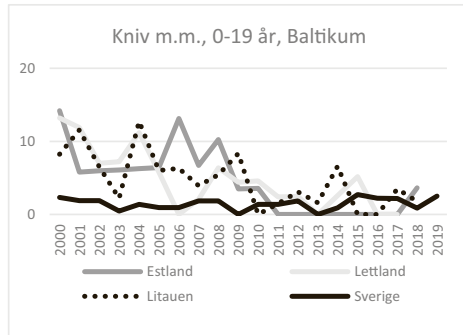
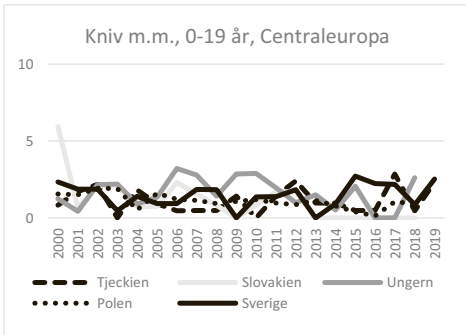
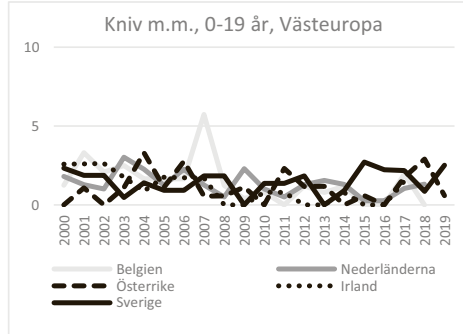
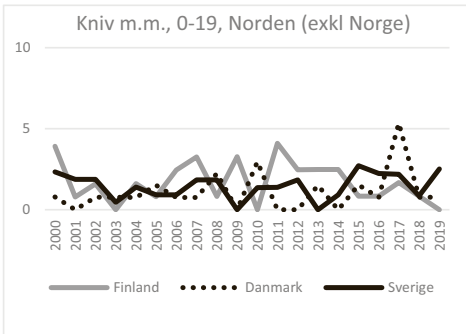

Diagram 20B. Antal avlidna i dödligt våld med skjutvapen i europeiska länder under 2000–2019, per miljon invånare, 30 år eller äldre.

Källa: Dödsorsaksdata från Eurostat/WHO/nordiska myndigheter.
 Avvikande skala för Baltikum och Balkan.

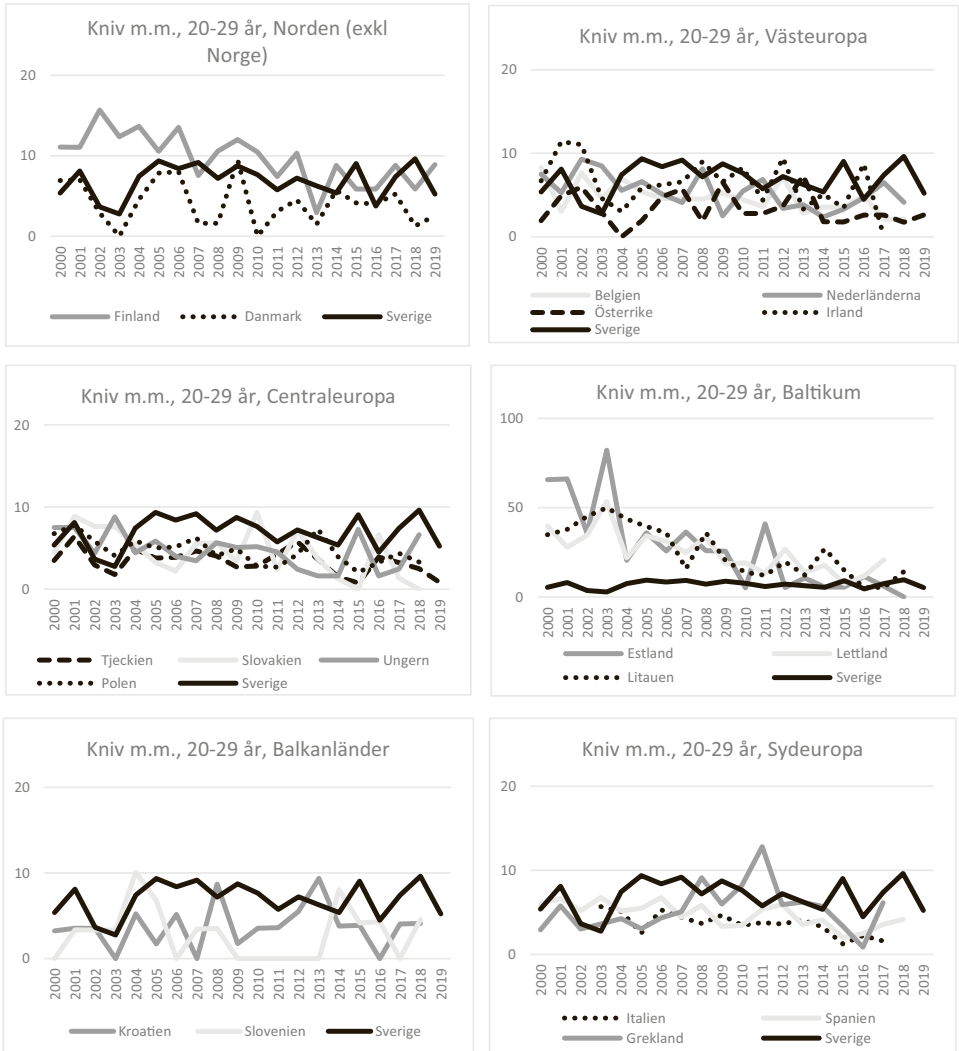

Diagram 21B. Antal avlidna i dödligt våld med kniv eller annat vasst föremål i europeiska länder under 2000–2019, per miljon invånare, 0–19 år.
Källa: Dödsorsaksdata från Eurostat/WHO/nordiska myndigheter.
Avvikande skala för Baltikum.

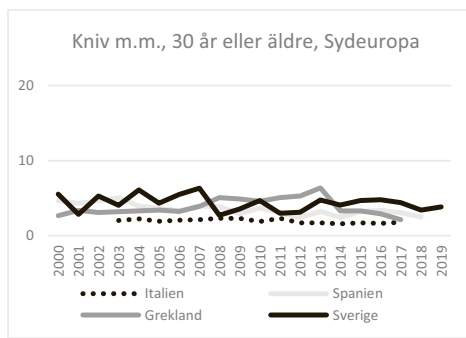
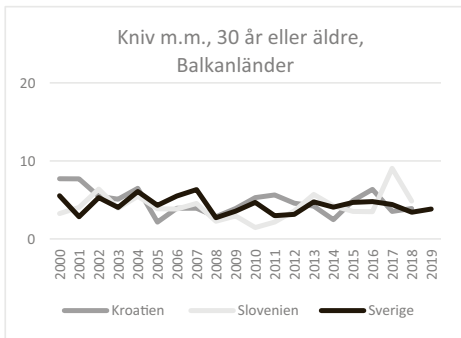
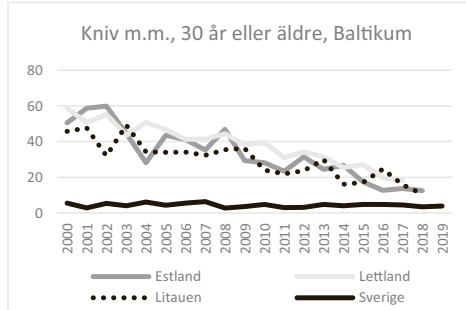
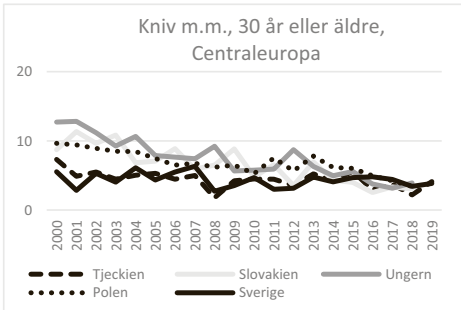
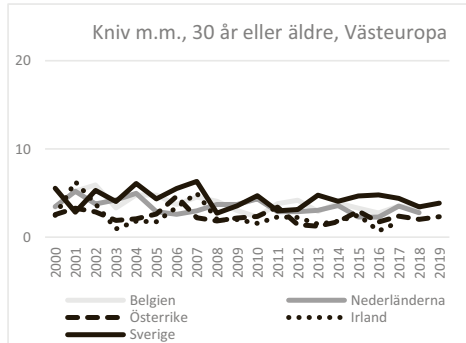
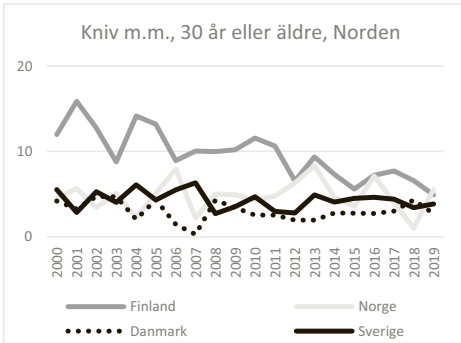

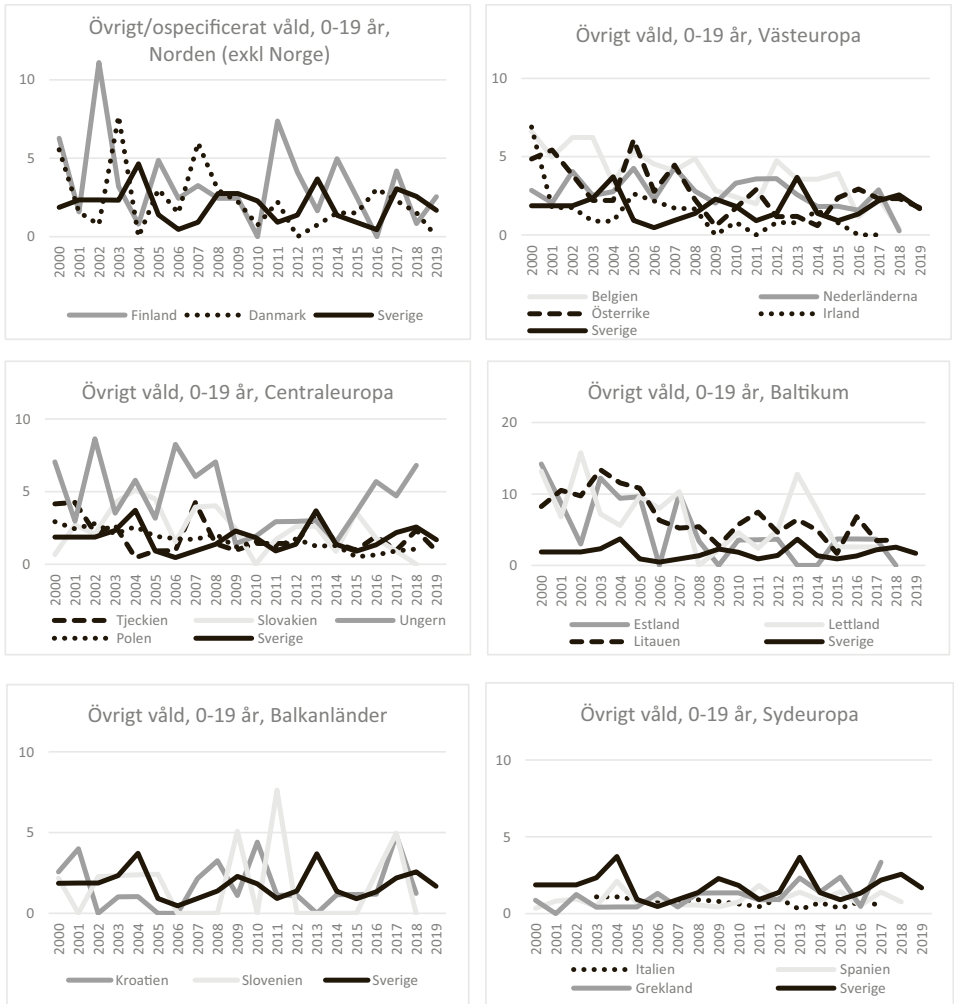
Diagram 22B. Antal avlidna i dödligt våld med kniv eller annat vasst föremål i europeiska länder under 2000–2019, per miljon invånare, 20–29 år.
Källa: Dödsorsaksdata från Eurostat/WHO/nordiska myndigheter.
Avvikande skala för Baltikum.

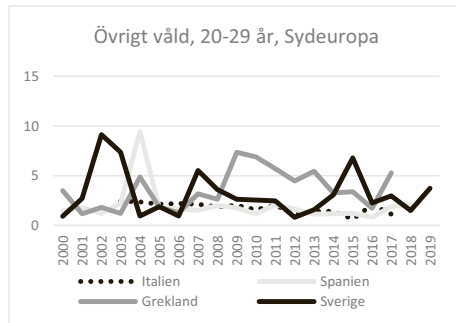
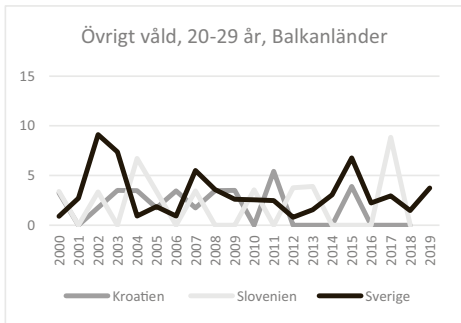
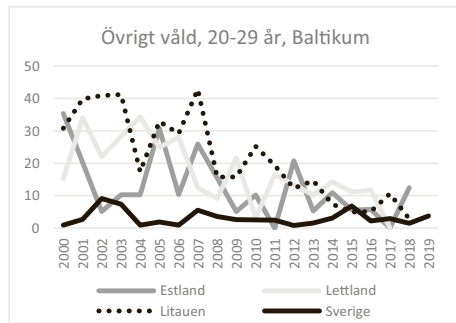
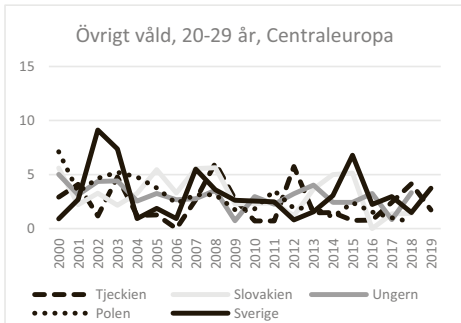
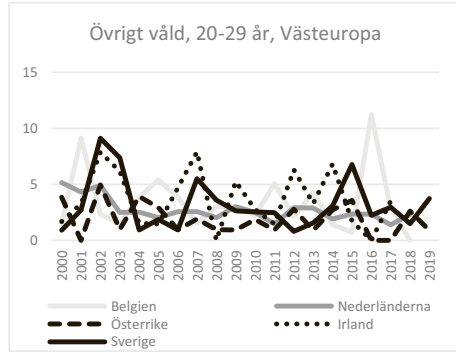
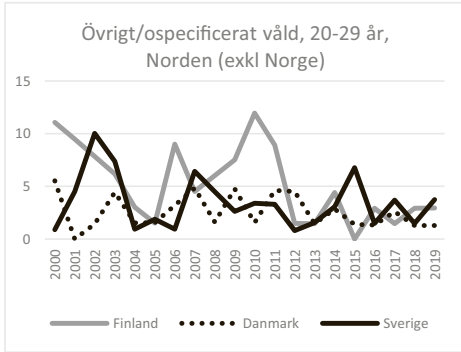
Diagram 23B. Antal avlidna i dödligt våld med kniv eller annat vasst föremål i europeiska länder under 2000–2019, per miljon invånare, 30 år eller äldre.
Källa: Dödsorsaksdata från Eurostat/WHO/nordiska myndigheter.
Avvikande skala för Baltikum.

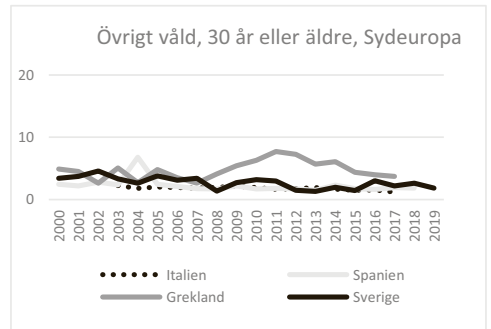
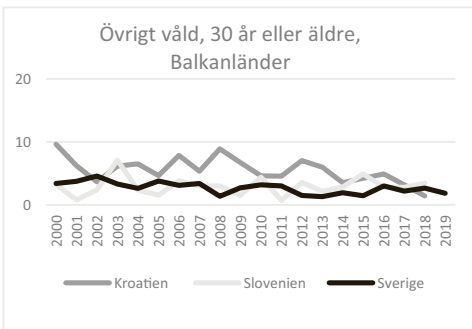
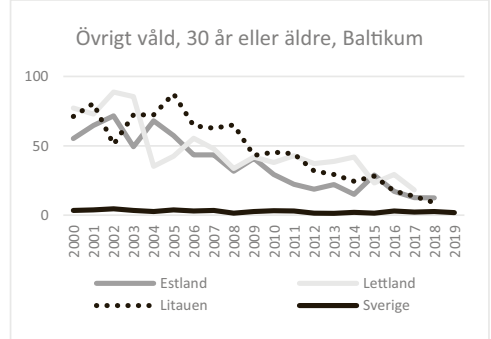
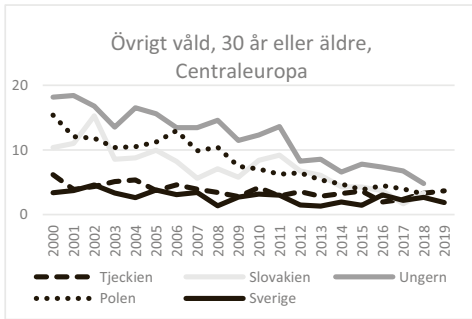
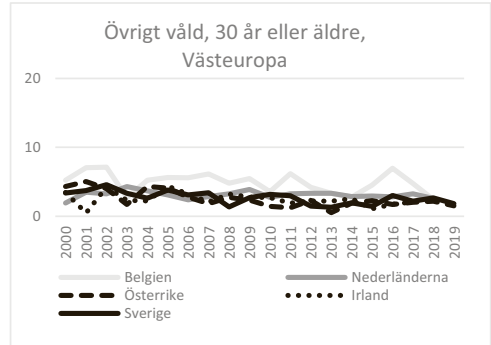
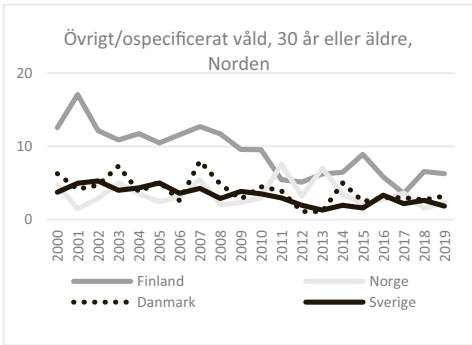
Diagram 24B. Antal avlidna i dödligt våld med övriga våldsmetoder i europeiska länder under 2000–2019, per miljon invånare, 0–19 år.
Källa: Dödsorsaksdata från Eurostat/WHO/nordiska myndigheter.
Avvikande skala för Baltikum.

Diagram 25B. Antal avlidna i dödligt våld med övriga våldsmetoder i europeiska länder under 2000–2019, per miljon invånare, 20–29 år.
Källa: Dödsorsaksdata från Eurostat/WHO/nordiska myndigheter.
Avvikande skala för Baltikum.

Diagram 26B. Antal avlidna i dödligt våld med övriga våldsmetoder i europeiska länder under 2000–2019, per miljon invånare, 30 år eller äldre.
Källa: Dödsorsaksdata från Eurostat/WHO/nordiska myndigheter.
Avvikande skala för Baltikum.

Referenser

- Aebi, M.F. och Linde A. (2014). The persistence of lifestyles: Rates and correlates of homicide in Western Europe from 1960 to 2010 *European Journal of Criminology* 11(5):552-577
- Alleyne E., Fernandes I. och Pritchard E. (2014). Denying humanness to victims: How gang members justify violent behavior. *Group Processes and Intergroup Relations*. DOI: 10.1177/1368430214536064
- Andersson C. and Kazemian L. (2017). Reliability and validity of cross-national homicide data: A comparison of UN and WHO data. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*.
- Aziani A. (2020). Violent disequilibrium: the influence of instability in the economic value of cocaine markets on homicides. *Crime, Law and Social Change* 74, 245–272
- Baumer E. P. och Wolff K. T. (2014). The Breadth and Causes of Contemporary Cross-National Homicide Trends. *Crime and Justice*. Volume 43
- Bhalla K., Harrison J. E., Shahraz S., Fingerhut L. A. m.fl. (2010). Availability and quality of cause-of-death data for estimating the global burden of injuries. *Bulletin of the World Health Organization*, 88 (11); 831–838C. World Health Organization.
- BKA (2019). *Police Crime Statistics*. Federal Republic of Germany. Report 2019, abridged version. Bundeskriminalamt, BKA.
- Birkel C. H. och Dern, H. (2012). Homicide in Germany. I: Liem M. C. och Pridemore W. A. (red). *Handbook of European homicide research* (pp. 313–328). New York: Springer.
- Blokland A., van Hout, L., van der Leest, W. m.fl. (2019). Not your average biker; criminal careers of members of Dutch outlaw motorcycle gangs. *Trends Organ Crim* 22, 10–33 (2019).
- Blumstein A, Rivara F.P. och Rosenfeld R (2000). The Rise and Decline of Homicide – and Why. *Annual Review of Public Health*. 2000. 21:505–41.

- Brottsförebyggande rådet, Brå (2015). *Dödligt våld i Sverige 1990–2015. En beskrivning av utvecklingen med särskilt fokus på skjutvapenvåld*. 2015:24. Stockholm: Brottsförebyggande rådet
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2017). Skjutvapenrelaterad brottslighet. I *Brottsutvecklingen fram till år 2017*. Rapport 2017:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2018). *Relationen till rättsväsendet i socialt utsatta områden*. Rapport 2018:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2019a). *Skjutningar i kriminella miljöer. En intervjustudie*. Rapport 2019:3. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2019b). *Dödligt våld i Sverige 1990–2017. Omfattning, utveckling och karaktär*. Rapport 2019:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2020a). *Konstaterade fall av dödligt våld*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2020b). *Dödligt våld i den kriminella miljön, 2005–2017*. Rapport 2020:4. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2021a). *Konstaterade fall av dödligt våld. En granskning av anmält dödligt våld 2020*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2021b). *Strategiska brott bland ungdomar på 2010-talet – och faktorer av betydelse för att lämna ett kriminellt liv*. Rapport 2021:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2021c). *Narkotikamarknader*. Kommande. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Bucerius S. (2014). *Unwanted: Muslim Immigrants, Dignity, and Drug Dealing*. Oxford University Press: New York, 2014; 272 pp.
- Bundeskriminalamt (2019). *Police Crime Statistics*. Federal Republic of Germany. PCS report 2019 V 1.0.
- Chamlin M. och Cochran J. (2005). Ascribed Economic Inequality and Homicide Among Modern Societies Toward the Development of a Cross-National Theory. *Homicide Studies*, February 2005.
- Chon D.S. (2011). The Impact of Population Heterogeneity and Income Inequality on Homicide Rates: A Cross-National Assessment. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*. July 2011.

- Contreras C.H. och Hipp J.R. (2020). Drugs, Crime, Space, and Time: A Spatiotemporal Examination of Drug Activity and Crime Rates. *Justice Quarterly* 37(2).
- Dantinne M. och André S. (2017). Transnational study on the link between the possession of a firearm and the rate of homicides by firearms. <http://hdl.handle.net/2268/255901>
- Duquet N. och Van Alstein M. (2015a). *Firearms and Violent Deaths in Europe. An Exploratory Analysis of the Linkages Between Gun Ownership, Firearms Legislation and Violent Death*. Flemish Peace Institute. Report June 2015.
- Duquet N och Van Alstein M (2015b). *Gun Control in Belgium. A Review of the Effects of the 2006 Weapons Law*. Flemish Peace Institute. Report March 2015
- Duquet N (red.) (2018). *Triggering Terror: Illicit Gun Markets and Firearms Acquisition of Terrorist Networks in Europe*. Project SAFTE.
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (2018). *Drug-related homicide in Europe: a first review of the data and literature*. EMCDDA Papers. Luxemburg: Europeiska unionens publikationskontor.
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (2019). *European Drug Report, Trends and Developments*. Luxemburg: Europeiska unionens publikationskontor.
- Eisner M. (2008). Modernity Strikes Back? A Historical Perspective on the latest Increase in Interpersonal Violence (1960–1990). *International Journal of Conflict and Violence*. Vol 2(2) 288–316.
- Eisner M. (2013). What Cause Large-scale Variations in Homicide Rates? I Jeurgem H och Kortuem H (red.) *Aggression in Humans and Primates*. Berlin: de Gruyter.
- Eisner M. (2014). From Swords to Words. *Crime and Justice*. Vol 43 p.65-134. The University of Chicago Press Journals.
- Florquin N. och Desmarais A. (2018). Lethal legacies: Illicit firearms and terrorism in France. I: Duquet, N. (red.) *Triggering Terror: Illicit Gun Markets and Firearms Acquisition of Terrorist Networks in Europe*, p. 169–235. Project SAFTE
- Ganpat, S., Granath, S., Kivivuori, J. m.fl. (2011). *Homicide in Finland, the Netherlands and Sweden. First study on the European Homicide Monitoring Data*. Research report 2011:15. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Gerell M, Hallin PO, Nivall K, Westerdahl S m. fl. (2020). *Att vända utvecklingen: från utsatta områden till trygghet och delaktighet*. Malmö universitet.

Gerell M., Sturup J., Magnusson M.M., Nilvall K., Khoshnood A. och Rostami A. (2021). Open drug markets, vulnerable neighbourhoods and gun violence in two Swedish cities. *Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism*, <https://doi.org/10.1080/18335330.2021.1889019>

Goertzel T., Shotat E., Kahn T., Zanetic, A. och Bogoyavlenskiy, D. (2013). Homicide Booms and Busts: A Small-N Comparative Historical Study. *Homicide Studies* 17(1) 59–74.

Granath S., och Sturup J. (2018). Homicide clearance in Sweden 1990–2013 with special reference to firearm perpetrated homicides. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*. 19(1), p. 98–112.

Green B., Horel T. och Papachristos A.V. (2017). Modelling Contagion Through Social Networks to Explain and Predict Gunshot Violence in Chicago, 2006-2014. *JAMA Internal Medicine*, 2017;177(3): 326-333.

Grip, L. (2018). Illegal weapons, gangs and violent extremism in Denmark. I Nils Duquet (red.) *Triggering Terror: Illicit Gun Markets and Firearms Acquisition of Terrorist Networks in Europe*. Project SAFTE. p123-168.

Hales G., Lewis C.H. och Silverstone D. (2006). *Gun Crime: the market in and use of illegal firearms*. Home Office Research Study 298. Home Office Research, Development and Statistics Directorate. December 2006.

Holtom P., James P. och Patmore C. (2018). *From IRA to ISIS: Exploring terrorist access to the UK's illicit firearms market*. I: Duquet, N. (red.) *Triggering Terror: Illicit Gun Markets and Firearms Acquisition of Terrorist Networks in Europe*. Project SAFTE, p. 369–433.

Ivert A.K. och Mellgren C. (2021). *Effektutvärdering av Sluta skjut. En strategi för att minska det grova våldet*. FoU rapport 2021:2. Malmö universitet.

Justitsministeriet (2019). *Typer af drap i Danmark*. Justitsministeriets forskningskontor.

Kapusta N.D., Etzersdorfer E., Krall C., Sonneck G. (2007). *Firearm legislation reform in the European Union: impact on firearm availability, firearm suicide and homicide rates in Austria*. *British Journal of Psychiatry*. 2007 Sep.191:253-7.

- Karlsson T., Isaksson B., Ormstad K. (1993). Gunshot fatalities in Stockholm, Sweden with special reference to the use of illegal weapons. *Journal of Forensic Science*, 38(6), 1409-1421.
- Kates D.B. och Mauser G.A. (2007). *Would Banning Firearms Reduce Murder and Suicide? A Review of International Evidence*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.998893>.
- Khoshnood A. (2017). The increase of firearm-related violence in Sweden. *Forensic Sciences Research*, Vol 2 No 3, 158-160.
- Khoshnood A. (2018). Firearm-related violence in Sweden – a systematic review. *Aggression and Violent Behaviour*, 42 (2018) 43-51.
- Khoshnood A. (2019). Holding Sweden hostage: firearm-related violence. *Forensic Sciences Research*, 4:1, 88-93.
- Killias M. och Markwalder N. (2012). *Firearms and Homicide in Europe*. I Liem M. och W. A. Pridemore W.A. (red), *Handbook of European homicide research*(pp. 261-274). New York: Springer.
- Krüsselmann K., Aarten P., Liem M. (2021). Firearms and violence in Europe—A systematic review. *PLoS ONE* 16(4): e0248955.
- LaFree G. och Drass K.A. (2002). Counting Crime Booms among Nations: Evidence for Homicide Victimization Rates, 1956-1998. *Criminology*. Vol 40. No 4 2002, 759-800
- Lappi-Seppälä, T. och Lehti M. (2014). Cross-Comparative Perspectives on Global Homicide Trends. *Crime and Justice*, 43(1), 135-230
- Lehti M., Kivivuori J., Gudbjörg S.B., Engvold H., Granath S., Jónasson J.O., Liem M., Okholm M.M., Rautelin M., Suonpää K., Syversen V.S. (2019). *Nordic Homicide Report. Homicide in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2007-2016*. Research Briefs 37/2019. University of Helsinki. Faculty of Social Sciences, Institute of Criminology and Legal Policy.
- Liem M. och Pridemore W.A. (2012). *Handbook of European Homicide research. Patterns, Explanations and Country Studies*. Berlin: Springer Science and Business Media.
- Marshall I.H. och Summers D.L. (2012). Contemporary Differences in Rates and Trends of Homicide Among European Nations. I Liem M. och Pridemore W.A. (red.). *Handbook of European Homicide Research. Patterns, Explanations, and Country Studies*. Berlin: Springer Science and Business Media.
- Martinez R., Iwama J.A. och Stowell J.I. (2015). Race, immigration, and homicide in contemporary Europe and the United States: an urban comparison. *Crime Law Soc Change* (2015) 64:291–304.

Mathers C.D., Ma Fat D., Inoue M., Rao C. och Lopes A.D. (2005). Counting the dead and what they died from: an assessment of the global status of cause of death data. *Bulletin of the World Health Organisation*. March 2005, 83 (3).

Messner S.F., Raffalovich L.E. och Sutton G.M. (2010). Poverty, Infant Mortality and Homicide Rates in Cross-National Perspective: Assessment of Criterion and Construct Validity. *Criminology*. 2010 May; 48(2): 509–537.

Mc Call P.L. och Brauer J.R. (2014). Social Welfare Support and Homicide.: Longitudinal Analyses of European Countries from 1994 to 2010. *Social Science Research*. Vol 48, Nov 2014, s 90-107.

Mc Evoy C. och Hideg G. (2017): Global Violent Deaths 2017. Time to Decide. *Small Arms Survey*. Report December 2017.

Morgan N., Shaw O., Mailley J., Channing R., m.fl. (2020). Trends and Drivers in Homicide. Main Findings. Home Office. Research Report 113. March 2020.

Mucchielli L. (2012). Homicide in contemporary France. I: Liem M. och Pridemore W. A. (red.), *Handbook of European homicide research* (pp. 301–312). New York: Springer

Nivette A. (2011). Cross-National Predictors of Crime: A Meta-Analysis. May 2011, *Homicide Studies* 15(2):103–131.

Oberwittler D. (2019). Lethal violence: a global view on homicide. In Oxford Research Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice. Oxford University Press.

O’Flaherty B. och Sehti R. (2010). *Homicide in black and white*. *Journal of Urban Economics*. Volume 68, Issue 3, November 2010, p. 215–230.

ONS (2020a). *Homicide in England and Wales year ending in march 2019*. Office for national statistics.

ONS (2020b). *Offences involving the use of firearms: year ending March 2019*. Office for national statistics.

Ousey G.C. och Lee M.R. (2002). Examining the conditional nature of the illicit drug market-homicide relationship: A partial test of the theory of contingent causation. February 2002 *Criminology* 40(1): 73 – 102.

Papachristos, A.V., Wildeman C. och Roberto E. (2015). Tragic, but not random: The social contagion of non-fatal gunshot injuries. *Social Science & Medicine*, Vol125, p139-150.

Polismyndigheten (2018). *Sammanställning, skjutningar i polisregion Stockholm, januari 2013 – april 2018*. Rapport 135/18, polisregion Stockholm, maj 2018.

Polismyndigheten (2020). *Illegal vapen användning i polisregion Stockholm. Strategisk rapport*. U 314/20, polisregion Stockholm, maj 2020.

Rikspolisstyrelsen och Tullverket (2014). *Minska införseln av illegala skjutvapen. Redovisning av regeringsuppdrag*. Rikspolisstyrelsen och Tullverket. Stockholm: Polismyndigheten.

Robert P. (red) (2009). *Comparing Crime Data in Europe. Official Crime Statistics and Survey Based Data*. Criminologische Studies. Vubpress, Brussels University Press.

Roders M.L. och Pridemore W.A. (2017). *How Does Social Protection Influence Cross-National Homicide Rates in OECD Nations?* The Sociological Quarterly, 58:4, 576-594.

Rogers M.L. och Pridemore W.A. (2020). *Perceived Inequality and Cross-National Homicide Rates*, Justice Quarterly.

Rostami A. (2017). Street-gang violence in Sweden is a growing concern. *Sociologisk Forskning*, årgång 54, nr 4, sid 365–368.

Santanello-Tenorio J., Cerdá M., Villaveces A., Galea S. (2016). *What Do We Know About the Association Between Firearm Legislation and Firearm-Related Injuries?* Epidemiol Rev. 2016; 38(1):140-57. doi: 10.1093/epirev/mxv012. Epub 2016 Feb 10. Erratum in: Epidemiol Rev. 2017 Jan 1;39(1):171–172.

Savona E.U. och Mancuso M. (red.) (2017). *Fighting Illicit Firearms Trafficking Routes and Actors at European Level. Final Report of Project FIRE* (www.fireproject.eu). Milano: Transcrime – Università Cattolica del Sacro Cuore © 2017.

Siegel M., Ross C.S., King C. III (2013). The Relationship Between Gun Ownership and Firearm Homicide Rates in the United States, 1981–2010. *American Journal of Public Health*. 2013 Nov; 103(11): 2098–2105.

Statistiska centralbyrån, SCB (2020). *Lämna ingen utanför. Statistisk lägesbild av genomförandet av Agenda 2030 i Sverige*. Statistiska Centralbyrån, SCB.

Sirén R. och Lehti M. (2006). Did increased alcohol consumption lead to more violence? The impact of 2004 tax cuts and relaxation of import restrictions of alcohol on crimes of violence and disorder.

National Research Institute of Legal Policy. Publication no 222. Helsingfors.

Smit P., de Jong R. och Bijleveld C. (2012). Homicide Data in Europe: Definitions, Sources, and Statistics. I Liem M och Pridemore W.A. (2012). *Handbook of European Homicide Research. Patterns, Explanations, and Country Studies*. Berlin: Springer Science and Business Media.

Soysa I.D. och Noel C. (2018). Does ethnic diversity increase violent crime? A global analysis of homicide rates, 1995-2013. *European Journal of Criminology*. May 2018, 1-24.

Stroebe W. (2013). Firearm possession and violent death: A critical review. *Aggression and violent behavior*, 18(6), 709-721.

Sturup J. och Granath S. (2015). Child Homicide in Sweden. A Descriptive Study Comparing the 1990s and the 2000s. April 2014. *Homicide Studies* 19(2).

Sturup J., Rostami A., Gerell M. och Sandholm A. (2018a). Near repeat shootings in contemporary Sweden 2011 to 2015. *Security Journal*, 31, s. 73–92.

Sturup J., Rostami A., Mondani H. m.fl. (2018b). Increased Gun Violence Among Young Males in Sweden: a Descriptive National Survey and International Comparison. *European Journal of Criminal Policy and Research*. <https://doi.org/10.1007/s10610-018-9387-0>.

Squires P., Silvestri A., Grimshaw R. och Solomion E. (2008). *Street Weapons Commission: Guns, Knives and Street Violence*. Centre for Crime and Justice Studies King's College, London.

Squires P., Poole H., Chilton J., Watson S. och Williamson H. (2020). Illegal Firearms in Europe and the UK - Stemming the Tide? *Journal of Criminology and Forensic Studies*. Vol 3, Issue 1.

Thomsen A.H., Leth P.M., Hougen H.P., Villesen P. och Brink O. (2019). Homicide in Denmark 1992–2016. *Forensic Science International: Synergy* 1 (2019) s 275-282.

Thomsen A.H., Leth P.M., Hougen H.P. och Villesen P. (2021). Gunshot homicides in Denmark 1992–2016. *International Journal of Legal Medicine*. Springer-Verlag GmbH.

Triebel K. (2016). *Homicide and Suicide, Report: Firearms in Europe*.

Tullverket (2020). *Lägesbild organiserad brottslighet 2020*. Dnr ANA 2020-75.

Tuttle J., McCall P. L. och Land K.C. (2018). *Latent Trajectories of Cross-National Homicide Trends: Structural Characteristics of*

Underlying Groups. Homicide Studies. 2018 November; 22(4): 343–369.

UNODC (2019a). *Global Study on Homicide. Homicide trends, patterns and criminal justice response. Executive Summary*. United Nations Office on Drugs and Crime. UNODC Research. Vienna 2019.

UNODC (2019b). *Global Study on Homicide. Homicide trends, patterns, and criminal justice response. Booklet 2*. United Nations Office on Drugs and Crime. UNODC Research. Wien, Österrike.

UNODC (2019c). *Global Study on Homicide. Understanding Homicide. Booklet 3*. United Nations Office on Drugs and Crime. UNODC Research. Wien, Österrike.

UNODC (2020). *Global Study on Firearms Trafficking 2020*. United Nations Office on Drugs and Crime. UNODC Research. New York 2020.

Werb D., Rowell G., Guyatt G., Kerr T., Montaner J. och Wood E. (2011). Effect of drug law enforcement on drug market violence: A systematic review. *International Journal of Drug Policy*, Volume 22, Issue 2, 2011, Pages 87-94.

Wikström P.O. och Triebel K. (2016). Social Disadvantage and Crime: A Criminological Puzzle. *American Behavioral Scientist*, 1–28.

Det dödliga skjutvapenvåldet har nu ökat i Sverige i ett drygt decennium. Ökningen rör framför allt dödsskjutningar i kriminell miljö, och utvecklingen väcker oro både i de socialt utsatta områden där de flesta av dessa brott äger rum, men även i samhället i övrigt.

Brå har i denna beskrivande studie jämfört den svenska utvecklingen med nivåer och trender i andra europeiska länder, med fokus på perioden efter millennieskiftet. Förekomsten av det dödliga skjutvapenvåldet har jämförts med andra våldsmetoder och analysen har tagit hänsyn till offrens kön och ålder.

Rapporten vänder sig till rättsväsendets olika myndigheter, beslutsfattare och aktörer inom brottsprevention, men även forskare och andra med intresse för samhällsfrågor.

Brottsförebyggande rådet/National Council for Crime Prevention

BOX 1386/TEGNÉRGATAN 23, SE-111 93 STOCKHOLM, SWEDEN

TELEFON +46 (0)8 527 58 400 • E-POST info@bra.se • www.bra.se